

Pauli 3 fl

1870. IV. 50.

Piotr Czerwinski Muzyczny pracownik
wystawski. Wilno 1877.

311114

Biblioteka Jagiellońska.

I St. Dr.

V. b. 36.

311114

ml St. Dr.

Biblioteka Jagiellońska

stdr0009407

2995 Prace.

Prawo

ALFVRKAN

Tatarski prawdziwy
na czterdzięci części rozdzielony.

Wtóry

Lamyka w sobie prozalki Tatarskie, y
przygnanie ich do Wielkiego Xięstwa Litewsk.
Przytym iż w Wielkim Xięstwie Lit. Tatarowie nie są Sza-
chtą, ani Siemianinami, ani Kniaziami, tylko Kozincami a
skuroudubami. Do tego, sposób życia, obyczajów, spraw
wyprawy na Zolnierską, postępku y zbrodni Tatarskich.
Nad to, pokazuje się droga do pokamowania y uskro-
mienia ich od tak znacznych excessów. Aby narod
nasz Chrześcijański od tych bezbożników, iako
nieprzyjaciół Krzyża świętego, dalszych
krzywd y obelżeń, rozbojów, napa-
dów, y stacy wyciągania
nie ponosił.

Alfurkan ten Tatarom zgodny nie tylko do czytania,
ale też y do upamiętania y poprawienia
Teraz nowo przez Piotra Czyżewskiego (ktoremu
Assan Alejewicz Tatarzyn z Włki Cyca rabi) zebrany i do
Druku Tatarom wśrytkim gwoi, podany w roku 1616.

Abyś Tacniey zrozumiał co w tej księzice jest
odwróć kartę tę, obaczysz.

Multi n. ambulabunt, quos sæpe dicebam vobis (nunc autē & flens
dico) inimicos Crucis Christi: quorum finis interitus, quorum
Deus venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena
sapient.

S. Paulus ad Philippen. 3.

w Wilnie v Jozefa Karcana Rokku 1617.

2 Przygnanie Tatar do W. X. Li

eli. 4. ca. 4.
dw. rok
1397
e. Kora
Tatarowie
Donjowia.

e. Tataro-
wie dla
umrudo
Li
wyp. p.
dzeni.

Tatarowie
br. d. 30.

f. Tatarowie
w. l. p. i. a. c. h.
y. w. s. y. w. y. c. h.
k. o. z. m. a. c. h.
do Litwy/
przygnani/
a. t. e. r. a. z. b. l. a.
w. a. t. n. o. s. i. a.
n. o. s. a.

chorwita c. pisa. Alexander Witold W. X. L. w. s. p. o. k. o. i. w. s. y.
Państwo swoje / wyprawil sie sam na Tatarz y wielkim wo-
y. s. t. i. e. m. / a. a. p. r. e. b. y. w. s. y. r. z. e. k. e. T. a. n. a. i. s. / e. y. n. a. s. e. d. s. y. w. i. e. l. k. o. s. c. e.
Tatar Nabaystich / wderzyl na nich / ktorz porazil w. i. e. s.
le ich tysiecy pormal. Z ktorz iedne cześć z jonami y z dzie-
c. m. i. p. r. y. p. e. d. s. i. l. d. l. a. t. r. i. u. m. p. h. u. d. o. L. i. t. w. y. / e. y. d. a. l. i. m. p. o. t. y. m. o. s. i. a. d.
d. l. o. s. c. i. n. a. d. W. a. r. g. r. z. e. k. a. y. i. n. d. s. i. e. y. A. d. r. u. g. a. c. z. e. s. c. b. r. a. t. u. / J. a. o.
g. i. e. l. o. w. i. A. r. o. l. o. w. i. d. o. P. o. l. s. k. i. p. o. s. i. a. l. / k. t. o. r. z. y. o. c. h. r. z. e. c. i. n. s. y. s. i. e. p. r. e. d. o.
k. o. / s. t. a. l. i. s. i. e. i. e. d. n. y. m. l. u. d. e. m. z. P. o. l. a. k. i. T. a. t. a. r. o. w. i. e. i. e. d. n. a. k. p. r. y. a. c.
s. i. e. t. e. g. o. / a. b. y. m. i. e. l. i. b. y. c. w. i. e. z. n. i. a. m. i. W. i. t. o. l. d. o. w. e. m. i. / w. d. a. w. a. i. g. /
i. z. n. i. e. p. r. y. m. u. s. s. e. n. i. / a. l. e. d. o. b. r. o. w. o. l. n. i. e. z. S. o. r. d. y. w. y. s. l. i. / y. d. o. W. i.
t. o. l. d. a. p. r. y. z. w. a. n. i. p. r. e. c. i. w. A. r. z. y. z. a. k. o. m. / p. r. y. s. l. i. A. t. o. r. e. w. d. a. w. a. n. i. e.
i. c. h. / z. a. d. n. e. g. o. p. o. d. o. b. i. e. n. s. t. w. a. d. o. p. r. a. w. d. y. n. i. e. m. a. / z. t. y. c. h. p. r. y. z.
c. z. y. n. A. i. e. d. y. b. y. T. a. t. a. r. o. w. i. e. / d. o. b. r. o. w. o. l. n. i. e. m. i. e. l. i. z. S. o. r. d. y. s. w. o. i. e. y.
w. y. n. i. s. c. / y. p. r. y. z. w. a. n. e. m. i. b. y. c. o. d. W. i. t. o. l. d. a. p. r. e. c. i. w. A. r. z. y. z. a. k. o. m. /
t. e. d. y. b. y. i. c. h. p. o. l. o. w. i. c. e. n. i. e. o. d. s. y. l. a. l. d. o. P. o. l. s. k. i. / a. l. e. b. y. i. c. h. w. P. a. n. s. t. w. i. e.
s. w. o. j. m. d. l. a. o. b. r. o. n. y. t. r. z. y. m. a. l. D. o. t. e. g. o. p. l. o. t. k. i. w. l. a. s. n. e. b. a. i. g. / i. a. o.
P. o. b. y. d. l. a. o. b. r. o. n. y. P. a. n. s. t. w. a. L. i. t. w. e. s. k. i. e. g. o. / o. d. A. r. z. y. z. a. k. o. w. / p. r. o. s. t. e. s.
n. i. o. d. W. i. t. o. l. d. a. p. r. y. s. l. i. / k. t. o. r. a. i. c. h. p. o. w. i. e. s. c. v. p. r. a. w. d. y. n. i. g. d. y.
m. i. e. y. s. c. a. n. i. e. m. a. B. o. k. t. o. w. e. y. s. z. y. / i. a. k. o. w. i. e. l. e. K. i. a. z. a. t. m. o. z. n. y. c. h.
y. b. o. g. a. t. y. c. h. n. a. t. e. n. c. z. a. s. p. o. d. p. o. s. l. u. s. s. e. n. s. t. w. e. m. W. X. L. b. y. l. o. / i. a. k. o.
B. i. t. o. w. s. k. i. e. / S. m. o. l. e. n. s. k. i. e. / S. m. o. d. z. y. k. i. e. / S. l. u. c. k. i. e. / S. b. a. r. a. s. k. i. e. / L. o. s.
w. o. g. r. o. d. z. y. k. i. e. / y. i. n. s. y. c. h. w. i. e. l. e. / z. k. t. o. r. z. y. c. h. k. o. z. d. y. n. a. p. o. m. o. c. W. X. L. K. i. a.
z. e. c. i. u. / p. o. k. i. l. k. a. t. y. s. i. e. c. y. w. o. y. s. k. a. z. a. w. z. d. y. s. t. a. w. i. l. A. z. T. a. t. a. r. o. w.
c. o. z. a. w. o. y. s. k. o. t. a. k. o. g. r. o. m. n. e. y. s. t. r. a. s. l. i. w. e. / k. t. o. r. e. b. y. m. i. a. l. o. b. y. c. s. i. l. o.
n. e. A. r. z. y. z. a. k. o. m. / l. u. d. o. w. i. z. b. r. o. y. n. e. m. u. / y. w. a. l. e. c. z. n. e. m. u. T. a. t. a. o.
r. z. y. n. b. y. l. n. a. t. e. n. c. z. a. s. n. a. g. i. / g. o. l. y. / b. o. s. y. C. b. o. s. i. e. t. a. k. u. i. a. p. r. e. d. t. y. m.
w. l. a. p. c. i. a. c. h. / a. w. o. y. s. y. w. y. c. h. k. o. z. u. c. h. a. c. h. y. w. s. t. y. k. a. c. h. b. a. r. a. n. i. c. h. w. l. o.
c. z. i. a.) t. y. l. k. o. z. s. t. a. b. l. a. a. z. s. t. r. z. a. l. a. / c. o. z. b. y. n. a. b. i. l. s. t. r. z. a. l. k. a. z. b. r. o. y. n. e. g. o. l.
C. o. z. z. a. s. z. a. w. i. e. l. k. o. s. c. e. t. e. g. o. w. o. y. s. k. a. T. a. t. a. r. s. k. i. e. g. o. z. L. i. t. w. y. C. z. y.
L. e. g. i. o. R. y. m. s. k. a. z. n. i. c. h. / c. z. y. P. h. a. l. a. n. x. M. a. c. e. d. o. n. s. k. a. a. t. o. c. i. t. e. r. y. s. t. a.
a. n. a. y. w. i. e. c. y. p. i. e. t. s. e. t. / c. h. a. t. a. s. t. r. y. y. m. o. t. l. o. c. h. u. l. e. d. a. i. a. k. i. e. g. o. n. a. p. o.
s. t. u. g. e. / R. P. z. w. y. k. l. i. p. o. s. y. l. a. c. k. t. o. r. z. y. w. i. e. c. y. o. s. t. a. c. y. a. c. h. / o. w. y. d. s. i. e. r. o.
s. t. w. i. e. y. o. l. u. p. a. c. h. / n. i. s. l. i. o. z. w. y. c. i. e. s. t. w. i. e. m. y. s. l. g. P. i. e. d. z. i. e. s. i. a. t. d. o. o.
b. r. y. c. h.

Kycerskie przyslugi Tatarskie.

3

brych moloycow / tak ogromny pulk Tatarski moglby zetrzeć. A
iako dawnoieyszych czasow nie czytaliśmy: tak też tego nasze nie
slyšelismy / o żadney posłudze Tatarskiej. Przypomnisz iednak
z Chronik / na pierwszym w stepie dwie znaczące

Przyslugi wojenne Tatar Lit: § 2.

Hostiliter
sed non mi-
litariter,

W Jerwska. Gdy była sławna y szczęśliwa wojna / Aro-
la Jagiella / y Witolda W. X. L. z Krzyżakami w po-
lach Grunewaldskich w Prusiech / a na Kora tej ro-
kazano bylo Tatarom Litewskim tedy w ciagnieniu iako ten
rod Tatarski zwykl sie lupiestwem y wydzierstwem bawic / na-
iezbajac lupili domy Szlacheckie w Prusiech: aż na ostatel i a-
Po Poganiństwo / rzucili sie na Kościoly / b. Kościol w Ludber-
Puze srebra zlupiwszy / spalili. Co gdy Witolda doslo / Pajął
takowych z brodnioz y herbstow / ktorz bylo do kilkudziesiat
poimac / y wyslyk sie samym powieszac. Ci zas ktorz ich do
wieksania przymuszali / wolali na nie / c. Wylite sie borzdziey
smierdomie Tatarscy / budet sie Wieliki Kniiaz gniewaty. Ta
byla nappierwsza posluga Kicerska Tatarska / wciagnieniu.

a w Kolu
1410.

b. Tataro-
wieksosciol
lupia y pa-
la.
c. Tataro-
wie sie sa-
mi wieksia.

Druga w teyże bitwie. Gdy iuz woyska z soba sie mieli po-
tylac / tedy napierwey Tatarowie placu nie dotrzymali / d. w.
ciekli y woysku trwoze uczynili. A do Litwy wiele ich wcie-
rsky powiedzieli o przegranej naszych. Ale też ich za te nowi-
ne dobrze nawiesano. Nigdy nie znacznego swoia posluga Ta-
tarowie nie uczynili / tylko co w ciagnieniu lupia / Pradna / na-
iezbajac / y do domow swych na ladowawszy wozy / odsylai. A
Dla tego też pelno v nich srebra na zupanach / pasach / y szablach
e. Ktorego z poddanych Jego Arol. M. y Duchownych nalus-
pili. Przetoż też dla tak swowolnego lupiestwa y wydzierstwa /
ze cici ich odsadzono / gdy zadnemu Tatarzynowi / nie pozwo-
lono byc Rothmistrzem ani Porucznikiem. Co y Konstytucya
warowano. f

d. Tataro-
wie gdy sie
potykal / v.
ciakia / a
Kiedy Kicera
brac / nie.

e. Srebrna
Tatarach
stade z Con-
federacye.

Z tych tedy
iako y z pierwszych dowodow / tak y z tych przyczyn / pokazue
sie salsz Tatarski / i z nie dla pomocy przeciwko Krzyżakom /
(gdyż oni przed nimi wciekali) ale za niewolniki do Litwy ich
pry-
A 2

f. w roku
1609.
1611.
1613.

g lib. 3. fol.
231
Tatarowie
w niewola
do Litwy
przegnani /
aż teraz mia
sto niewoli/
nas samych
kiedy chca
niewola.

przegnano / iako Zielski g piśe. A nie po dobrej woli / ale
po niewoli K. Witold / na tryumph / Który na ten czas zwoyo
ciastwa nad Tatarami w Wilnie czynił / do Litwy ich przypre
dził. Aby z tym wszystkim Państwu y innym narodom po
przegnani / Pazał potentia swoje / iako z narodu grubego Tatarskiego / po
wielkim zwycięstwie nad nimi tryumfował. A dla tego ich
też część do Polski / na wżazanie zwycięstwa swego nad drugim
narodem / odesłał. A iż się ich wiele o tym pyta /

**Słaczego nawiaska Szlachcka Tata
rzynowi dana? § 3.**

Consilium
præcox, &
inconsultu.

SWie przyczynie pewne tego kłade. Jedną / iż z przodo
ku za przegnaniem tej chłastry Tatarskiej do W. K.
L. tedy ledą zaczął / rzemieślniczek / ledą czura y muzyk
Tatarzynowi był przytry: gdzie go tedy podkát / bądź w mie
ście / bądź w drodze / musiał Tatarzyn rozubáles dawać / iako
y Syd. Wiać się też już w nie byli wpášli poddani Szlachec
cy / iż po kóiu Tatarzyn przed nimi nie miał. A gdy ná rynek y
Ogurtami y Cybulą (bo to ich dzieło przed tym było / po ki im
nawiaski nie dano) przyjeżdżali / ledą kto ich przywodził / dla cze
go często się wżarzali przed Witoldem. Który wżaliwszy się
ich / wżanował nawiaske y głow bęczyźne niektórym Tatarom / ale
nie wszystkim / aby ich nie karpáno. Aleć tá nawiaska Tata
rzynowi nie rozmyślnie dana / wiele z tego namnożyła / że nam
to znacznie oddawaia / gdy po drogách y gościncách rozbiiaie
rozubáles od naszych / nie tylko po czapce / ábo po sukni odbira
ia / ale y po głowie Chrześciańskiej zeymuia. Ták iż gościno
com wolnych dla przyjazdu do Wilná / przed nimi y my sami /
y czeładź / y poddani naszy / nie mamy.

Tatarzyn te
raz od Chre
ścian po
głowie Ch
rześciański
odbiera
rozubáles.

Tadrom
dla tego na
wiaska dana
aby Chreś.
ciány zosła
li.

Drugą przyczyną nawiaski Szlachckiej. Wżiwşy wiá
domość Witold / iż tam ci Tatarowie do Polski zagnani / wşy
scy się podchrzćili / y stáli się jednym ludem z Polák / máiac ná
dziele o tych Litewskich iż także podchrzćić się mieli / á chcąc ich
ochotnieyßmi do przyięcia wiary CRRJSTVSOVEX
wczynić / nie tylko szczobrobliwością swoją / gdy im ośiádłości
nádal /

nádal / ale też y nawiaska Szlachcka / chćiał ich do tego przy
wieść: Ale iż wżatwardziałym przedsięwzięciu Poganstwu /
y w nábożeństwie swym zabobonnym wporne trwáig / y niemáß
żadney nádsieie / aby kiedy do wiary Chrześciańskiej po dobrej
woli mieli się náwrócić / bo y bożnice swe pogańskie świeżo ná
wielu miejscách / po śmierci Jego Mości K. Biskupa Wilne
skiego pobudowali / tedy nie godni się czynia być / takiego do
brodziejstwa w Państwie Litew. y náwiasek Szlachckich. Dla
czego słusnie by także nawiaski Szlachckie z nieść z nich. Jes
dnak chćiałyż náwiaska Szlachcka máig / wşákże każdemu
trzeba o tym rozumieć /

wyławşy je
by ich przy
musono.

**Iż Tatarowie nie są Szlachta / ani Zie
miáninami w Wielkim Kieństwie Litewskim**

Sus nunquā
coronatur
roßis.

ani byli nigdy w Zordách swych. § 4.

WJele bowiem prostych ludzi rozumie / dla tego iż máig
náwiaske Szlachckie / iakoby przytym mieli być Szlach
ta y Ziemiáninami / co nigdy nie iest / bo Tatarowie po
stáremu chłopstwo / á nie są Szlachta ani byli nigdy / co pokázu
ie tymi dowodami.

Tatarowie
nie są ślach
ta ani Zie
miáninami
W. K. Lit.

Pierwszy kiedy Krol Jego Mość Pogo za dobre záslugi no
bilituie / ábo Czudzoziemcá za Indigenę do Państw swoich
przyimuie / tedy te rzeczy zwykł ná wielkim ziędzie Seymowym
za Consensem K. P. czynić / co záraz w Konstytucyá wlożá / y wy
drukáig / á iestli tego w Konstytucyey nie będsie / tylko ná to pry
watny Przywiley będsie miał / tedy tákowego zowia / Bullatus
Eques, pápirowy ślachćic / Który ná kárcie w zanádrach śla
chectwa nósi. Przeyrzalem wşytkie Konstytucyie / Statut
Zerbortow y inße stare Statuty / począwşy od S. Pámieci
Władystawa Jagielá Krolá Polskiego / aż do dşisieyşych cza
sow / á nigdy tego nie nálaß / á nim się mogli doczytać / aby
Tatarowie w Wielkim K. L. Szlachta y Ziemiáninami byli /
ábo za Indigeny przyięci: tylko com doßedł dowodnie z Chro
nik / iż za niewolniki tu przegnani / á iako ich chłopami przygna
no / tak y teraz muzykami są /

Bullatus
eques,
Papirowy
ślachćic ac
bo párgami
nowy.

Wtóry

6 Tatarowie nie są szlachtą ani ziemią:

Art. 9. z 102.
11. w Stat.
Honor est
præmium
virtutum.

Scythæ pro
fligata vitæ
ac famæ.

c Regul. iu-
ris decret. 6.

d Ignauus pe-
cus à præse-
pibus arcèdū

e Summula
leg Theod.
Zawacki
f Constit. an-
ni 1611.

fol. 641. &
1613.

g anni 1611.
& 1609.

Tatarzyno-
wi gdy to-
ższa na
wojny musi

Niewądz-
to na tatar-
zy wiedzieć.

f 1613.
y w roku
1616.

Wtóry dowód / z prawą naszego wstępu / b. Złowić pro-
tego stanu żadnym urzędnikiem ziemskim / ani starostą być nie
może. A iż Tatarowie Litewscy urzędnikami ziemskimi / y
Starostami być nie mogą / ani byli nigdy / znać iż nie są Szlach-
tą ani Ziemiąninami / ale prostym chłopstwem. A nie tylko iż
są prostego stanu urzędnikami być nie mogą / ale też y dla tego / iż
Tatarowie Natura & ipso iure sunt perpetuo infames, dla tego, iż są pro-
stego stanu urzędnikami być nie mogą. Infamibus enim, portæ dignitatum non patent.

Trzeci. w Państwach Jego Król. M. Koźdy Szlachcie
w dšiele Rycerskim ćwiczony / Kotmistrzem y porucznikiem być
może / a prostego stanu / nie. Tatarzyn iż prostego stanu jest /
dla tego Kotmistrzem d. być nie może / pod winą tysięcy grzy-
wien / e y do tego Jch M. P. P. Podskarbiowie W. K. L.
y pisarze polni Tatarom na rotę dawać nie mają pieniędzy / kto-
re ieśliby dali / na liczbę przyjmowane być nie mają f. a Tatar-
zyn któryby na Rotę wsiął / winę w Konstytucyey opisaną / g.
Karany być ma.

Czwarty. Tatarowie iako ludzkie stanu prostego są uniwers-
salni Jego Mości Pana Hetmana / pewną liczbą w siedmiu set-
kach (a mogliby dwa tysięcy posyłać) na każdą potrzebę K. P.
powinni / czego Szlachcie nie powinien / aż są ochwala. Sey-
mowa / a Tatarzyn iako chłop / kiedy mu kaza na kon wsiad-
ać / musi. Do tego gdy Tatarowie wojnę służą iako stacy wy-
ciągac nie mają / stanowią w majątnościach Duchownych y
Szlacheckich mieścić nie mają. Podwód nie brać / wozow
nie spijować / żywność płacić według ustawy Konstytucy roku
1609. stwierdzonej / mają. O czym Rzyżey niżej we 24 §.
czytać będzie. Czytany y Konstytucy Roku 1611. fol. 47. i-
a. Po Tatarowie idąc na wojnę mają się zachować.

Piąty. Pogłowczyzny żaden nie tylko Szlachcie / ale y chłopa-
kowie prości nie dają / dla tego iż pogłowczyzną własny tribut
niewolniczy jest / a Tatarowie y Żydzi iż są niewolnikami Pana
stwa tego wszyscy powinni dawać / którego w roku f. dawali dwa
iako / ale barzo niesprawiedliwie / tak Żydzi iako y Tatarzy.
Żydow w Trołach / w Połowu y w Żymorach jest więcej niż
puto.

Tatarowie nie są szlachtą ani ziemią:

pultrzećią są gospodarzow / a pogłowczyzny tylko ośmdziesiąt
złoty do Brześciu dają. Tatarow zaś wielką część wniósł po-
głowczyzny kwitkami Chorążych swych Tatarstich (dla czego
by im Chorążych Chrześcian ustanowić) którzy w tym starb
K. P. barzo zdradają. Od którychby nie są kwitkami Cho-
rażego / ale za kwitem Hetmańskim / albo za przysięgą mieli być
wolni / iako w wojsku / na potrzebach K. P. służyli / y Ogurka-
mi się nie bawili. Ale y w tym punkcie wielkiego obciążenia
państwu wszystkiemu potrzebą / ledą bowiem Tatarzyn / ledą po-
zoied / ledą skurodub / byle miał sukmanę białą albo czerną
na / a botoru starych saskanowych y drugiego pozyczył / dostawo-
by kwitku y Chorążego swego za dwa potrojne / to przed P. P.
Poborcami wstąpić / iż wojnę służy / a on iako żył na wojnie nie
posłał / y tak starb osłaniał. y naszych za takim kwitkiem za
dwa potrojne kupionym / nawiazał się domagać / gubią y nie-
ścig / Szlachta się miaruje / za dwa potrojne Szlacheckie
kupione.

Siostry. Własność Szlachecka jest na Seymikach zasiada-
by votum swoje podawać: w Poselskich od powiatow na
Seym / na Convocata y diazdy iedzić: w Poselskiej izbie mie-
ścić: na Tribunalstie sądy Depntowanym być na Elekcye
bywać / tak iako Ciuibus Reip. A iż Tatarowie nie są Ciues Reip.
nigdy się w takie sprawy nie miesza (bo by ich tużem po-
żuch Baranim od tego odsadzone) znać chłopstwa / a nie zie-
mionstę Confidicia. Sordidam & abiectam gentem, & iuxta Apostoli
inimicos Crucis CHRISTI, decoro honestare vocabulo indignum, manci-
pia potius appellanda quam concives Reipublicæ.

Siodmy. Kiedy się to Poganiństwo Tatarstkie / ożywa być
Szlachta y Ziemiannymi w Wielkim K. L. pytam ich czemu
maluchney powinności Szlacheckiey odprawować nie mogą /
bo ani przy Generale / ani przy Woźnym są strone / iako Szlach-
ta być nie mogą: Na to inaczej nie odpowiem / tylko iż są
Conditiey chłopskiey

Osmi. Na przyjazd Jego Król. M. do Wilna / Tataro-
wie z Sorok Tatar y inſy / mostow po gościncach powinni po-
prawić /

Tatarzy po-
głowczyzny
dają.

Tatarowie
starb K. P.
zdradają.

Tatarzyn
każdy za
dwa potroy-
ne szlachcie.

Scythæ man-
cipia M. D.
Lith.

Tatarowie
mostownicy

8 Tatarowie nie są szlachta ani ziemian.

prawać / iż są stanu niewolniczego / a szlachcie od tego wolno. Bóg y iestże iako starzy Osocznicy powiadają / iż Tatarowie do puszczy / z rucznikami / z oszczepami powinni byli chodzić swierza ubijać / gdy na potrzeba Jego Król. M. zwierzy bito / czego teraz zapomnieli.

Tatarzy y podwody ich myto mostowe płaca Dziwisty. Tatarowie y ich podwody / mostowe od przejeżdżania mostu / powinni płacić / czego szlachta nie zwykła. Bóg y Król Jego Mość kiedy Przywilej na most dawa / tedy podwody szlacheckie excipue / a Tatarskich tam nie wspomina.

Dziwisty. Samo baczenie y rozum pokazuje iż szlachta ani ziemianinami nie są Tatarowie / ani ich do wolności szlacheckiej przypuszczono / tylko do niewolności. Kto kiedy slychał niewolnika / pogánina / do tego / nieprzyjaciela Krzyża świętego / do szlachectwa przypuszczają / a iestże bez żadnego przysług. Przodkowie nasi / dobrze szlachectwa nabywali / nietylko majątności nie żałując / ale y zdrowia swego nie litując. A Tatarowie / co kiedy znacznego uczynili / żeby ich K. P. do zaczęcia Aleynotu szlachectwa Polskiego y Litewskiego miała przypuszczać / nigdy nie. Ale radbym też y to wiedział / dla czego ich do niewolności przypuszczono? czy dla tego iż na wojnie bywaia / a poddane nasze łupia / godnieyszyby tego haryducy y pacholice wie żołnierscy / iako krewni Chrześcijaństwa / którzy zyciliwiey owo czynnie służą / niż Tatarzyn / a tego niebożetą nie mają / co Tatarzyn poganiec ma. Powiemże ja dla czego Tatarzyn niewolny ma / iż w Ponarskich gurach y na innych gościńcach dobrze rozbiłają. albo gdy żołnierska służa / czego niegodni / a z Confederacją się przeciwko J. K. M. y Rzeczyposp. zstąpić niezdolnych / z wydzierstwem y złupieństwem / bóg y z kródszej / dziecięć swoje poganiście / niewiasty / y nalożnice karmia y żywia. Albo też dla tego / iż przedzy ogurki / rzepa / cybul / rzodkiew w nich się rodzi niż w naszych chłopów / blądze sąsługi. Dla których iednak ogurkowych przysług / Tatarzyn śmieć się może nazywać ogurkowy szlachciec / a cybulny ziemianin. Cudzoziemiec iednak / potrzeba głowa / slysząc przypuszczonego Tatarzyną do nawigę

Scythae scele
lere nobiles.

Tatarzyn
ogurkowy
szlachciec
cybulny
ziemianin.

Tatarowie nie są szlachta ani ziemian.

9

nawigę. Ale dobrze to / iestli to nie z wielką przygodą narodu naszego / niech o tym nie tak śmiać / ale Seymiki uważnie mówią.

Jedennasty. Tatarzy nieciotliwie się mianują szlachta y ziemianinami / bywszy prostym chłopstwem / dla tego / iż majątności ziemskich trzymać y skupować nie mogą / ale y te których nąpili z Confederacjami y z wydzierstwem / od przeszłego a Seymu Constituciei uczynionej / mają do wyścia dwu lat / majątności te szlacheckie sprzedawać. Czego gdyby nie uczynili / tedy podobnie tary w Statucie opisanej / potomkowie dziedzicow tych dobrze odkupić dziedzictwo swe rokiem zawitym będą powinni / iustyfikując się o to in foro Tribunalitio. Niemoga tedy Tatarowie iako niewolnicy / dobrze ziemskich szlacheckich trzymać / ale na swoich chłopskich Tatarskich osiadłościach / onerowanych podobnie Rzeczyposp. mają przestawać / dla czego się y ziemianinami zwać nie mogą.

Dwunasty. Popatwamy iż w Oczyszczeniu naszym Tatarowie szlachta y ziemianinami nie są / teraz wkażcie iż w hordach swych szlachta nigdy nie byli / z tych miar / iż niewiedzieli ani znać / co to iest szlachectwo. Przypatrz się napierwej condiciei sąmych Tatarów Tatarskich / iestli nie chłopstwa ich condicia / wspomina Joach. Bielski / b iż będąc posłany od Króla Augusta Andrzeja Taranowski do Turku / iachał przez hordę Prekopską / y wstepował do Carewicza Albigiercia / którego zastał w mili od Prekopu / a on wielbił y inne słada pasie / zc. A Tatarska to condicia albo szlachecka? Iestliż taka condicia Carewicjowa w hordzie / toć innych musi być podobna. Tenże Taranowski przypadał do hordy Tatarskiej / do pobratimow własnych tych Litewskich (bo Tatarska horda tu sągnął Witold do Litwy / y są to własni Tatarscykowie) y był w nich na cześć : którego cześkowali poklęciem mlekiem / konstym miesem / y barami : ale mu nie bardo smakowała ona cześć / abowiem obawiał się iakiej zdrady / gdyż ci Tatarowie / ani się Bogu boja / ani go też znają / y cześć ani cnoty w nich niemają (czytaj pilno o szlachectwie Tatarskim w hordzie) ani też prawa żadnego mają / kto duży ten lepszy y cnotliwszy : nie orze / nie ściega / ani chleba tam znają. Bydla kto

a w roku
1616. fol. 45

Tatarowie
w hordach
szlachta nie
byli.

b w rękach
s. fol. 6. 8.
c w roku
1569.

Bielski ibid.

Toż o Tatarskich
ich
rozumieć.

B

re im

Tátárowie nie sa śláchta ani Diemián.

głup de b
te wolno-
tatem 1361
baj głup-

d Hiero. c5.
Ionia. lib. 2.

W hordach
ślachty n. et

e officiorū
sunt nomi-
na nō digni-
tatem.

f. c. 137 sie
m gli y
n. 1370 d. fi-
lij naturales
abo spuri,
abo po nabe-
batar. i.

Tátárskie
herby bez
błanu.

Bolec nas
to musi.

na pobánce
cici ślách-
ty płasc
nie miał.
w ro. 1248.

re im zdechnie / to sobie za osobliwa zwierzyne maia / powiadaie
iz to sam Bog zabil. Wielki to v nich Pan y bogaty / ktory na
dwuch wojach dom swoy yze wssytkim domowstwem zawiesz /
a kazy wozytko o dwu kol. A kiedy głod v nich / syn oycá stá-
rego zabila y ziada / brat iesli tez komu umarl / abo dziecie / wy-
popywala y ziedza. Tak tez czynili ich pobraćinowie Massageta y
Derbices, iáko Hieronym s. d wspomina: iz rodzice swe y inke po-
winne gdy sie postarzeli / zarzeczywali y ziadali / rozumieic za le-
psza rzecz y przystoynieysza / aby ich sami ziedli / nizliby ich mieli
robacy rostoczycossy ziesc. Uwazyje śláchectwo Tátárskie stod /
bo iesli Bogá nie znaia / czi ani cnoty w nich niemaa / ani prá-
wa żadnego / toć taká rzecz / o śláchectwie żadnym nie wiedza /
ktore potrzebuie virtutem comitem. A iesli sie tam nazywaa Cáo-
rzykami / Olanami / Murzami / e o takie Carzyki nie trudno / bo
ieden v nich Car ma jon ctery / a nierządnic moze miec do kilku
dzieciat / z ktorymi spłodziossy Tátarczeta / ci sie Carzykami v
nas nazywaa. f. A Murzá tak wiele waży iáko między piechota
dziesiatnik / y takiey godności iest. Nie saze tedy Tátárowie
śláchta ani byli w hordach swoich. Tu ich tez jeden Pan / ani
Śláchciec nie przypuscil do herbu swego / gdyz sie jeden Tátá-
ryn herbem śláchecim nie pieczętuje / tylko piatna swoje wy-
myslne y przyrodzone maia / iáko kobyłe ogony / kosie rogi / skó-
pie kopyta / ścieciny swinie / wielbładowe gárby / ic. to herby
Tátárskie wyámienite y przynalezite. Z tych tedy wywodow
iánych / wysszey polożonych / niech tá generalna conclusia be-
dzie / aby nikt o tym nie rozumial / zeby Tátáryn miał być Ślách-
ciecem abo Diemiáninem: ale tylko iest prostego rodu y stanu
człowiekiem.

Choćayze Śláchta y Diemiáninami Tátárowie nie sa / wssá-
ze cieśko ludziom baczynym znosić / iz to pogánstwo iest nawiastá
śláchectwa zastonione: a to iesze nacięża / iz nie dla żadnych zá-
slug / ktoremiby sie mieli przysluzyc J. Krol M. y Rzeczyposp.
a to tak prawie darem / czego byli nigdy niegodni. Z wielka
pochwała uczynil Krol Francuski Lodwik 9. gdy z infymi Páo-
ny Chrześcianstwiem dobywal Jeruzalem y ziemie swietey / zále-

caro

Tátárowie nie sa śláchta ani Diemián.

ano h mu iednego Saraceniná / ktory Meláxáls Sultána Krolá
Egipstiego zabil / (ktory z synem swym bronil wsiać ziemie swie-
tey Chrześcianom) aby go na rycerstwo párowal. Odpowie-
dzial pobożny Krol. Nie day Boze abych ná Pogo od wiary
Chrześcianstiey oddalonego częśc śláchectwa płasc miał / by do-
brze zdrowia mego samego obronil / y od śmierci mnie wyzwolit /
tedybych mu te nigdy nie k uczynil. Toz y Justynianus Cesarz
Rzymski uczynil Gilermerowi Krolowi Wándalskiemu w Afryce
poimánemu / y przez Bellisáriussá Zetmaná do Carogrodá z try-
umphem przyprowadzonemu / temu dal Cesarz ná wychowanie
pewne dochody w Gallácii / y chciał go uczynic Patrieyusem /
to iest / Śláchcecem wysokim Rzymskim: ale iz niewierności Al-
rianstiey odstąpić nie chciał / niegodnym go takiey czi śláchec-
twá Rzymstiego osadził.

A dawniey iesze przed piatá set lat Augustus Cesarz / ná
prośbe żony swojej Liwley / odmowil śláchectwa Rzymstiego
iednemu Francuzowi Panu zacnemu: ktora sie pilnie za nim
przyezniála / aby był do wolności śláchectwa Rzymstiego przy-
puszczony: Żadnym sposobem nie chciał tego uczynic Cesarz / tyl-
ko od podobstw wolnym go uczynil / mowiac: wola aby skárbu
mego dochodow wbylo / nizliby wolność y zacność miastá Rzym-
stiego wlekkie powazenie przyść miałá. Tu zás v nas ten kle-
not tak drogi / zlotey wolności y śláchectwa iest zniwáżony: y
Tátárom pobáncom / niewolnikom naszym / tanquam porcis marga-
ritę, oddielony. z ktorychsle oni chlubiá / śláchta y Diemiániná-
mi / choćay nie sa niemi / waia sie nazywac y pisac / a nie tylko
Diemiáninami / ale ná wygárdę wssytkiego Pánstwa / Kiazety
abo Kniáziami zowa sie y pisa. Jedná przyczyna przeczytay /
stad wrosla /

73. Czemu sie Tátárowie Kniáziami zowa ? J. 5.

Był wielkie ná chłopá Tátáryná / bywssy v nas niewol-
nikami / y coby sie kóhincem miał zwac / Kiazeciem sie nazy-
wa / ná pośmiejch nam. Bo Kniáz z Ruská / znaczy po Poli-

B 2

Paulus Ae-
mil. lib. 7.
histor.

Ad nobili-
tatē non ad-
mittendus
quis Christ-
iani nominis
hostis aut
preuaricator

k Ganfred
de bello lo-
co.
Procopius
de bello Vá-
dalico li. 2.

Dio in Au-
gusto Cesare

Aurea libera-
tas.

Nihil stultu-
us ex opini-
one vulgi
aliquē beatū
esse sentire.

Cic. de legi.

flu

Tatarowie nie Książkami

Książę // a Książkami / iako Chroniki a Latopiszcowie świado-
czą / nie tylko przedtym / ale y teraz Książęta nazywają / y Je-
zrol. M. Wielkim Książciem Litewskim / gdy po Rusku Priui-
legia wydawają / piśmą y kiedyby Łacińskim piśmem tu y nas
pozwy dawano / a danieliby napisać Książę po Łacinie / tedy mu-
sieliby go mianować y pisać Dux, co znaczy Książę / ztym w po-
zwach musieli byśmy Książcom Tatarom pisać / tibi Duci Muchá /
tibi Duci Obdulá / tibi Duci Szabdsz / Duci Achmet / Duci Afsan
Alekiewicz / zc. coby bärzo trefno / y z podziwieniem bylo / bá y je-
wstydem Państwa tego / gdyby to pohánstwo tak tytułowali.

Tatarzy iż do tego przyszli / że się Książkami mianują / proste go
chłopską są to w myśli / bo z początku Tatarzyną / nie Książciem
ale Książcem nazywano. Chłopek prosiy nie umieć wymowić
Książec / zwłascz że ten który po Rusku nie umiał / gdy u Tatarzy
na kupował kápuste y rzepę / nazywał Tatarzyną Książciem / y tak
z Książcą przezwali y uczynili chłopskie Książę. Żas od prosta-
kow ieli się ich między zwąc / tak iż się wstrobowali y w Statut /
iż b ich nieprzystoynie włożono / Książkami ich mianować / a oni się
nie zwali nigdy w horbzie Książkami. Co ja rozumiem / iż omyłka
rączy drukarzy / albo niedozorem tych / którzy wydawali Sta-
tut / stało się. Gdyż niepodobna rzecz jest / aby Arolowie J. M.

Arol y teraz Tatarowie nowy tytuł nigdy w nich
nie używali / sposobili sobie / Marszałkami się na-
zywać / y w Konst. Sepmowey w roku 1616.
fol. 45. niewiedząc iakim prawem / włożyli ten
tytuł Marszałkowski / na który tytuł spisał
iż w kilku powieściach uczynili protestacja / y ie-
śli się nie postrzeżemy / tedy poczekawşy y Woje-
wodami y Kasztelanami zwąc się będą. y radzi-
bym też / aby y Chorążych swych nie mieli / ale
Chrześciana / bo osłutwają w pogłowściznie
starb Arola J. M. kwitkami Chorazow Ta-
tarów.

Państwie tym / iż się Tatarzyn Książciem zowie / tytuł tylko trze-
bą reformować / a miasto Książę / skurodubem y Książcem posta-
remu Tatarzyną zwąc y pisać / według iego przystoyności. A
do tego

Ale Książkami zwąc się mają.

do tego pozwow y protestacy takowych do Siemstwa y do Gro-
du nie przyjmować / w których się sąmi Tatarowie zowia Knia-
żkami y Siemianami / gdyż ni słusna poháncomi tu między nami Tatarzyn
nie słusznego / Książciem się na despekt nasz pisać / słusniej ko-
siążcem: A w Statucie który poprawiwszy nowo drukować
będą / te tytuły znaczne Książkie / którymi się Tatarowie ścizyca /
ynad nas wynoszą / godzi się ich pokasować y wyrzucić. Gdyż
y w dawnych Książkach Siemskich y Grodzkich nie náydujemy / a-
by się Tatarowie Książkami y Siemianinami pisałi / aż dopiero
teraz gdy ich Confederacja po dwakroć czyniona podniosła / z
ktorej majątności Siemskich następowali / y do tego fauory Pa-
now zaczęli / czuio / poczęli. Powieść pierwszą / z wst ludzi god-
nych słyszą piśmę / y czego pamiętnikiem wiele ich jest. Iż za
czasem Pana Jana Skorulskiego pisarza Grodzkiego Troctie-
go / nigdy takowych protestacy ani zapisow do Książ nie przy-
mowano / w których się Tatarzyn pisał Książciem. Teraz zaś nie
tylko Książkami / ale y słachta skurodubem / y Siemianinami piśmą
się / a nie náyduie się taki z Panow / którzyby przeciwko temu sto-
wo rzekli / albo tego zabronili / albo na Seymikach / na zjazdach o
to mówili / iż to zelizność wszystkich obywatelow / iż się Tára-
rowie Książkami y Siemianinami piśmą. Gdy się to już dawno
dnie pokazało / iż Tatarowie nie są słachta ani Siemianinami / a-
ni Książkami / ale prostego stanu / coż tedy prośba w tym jest

Sła czego Tatarowie prawem Siem-
skim sadza się? § 6.

Za y pozwy iako posłachćć zakładamy: to podobno ro-
zumieć będziesz / iż nieco zasięgli słachectwá y wolności
ci-go? by namnię / powiadają iedni / iż Jch M. Krol-
wie Polscy y W. K. Lith. wprzywileiowawşy nawiasłko Tára-
rom / postanowili Tatarom pozwywać się y sadzić według statutu
Siemskiego / wśakże nie względem słachectwá / aby mieli być
niemi: ale względem nawiasł / żeby ich mogli dochodzić / y sprá-
wiedliwość przedstą z Słachććć otrzymać. Drugi zaś mo-
wia / iż tego nigdzie w Statucie niemá / aby się z Tatarzynem
do

Improbis
fauor.

Pecunie o-
bediunt o-
mania.

Dla czego
wielce sło-
dujemy y ob-
tego pogani-
stwa nie-
wzięciie
sędziny.

do Siemstwa według prawá blácheckie^o pozować miał / sami to
sobie ułnowáli / y przez podárki do tego przyšli. A iż się ozywá-
to ná privilegia / nie widziemy ich nigdzie w żadnych Constitucio-
ach ani w statucie / o Pruskich przywilejach wiemy / ale o Tá-
társkich nie słychamy. Dobryś Tykoćin y Knyśyn / gdzie Tá-
tárzyna nie pozwóła pozwoem / ale iako chłopá przed Podstáro-
ściego zakażniq: ani się excipuje wolnościq / ale sławieć się za-
wždy musi / ani tam nayduie wykrętow do zbicia pozwoem / y
do przewlekání sprawiedliwości iako tu v nas / nie doloż Tátá-
rzyná w pozwoie tniášiem / nie doloż / Chorągym y Murzq / y innym
przezwiśkiem pogáńskim / wyszyś ięśli pozwoie nie zbie / y do tjes-
cich y piątych rokow sprawy przeciągnie / a P.P. Sadowi tego
dozwalaq.

Do tego Statut umieia dobrze / lepiej niż swoy Alfuran albo
y Alfurkan. Sprawiedliwości z nimi trudne doście / prze ich
wykręty prawne / w które się ułnowie prawuic znázymi wprá-
wili / urzędem zabięć umieia. A to wszystko
Pánowie wielcy / przyczynnymi listámi swymi do sadu zá Tá-
rámi / spráwuia / nie bez znacznego wścherbku chudey bráciey ná-
bey. Urząd tedy Samkow bez pozwoi zá zakażem z Tátárzyná
prédśaby sprawiedliwość uczynił / á żeby do tego przyšlo / o-
ciąć im nawiaske bláchecka. Wśákie ięśli wátpiś /

Cuius est le-
ge condere,
eiusdem est
soluere &
interpretari.

Jeśli N. Krol. Ad może znieść to / aby
nawiaski blácheckiey rodzaj Tátárski pogáński
nie miał / ani się nie szęcił? § 7.

Quod se-
mel placuit,
amplius
displicere
non potest.

Wdy upevniám cis w tym / iż może. Ućci się to ofro-
nicktorem zdać będzie / aby się to miało odmientać / co się
raz dáło. Wśákie gdy ná przyczyny słusne znieścinia
nawiaski blácheckiey z Tatar weyśrzemy / tedy wátpie by kto
przećył. A to z tych miar. Krolowie Jch M. y W. X. Lit.
Tátárem nawiaske y głowśężynę dáli / dla tego aby od Kozubá-
lesu byli wolni / áty ich nie śárpano / áty zá pokojem byli. Ale
iako przedś ten Chaymowski rod / rozkrzewił się / iuż nie potrze-
bue

bue nawiaski / przez którą mogłby być wolen od śárpania. Ale
iuż sam przez się zmocnił się / śárpa inśych y rozbiła znaczenie / o
czym gościnie różne / y gury Ponárskie / by umiały mówić / świadó-
czyłyby. Przyśtoyność tedy do znieścinia nawiaski z Tatar ięst /
częścy ábo zbrodnie wielkie / w które się bázro rozmnożyli / iż nie
tylko ná bráćia nájsz trwie Chrześciáńskie y / y narodu bláhec-
kiego rece podnośq / morduiq y zabiáuiq / despektuiq / rece o-
cináuiq y świnie nimi karmiac: ale też y pod chorągwie bezprzy-
powiedne / ná zniszczenie páństwa / kupia się / y dwoy Krolá J.
M. y dźierzawce náieźdźia / kościoly znaczenie przymuia / ludzie
duchowne y znaczną bláche (bá y Kośmistrom się dostáie) de-
spektuiq / Urzedniki kościelne zabiáuiq / Chrześciáńki zá żony poy-
muia / y zá náložnice máia. Mámki Chrześciáńskie do pogáńskich
dzieć swych chowaiq / prawá się żadnego w tym nie boiać. W
zacne świetá / y w śiedziele / ná wógárdę Religiey Kátholickiey
robia / y podobáne do robot przymuśia / á do kościolow im y do
Káplanow / po náuka zbáwienna surowie zábriáuiq chodzie / w
bisurmánstwo swe przekłete ich poćigaiać. Przeciwo Krolowi
J. M. y Kzeczyposp. po dwoá kroć się przy Confederáciách
wiazali / niśćiac y gubiać swoim wydsierstwem páństwo. A
teraz świeżo zá podniesieniem Chorągwie przez Ślockigo b. do
Kilku set się ich przywiazáło swowolnie do niego / którzy plundro-
wáli / pustośyli / náieźdźáli iako nieprzyiáćiele / nieznóśne ślácy
wyciągáuiq / y ná wszystkie prawie swawola / w pośrodku páń-
stwa J. A. M. to brzydliwe pogáństwo rozpuścili ładze swo-
ie / o czym niżej y śyrzej w 13. páragráfie będzie śczytal. A tych
tedy miar / y dla inśych niecnotliwych peśeptow ich / z którymi
się wyliczác nie moge / słusniebym rozumiał znieść z nich ten przy-
wilej y prerogative nawiaski blácheckiey / gdyz niegodna rzecz
ięst / y zbyt nie przyśtoyna / aby do zacnego Syláhectwa Polśkie-
go y Litewśkiego / y do prerogatyw ięgo miałby być przypuśćzá-
ny brzydki poganiec Tátárzyn. Ale rzecze kto / przywileia máia.
Odpowiadám / mieli przywileia / ná Dostoienstwa / ná Urze-
dy dość zacne osoby / ale iż rokośkowáli przeciwko Je^o Krol.
M. y Przyśięgi swoiey wierności nie dotrzymáli / odis to im prze-
dy /

Crescentibus
delictis, ex-
sperandae
sunt paenae.

Omnium vi-
cium semina,
Scythiae in-
natu sunt.

b. w roku
1616.

Frangēti si-
dem, fides
frangatur
eidem.

Tátary niestupnie przysnuia

Athenis conuictus a patrono libertus ingratus, glości niepohamowaney y dla nie-
iure libertatis exuebatur: Val. max. lib. 2. cap. 6. Abi igitur & esto seruus, quoniam liber esse
nef. isti. Cātby y Łazarz wzięci.

Decēpimur
specie recti.

Famulitium
inconueni-
ens.

dy/y przywileie wniwecz pożyty. Toż się stać może Tátárom/
dla złych spraw ich. A co wieśća/ wolno to zamyśli J. A. M.
odmienić/ widząc takie excessy y zbrodnie w Tátarách. Jeśli
Papieżowie y Cesarze/ nie tylko swoje sentencie/ dekreta y usta-
wy/ ale też y Antecessorów swoich/ z wielką pochwałą znosili/
odmieniali y odmieniaią. Także też y J. Krol. M. wolno/ co
na iednym Seymie uchwiali/ na drugim za consensum Rzeczyp.
a za prośbą PP. postawo odmienić y kasaować może/ y dekreta
przodków swoich może odmienić. Może tedy Je° Krol. M. dla

odmienić/ aby nie świadczyli przeciwko Chrześcianom/ y aby się
prawem ziemskim iako Słachta nie sadzili dla tego iż sprawie-
dliwości z nimi nierychle dosćie. Bronic iednak beda niektórzy
znieśienia nawiasz y Tatar/ wkładując posługi ich potrzebne y
pomocne Rzeczyposp. a to względem wojny/ o czym ia mówiąc
pytanie czynię/

**Jeżeli jest rzecz słuszną/ Tátary pogany
przysnuwać do woyska Chrześcińskiego? § 8.**

Cortay. Iako wielką pomocą do zwycięstwa jest/ nabożeń-
stwo y pobożność Hetmanów y żołnierzy. tak też b. spiecznie
mówię/ żołnierzy niepobożny/ nie Chrześcianin/ iakowi są osobli-
wie Tátarowie/ wielką przeszkodą do zwycięstwa. są/ y takowe
woysko/ do którego się wniósł Tátaryn pohaniec/ nazwać się
raczej może/ bellum offensivum/ nie defensivum, bo takowemu wo-
ysku Pan Bog nie błogosławi/ y radko mu się co powodzić może/
z tych przyczyn. Na wojnie abowiem przed potrzebą/ żołnierzy
nabożny Paná Bogá błaga przez pokutę y Communia/ przez stu-
chanie Mszy świętych/ y inne nabożeństwo/ a Tátaryn go gniewa
w swolej kucz y Mostierkami nieczyste plodząc/ która się
Bog brzydzi. Żołnierze pobożni/ Kapłanów/ Zakonników ze-
brawszy/ z nimi Litanie/ Psalm y inne nabożne śpiewania we-
dnie

do woyska Chrześcińskiego.

dnie y w nocy odprawia/ Paná Bogá sobie na zwycięstwo ie-
dnając: a Tátarowie o tym przemyślają/ iakoby łupy y pory-
ści/ chęłay ich ięście nie mieć/ do chłup swych odesłali.
Żołnierze Paná Bogá chwala/ a Tátarowie mu chwały wymu-
ia. Żołnierze Paná Bogá wywają/ a Tátarowie Máchometá
zbrodnia y lotra. Do tego Tátarowie przy każdej expedicyi
wydierstwem się bawia w ciągnięciu/ płacząc w bogich ludzi na
sie/ y na woysko obracając/ dla tego się też woysku naszemu nie
chęć. Nunquam enim probabile est, rem bene gesturos eos esse, qui la-
crymas & execrationes pro viatico secum abstulissent. Dla tego wo-
ska Rzymskie nie przypuszczają pogániną nieochrzczonego do puł-
ków swych. Abowiem gdy siedmego roku b. panowania swego/
Justinianus Cesarz wyprawał Hetmaná swego Bellisarius
do Afryki na Wándale: tedy gdy żołnierze mieli wsiadać/
tak pilno tego kazał przestrzegać/ aby żaden żołnierz nie wsiadał
któryby był niechrzczoney y pogáninem: rozumiejąc za niestupną
rzecz pogánom do woyska Chrześcińskiego mieszać. Ciemu się
dowiaduje Procopius History/ iako tylko pięć tysięcy żołnierzy
(bo Rzymskiego woyska więcej nie było) w obcej y dalekiej stro-
nie/ ono kwiłnące y wielkie Wándalów Proletstwo y moc w Afry-
ce/ obalić tak przedko mogło. Nad to ięście temu Cesarzowi
dał Pan Bog takie zwycięstwo/ iż dwu przemożnych Proletów/ z Af-
ryki Gilimerá Krolá Wándalskiego: a ze Włoch Witigesá Pro-
lá Gertów zwoiował/ y żywo poimane/ do Carogrodu przypro-
wadzone/ z triumphem znacznym miał/ y taki triumph czynił/
ktorego od śmierci set lat/ chyba za Tryfusa y Traianá Cesarzów R.
nie czyniono. Przypisuię tenże to/ nabożeństwu Cesarzowskiemu/ iż
żadnego pogániną niechciał w woysko Chrześcińskie mieszać. Co
y przedtym dobrze Honorius Cesarz y oćiec jego Theodosius za-
chowywali/ y na potym prawo nstawili/ c. aby pogánin żaden
na wojnie nie służył/ ani do żołnierstwa przypuszczony był. A to
nie bez przyczyny czynili/ bo każdego pogániną mieli za nieprzyja-
ciela Cesarzom gdyż nie może nigdy pogánin w woysku Chrześci-
ńskim sprawnie służyć/ iako Nicepho. d. pisse. Gdy w Rzy-
mie za Konstantyná Cesarzá/ roku 19. panowania jego/ więcej

Scythae plus
de preda qua
de victoria
traçant.

Tacy talie

b. Procep.
de bello Vá-
dalico lib. 1.

de bello Vá-
dalico.

Krolowie
dwaj wie-
niemi do La-
rogrodu
przyprowa-
dzeni.

c. L. 13. de Pa-
ganis, C.
Theodos.

Tátary nie
przysnu-
ją do
Brolom.

d. li 7. ca 14.
niż

In palatio
Vlpiano.

Tatary
Chrystusa
za Bogu
maia/mie-
prywat ele
Kolumbo.
Tatary
ko pogan
wygnac.

Zozom.lib.
6. cap. 3

Cesarzem
nad pogan
niechce byc
Iulianus.

z Tatary
wojny
nie owodza

Cesarstwo
sie czyni mi-
rami & de-
demonstrowa
w państwie
Litewskiem.

Tatary nieślusnie przym. do woys. Chrześc.
niż dwanaście tysięcy pogan do wiary świętej przystapilo/ ktor-
zy Chrześc. świętę przyiali. Do ktorych sam Cesarz wystapioży
mowil/ niech wszytek świat wie/ iżem szysie moie Bogu CZA J.
ETVSOWJ sklonil/ y w palacu moim zbudowaicem mu Ko-
ściol/ niech każdemu iawnno bądźcie / iż w sercu naszym y ślad sta-
rych bledow pogańskich nie zostal. A gdy na tym stanał y mowić
przeštal/ żołnierstwo y lud wszytek zawolał/ y przez dwie godziny
nie te słowa powtórzał. Niech ygnie kto Chrystusa za Boga nie
przynawa/ ieden Bog Chrześciański. Kto w Chrystusa nie wio-
rzy nieprzyiaciel iest Cesarzom. To Bog ktory Cesarza obronił /
kto służy Chrystusowi zawždy zwycięży. Niech poganie z swymi
kapłaniszczami z państwami y z miast wychodzą/ kascie ie dziś z Rzy-
mu wygnac/ zc. poty Nicephorus. A nietylko Cesarze pogań-
stwo wyrzucali z woyska swego/ y z państw/ iako nieprzyacioli-
ale y Cesarzmi być nad pogan niechcieli. Abowiem/ gdy po za-
bitym Iulianie Cesarzu w ciążnościach Cylicyjskich/ żołnierze y
wszyscy wzednicy wojenni / zgodnymi głosy obrali na Cesarstwo
Iowiana z Pannoniey/ cziłowieką pobożnego y Chrześciańiną/ y
gdy w purpury wbránego na maieścacie posadzili: niechcial na
Cesarstwo pozwoleć/ ale na nich wolal: Panem naszym być nie
moge/ ani chce/ bom iest Chrześciańin / nie mi sie z pogan nie
powiedzie. Ale oni przytneli wszyscy/ y myślny też sa Chrześcio-
anie/ a ktory nie sa odlaczeni beda od nas. Rozumiałbym tedy
dla wieści^o szczęścia y zwycięstwa/ Tatary poganow nie przy-
puszczac do woyska Chrześciańskiego. Abychmy ieszcze kogo do-
brego przyjmowali do woyska/ iako Niemce/ Francuzy/ We-
gry/ zc. ale Tataryna poganina/ ktory nie mniej w ciagnieniu
państwa Arola J. M. pustofy/ a niż infty nieprzyiaciel. A co
wiastka/ iż sie ci bismarńcy często przechwalają/ iakoby w pań-
stwie Litewskim/ żadna bitwa y wojna odprawować sie bez nich
nie meglą/ czyniąc sie wielką obronę państwa Litewskiego. Nie
do wojny tedy ci Tatarczukowie/ ale do poslug wojennych słu-
żenie maia być obracani/ niech żywność za woyskiem woża/ gdyż
maia ponie do furmanstwa sposobne: do tego dżiala/ kule/ pro-
chy y infty armaty/ łopaty/ rydle/ kosy/ siekiery/ zc. To ich dzie-
lo.

Bożnic Tatárskich nie godzi sie budować
o przystoynie. Bo gdyby Tatary wojny nie służyli/ wcihliby żal
y płacz ludzki na nie/ z strony wydzierstwa y lupieństwa/ y spądlo-
by cwo srebro ktorym sobie żupany obitają/ z nich/ y z śabel / y
nie byliby tak hardzi / y nie confederowaliby sie przeciw Rzeczy-
a co nie mniej/ ogurki/ cybuli/ y kapusta byłaby tańsza w nas/
y kościomacy nie drożyliby sie z wyprawą skor/ gdyby Tatary
rzemieśla swego przyrodzonego pilnowali/ a nie wojny. Zanie-
chawszy na chwile pytania o politycznych rzeczach/ przystapmy
do Bożych/ y Duchowieństwa sie tykających/ chcąc mieć naprzod
o tym wiadomość/

Pulchre ap-
paret, qui
sua iuratio-
net.

Jeśli sie Tatarym Rzeczytn/ albo boż-
nice pogańskie/ swojej zabobonnej sekty w pań-
stwie Chrześciańskim godzi budować

Qui non vo-
tat peccare
cum possit.
iubet,

dopuszczac/ albo nie? I 9.

Facies enim
& consenti-
ens eodem
recidunt.

Ogdy. Ale o to zastawiać sie każdy dobry Chrześciańin
y Rzeczposp. powinna/ aby impietatis locus, Daemonum habi-
taculum, Ecclesia malignantium, nie była pozwalana/ y maia
byc do tey sprawy goracyimi/ iakoby takich brzydkości budować
pogaństwu nie dopuszczali. Zastawiali sie żydzi/ o nie częśc ko-
ściola swego/ gdy Herod ku uciążności Rzymskiego Cesarza/ zio-
tego orla w kościele Salomonowym zawiesił/ tedy tak długo sie
żydowie buntowali/ aż go wyrzucili. A potem niżej/ bronili nie-
cici kościola swego/ gdy Caius Caligula Cesarz Rzymski do Pe-
troniusa sławosy Syriey pisal/ rozkazując mu/ aby obraż iego w
kościelu Jeruzolimskim postawił: a iesliby żydowie bronili/ aby
woyska na nie ruszył/ a one przymusił/ co gotow był Petronius
czynić/ a daniy w Alexandrie z wielkim poktem y misterstwem
on obraz robić/ obiawił wola Cesarza wszytkim starzym żydom/
ktory byli nie tylko w Jeruzalem/ ale y w Babiloniey/ y w Polo Lu-
pbratu rzeki. A gdy był Petronius w Pheniciey/ tam sie niezli-
czona liczba żydow do niego nabięła/ płacząc y prosząc/ aby te-
go nie czynił/ a obrazu tego w kościele ich nie stawiał. Na częśc
części lud on żydowski był rozdzielony/ w iedney byli starzy/ w

Abominati-
onem deso-
lationis.

Ioseph antio-
quitatum li.
18. cap. 5.

Tátárskie mieczyty rozrzucac.

iz sie mocno beda chcieli wsiać za pasterzem swym. y tego za o-
bonnego pogánstkich bożnic budowania nie dopuszczą. Gdyż ie-
śli sie nie postrzeżem / á tey swewowley Tátárskiej / ktora wielka
gura wsiała / nie zabieży / iz bez pozwolenia J. Krol. M. y J.
M. X Biskupa Wileńskiego / sila pogánstkich swych bożnic kolo
Wilná nabudowali : tedy w pogánstwo nášy Chrześcianie do
nich sie obracac beda / iákoż sie y obracáią. Com ia gotow po-
kázac. A iz sie tu pokázala słusność niedopuszczania budowania
mieczytow Tátárskich / toć za tym musi iść /

Zelo pio &
ardenti ac-
sensu.

**Iz Tátárskie bożnice y państwa Chrze-
ścianie godzi sie rozwałac y wymiatać.** § 10.

Wszakże iesli mnie kto o to pyta / dwa razy odpowia-
dam / raz negatiue, á to z tych miar / iz wiele zacnych osob
W. X. Lith. Tátary w swey okronie máiąc / nie pozwo-
la ná to : ále ráczey náмовami y przyczynami swymi / beda chcie-
li to v J. Krol. M. y v Rzeczyposp. spráwić / áby tych bezbożni-
kow Tátar / zábobonnych y pogánstkich bożnic nie ruřano. Ale
gdy ná druga strona odpowiadam / tedy twierdze bezpiecznie / iz
obrony żadney w tey spráwie / ktora sie cżci Bożey y rozmnozenia
chwały iego tñnie / Tátarowie nie máią mieć ani moga. W tym
rzecze kto z przeciwney strony. Wřak Turcy w Konstantinopo-
lu y w Jeruzalem / ále y po wszystkiey Greciey / pozwaláią nabo-
żeństwą swego Chrześcíanom y Pościolow / ktoreby mogli z grun-
tu znieść y wyniszczyć. Prawda / pozwaláią / ále iákim sposo-
bem / pátrzy. Bo gdy Cháumar Máchometánin z swymi Sárá-
cenami opánował Phenicią y Dámásk / przyšedł pod Jeruza-
lem / y obległszy dobywał go lat dwie. Tam sie był zámknął So-
phronius Pátryarchá / ktory widząc iz sie obronić nie megl / po-
dwu letnim obleżeniu / obiecal mu miásto otworzyć / a. takim ied-
nak sposobem / zmowa z nim wprzód uczyniły : áby wolne by-
ło Chrześcíanom Pościolow y wiary świstej zążywanie / cżgo im
musiał pozwoić y przysięga wtwierdzić. To maź wolność zstro-
ny Jeruzalem. Tátarowie uczynili tu iáka zmowa z námi / áby
im wolno bylo bożnice budować / ábo máigli iáki przywilej ná
toż

Theophan.
in annalib.

a. roku 636.

Tátárskie mieczyty rozrzucac.

toż nigdy nie potaja. Z strony zaś Konstantynopolá / Trape-
zuntu y inšych państw Greckich / y tam przysnáwam pozwolenie
kościolow y wiary Chrześcíanstkiey od Turká / ale pátrzy iákim
sposobem. Máchometes ábowiem wtory (syn Amuratá / ktory
otrzymał znaczne zwoycieřstwo z Węgrow ná Wátną b.) máiąc b. w roku
przymierze poprzysiężone z Cesarzem Konstantynopolskim Kon. 1444:
stántynem ostatnim / tedy iáko ten naród Máchometáński przy-
sięgi nie zwył trzymać / potajemnie bez wieści wielkie woysko
zebrał / y ciągnął z nim áż pod Konstantynopole. Cesarz Kon-
stantinus wbespieczony będąc przysięga Turecká / y niespodziany
predkiego y silnego nieprzyaciela / rozstał się spieřno listy do Bro-
low y F. P. Chrześcíanstkich pomocy prořac / á tym cżasem niź po-
moc przysła / wiáć Máchomet zdráda y mocą c. Konstantinopo-
le stolice Cesarzow Wschodnich. Co widząc Chrześcianie / iz
glowe Państw ich wiáć / y Cesarzá w tłumie vcietaiącego zá-
gnieciono / y rozumiejąc / iz inře państwą przyległ / y miásta Chrze-
ścíanstkie / obronić sie takim okrutnikowi nie beda mogli / á iz
do teo wiary im Chrześcíanstkiey dopuścić trzymać nie miał / tedy
ze wszystkich Państw y miast przyległych / zżonami y z dziećmi / zá-
brawłszy nieco máietności swoiey / rozbiegli sie / ráczey obierájąc
w obostwie w inřym Państwie / w wierze świstej Chrześcían-
stkiey mieřać / niřli pod Turczyńnem / wiedząc iz wiary nie zwył
dotrzymywac. Za ktorym wyściem Chrześcían / wiele Państw
y miast pustych zostáwáło. Coż uczynił Turek z widząc Pań-
stwą puste zdráda y gwałtem nábył / wydal edikt po roznych
Państwach / w ktorym wielkimi przysięgami / obiecuie dozwoić
nabożeństwą y Pościolow Chrześcíanstkich / y przy máietności ich
zostáwiać. W cżym upewnieni Chrześcianie / ácz nie wszyscy /
ále wielka liczbá / do swych máietności y domow wrócili sie
Przetoż tedy Tátárstwo niech nie alleguie / dozwolemia od Tur-
ká Pościolow Chrześcíanstkich w Greciey. Bo iesli Turczyn po-
zwala / pozwala iáko we własnym Państwie Chrześcíanstkim / y
w máietnościach własnych / y dla tego Kościolow Chrześcían-
stkich / iáko własności nabożeństwą Chrześcíanstkiego / w państwie
Chrześcíanstkim ząbraniac nie może. Ale iz tu Tátarowie nie ná-
w. ařnym

c. w roku
1452.
Paulus I. u-
us in Maho-
metesecudo.

Turek przy-
siągł po-
zwoić ko-
ściolow y
wiary Chre-
ścíanom.

Taberna
mentoria
to była.

s. Lāpridius
in Alexandro
Mammæo.

Mahometus
impostor.

Tátárskie mieczyty rozrzuć.

sce iedno/ná ktorym Kościół budować chcieli: 3 karczmazmi y 3 kucharzmi pospolitemi Rzymskiemu/ do tego Alexandrá po rozsa-
dek puścili się. On zaś Chrześcijań skazał mówić: s. Lepiej aby
tam był Bog iakikolwiek chwalał: niżliby to miejsce na karcz-
márze obrocone być miało. Ale Tátárowie/niewiedzieć iakiego
Boga chwalał/bo takiego Boga wyznawiać/ktorego Prorokiem
był Máchomet/y Máchometá przy tym Bogu chwalał. A my zaś
wiemy/ iż Máchomet był naczynie dyabelskie/zbrodzień y tote
wielki: Cudzołóżnik y rozbojnik/ Przywoprzysiężca/ 2c. v nas
Bog takich proroków nie ma/ przetoż iakie Proroki/takie też y
Bogi máia/zaczem nie jest rzecz słusna bożnic tych pogańskich cier-
pieć w państwie Chrześcijańskim/ ále rozebrać y rozmiatać wszyst-
kie/ żeby się służba dyabelska y Máchometáńska nie mnożyła/ żeby
ta winnica/ktora ściepił wielki Krol Jągielo w Państwie tym
wykorzeniać białochwałstwo/Kościół pogański wyrzucać/
był z nowu przecyścioná y przechodojoná/ aby pożytek większy
czynił.

Ale rzeczeż/czemuż dawno bożnic Tátárskich nie wyrzucano ani
rozmiatano? Odpowiadam. Iż się spodziewano co dzień ich do
wiary świętej nawrocenia/ále iż nadzieie o nich niemają, tedy bym
tak radził uczynić mieczytom Tátárskim/iako w Trołach pospo-

t. wro. 1509.
lulij 2.

Quid enim orgiis cum mīsteriis? superstitioni
cum Religione. Sacrilegiis cum Sacrificio. Quid
auguriis cum prophetiis? Incantationibus ho-
minum cum lege Dei. Maleficiis Daemonum cum
lege Christi? Quæ conuentio lucis ad tenebras?
Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? Qui
consensus templi cum idolis? Quid sancto cum
calle?

nie dopuszczają budować.

Rozwalać tedy y wymiatać precz z
państwa wszystkie bożnice Tátárskie. Rzecz jeszcze le-
szo Theodosiusá Cezarzá/u. Chrześcijańie spalili zaś namowa Bi-
skupa swego/bożnice Żydom w mieście Ráliniku we wscho-
dnych stronach. v. Stárosta tamtych Kráioro pisał do Theodosiusa
Cezarzá/ktory na ten czas w Mediolanie był/co z tym czynić/y
iako to wkrótce. Odpisać kazał/ aby Biskup Żydom z nowu bo-
żnic

u. wro. 88.

v Ambrosij
epist. 25.

Tátárskie mieczyty rozrzuć.

nice zbudował. Także też w Persley/ Audas Biskup x. z żalu
wielkiego na brzydłość pogańską/Kościół Perski Pirzum zwany/
w którym się ogniewi płamiali Persowie/ zburzył ábo spalił. O
co gdy był do Krola pozwany/ kázano mu on Kościół także z nowu
budować. Tegoż się y tu obawiać/ aby po zburzeniu mieczytom
Tátárskich/trudności iakie nie nastąpiły/ zwłaszczá jeśli też Tá-
tárowie mają prawa ábo priuilegia na pozwolenie budowania
bożnic swoich. Odpowiadam napierwey z strony Theodosiusá/
ktory rozkazał Biskupowi/ aby bożnice Żydom budował. To był
Pan pobożny/y ná Cezárstwo prawie od Boga dány/ iako y to i-
mie jego mówi. dány był od Boga/ gdy się sam o Cezárstwo nie
starał. Jeden taki ktory panowania nie szukał/ samo się pano-
wanie do niego wprosiło/ iako Claudianus pisał.

x. Theodor.
li. 5. cap. 3.

Digna legi virtus vltro se purpura supplex
Obtulit: & solus meruit regnare rogatus.

Ten miał godność takowa iż mu się płaniano/

O co niedbał/ Krolstwo/prosił by wziął/ dano.

Ten tedy Pan był pobożny y bogobojny/ ále miał trochę affe-
któw swych zaś żal ráda/ i tak się pokázuie. Bo gdy w Tesało-
nice lud pospolity wielkie zburzenie uczynił/ w którym Betheryo-
chá Poikowniká żołnierzom w Illiryku zabili/y. bázro się roz-
gniewał: y zaś ráda Rufinusá sprawce dworu swego/ posłał żo-
nierze ná nich: Gdzie przy iednym świetcie/nie pytając kto wi-
nien ábo niewinien/ o siedm tysięcy ludzi pomordowali: czego
potym bázro żałował/y znacznie pokutował. czytaj w żywocie s.
Ambroszego. A iż tu rozkazał budować Biskupowi bożnice Ży-
dom/ uczynił to z affektu ze zley rády/y z niewiádomości praw
Bożych y Kościelnych. Wszakże gdy Ambrosy święt y y pisaniem
do niego/y kázaniem swym wkrótce mu/iż to przeciwko prawu
Bożemu y Duchownemu/przypominając przykład/ ktory się stał
za czasu Julianá Cezarzá/ktory był pozwoilił Żydom Kościół w Je-
ruzaleń budować. Co gdy chciał ziszczyć/ á rzemieślników y wo-
zytkich do budowania potrzeb nábierał/ y Alipidiusza ná bu-
dowaniem stárzym tam posłał/ á sami zaś Żydowie/ dźwoniąc się
wielkim dostátkiem y pilnością do tego przyczyniali: bo y srebr-

y. Sozomen
li. 7. cap. 24.

7. Decemb.

Cudá się sta-
ły gdy Cezar-
z Bożnic Ży-
dom budowa-
wał.

z Ghrisost.
homil. 4 in
Act. Homil.
4 in Matt.
& aduersus
Iud. orat. 2.

ne motyli y rydle mieli / y zacne ich niewiasty z dziećmi siemie na
fundament wynosily: ogien z siemie straszliwy wypadl / y siemie
trzesiac sie wyszlo co wlozyli wyrzucila / y rzemieśniki y naczynia
ich / y wiele Żydow popalil on ogien. z. A co dziwniejszego / Ku-
le ogniiste biegaly po mieście y Żydy zabijaly / a Przy iakiś dziwny
na powietrzu sie ukazal / y na ściech każdego Żydá / iakoby prze-
dziwną robotę wyszty byt. Tym przykładem y innymi wywo-
dami odmiennit sentencja swois pobożny Cesarz / y ono przykre ná
Biskupa o budowanie bożnice roztázanie zniost, A z strony zaś teo-
go co Krol Perski roztázal Biskupowi Kościoł pogánski budować /
nie dziwnować: bo Krol byl poganin / zá nie częśc bożkow y Kościo-
łow bral sie: Wszakże Biskup nigdy tego uczynić niechtiał. W
tym dobrze y mężnie postąpił. Bo toż jest Kościoł ogniowi budow-
wać / co y ogniowi sie płaniac. Ráczey wolal dla tego śmierć pod-
jac. A z strony zaś prawá / wiemy / iż nie są żadnym prá-
wem ani wolnościami ograniczone bożnice Tátárskie / od Jch M.
Krolow Polskich / nigdy nie to prawie nie czytal / tylko o Ko-
ściołach iakiegoś ołowit nabożnystwa a chrześciańskie / x. ale Tár-
társkiey sekty bożnic to prawie niemáś ochronionych. Przywile-
iow też śmielemowię ná budowanie swoich bożnic / ani powoles-
nia J. Krol M. niemá / (bo tożby to bylo pozwałac Tár-
rom bożnic budować / iako y sekty ich brzydka rozmnażac) y iako
swowolnie bożnic pogánstich ná wzgárdę wiary Chrześciańskiey
nábudowali / takimże też sposobem moglyby być rozrzucane, Abo
też ták iakom czytal w Chronikách / iż starzy Polacy przyiwshy
wiare Chrystusowá / zá wyrokiem Kiecia swego Mieczysławá /
zlozyli dzień siódmy Mácá / ktorego wysztyte bálwany wyrzucio-
no / y Kościoły pogánstkie obálono, A ten kátałby Tátárskim
Mieczytom uczynic, perony dzień náznáczysz / wysztyte z grun-
tu powywrócac Jedną Łukistiego mieczytu drzewo / Prudsiáń-
skiego ná Wáce, ná Ałenie zá Wilnem / Mersláńskiego / So-
rołtáńskiego y Polkistiego / z bliska Wilná / tedy by sie zjelo
studentom násim do Wilná / piece pólne zagrzejac / ná ktora
poslugę y iabym sie przylozył / wprosiłby u Pána swego Killa-
dziejst podwóó. A rozumiem iżby ták ich wiecey sie obráto / co-
by

x. Adintw
art. 30. 10.
4. d. art. 3.
rozdz. 11.

Chromer,
Miechouius
Bielkran.
no 500.

by dopomogli. Obáliłszy y zniósłszy Kolo Wilná wysztyte bożni-
ce Tátárskie / wnieśmy questia o tym /

Jesliż Tatarzyna w Niedziele y w świę-
to orzacego / bronniacego / y insha robote odprawu-
iacego / godzi sie grabić abo nie? § II. Pie.

Bonis nocet
qui malis
parcit.

Wierney pokazmy wstáwe Bożo oświeceniu Niedziele / y
o karaniu gwałtowników iey. Pan Bog w stárym Za-
konie / sześć dni w tydzień pozwoлил robić / a siódmego od-
począć y świecić roztázal. Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sześć
dni będziesz robił / y każda robota swoje będziesz odprawował / a
siódmego dnia Sabbát abo odpocznienie Pána Boga twego
jest / : nie będziesz wén żadney roboty robił / ty y syn twoy / y cor-
tá twoia / słuzebnik y słuzebnica twoia / bydla twoie / y przycho-
dzien twoy / ktory mieśka zá zamknięciem wrot twoich. Dla
tego iż Pan Bog siódmy dzień sobie poświęcił. To prawo / te
wstáwe / sam Pan Bog nápisawshy / pedał Moysesowi / roztá-
zac aby bylo zachowane. Jákoż gdy niektorego czasu / áskáli cło-
wieká iednego drwa zbierájacego dnia siódmego / abo w Sabbát: Num. 35.
rádził sie Moyses y Alaron Pána coby z nim miał czynic. Ro-
ztázal Pan Bog wyrzucić go zá cbor / y tam w kánionach. To
prawo Boże oświeceniu Sabbátu.

Ale spyta kto / dla czego Chrześciańskie według przypázania Pán-
skiego Sabbátu z Żydami nie świeca? Odpowiadam. Przy-
pázanie to Boże oświeceniu Sabbátu / partim morale, partim ce-
remoniaie iudicatur. ut docet D. Thom. 1. 2. qu. 100. art. 3. ad secun-
dum, & 2. qu. 122. art. 2. quem omnes Theologi secuti sunt.
Co tedy z strony tego / in quantum est morale praeceptum: tedy wyszty
ludzie według przypázania Bożego / powinni iednego Boga chwá-
lić / y dzień ieden w tydzień / ktorego by od wysztych robot y spraw
byli wolni / ná to náznáczony świecić / y dzień Pánu Bogu zá
wspelákie dobrodziejstwa czynić A co zaś z strony tego / in quantum
est ceremoniale, tedy iako wysztyte insha ceremonie y obrzedy Ży-
dowskie / zniścone y odmienione są ná Chrześciańskie: ták też y
dzień Sobotny ná Niedzielný odmieniony jest przez Synód abo
pocta.

Leo PP. Ig-
nati Hostia.

vt Sanctorū
exempla ad
imitationē
nos prouo-
cēt, eorumq;
imploremus
patrocinia.
b. Const. b.
w ro. 1616.
fol. 45. y w
dawnicys.

e. Nouell.
Theod. tit.
3 de Iudæis
& Paganis.

pośtanowienie Apostolskie / abyśmy się nie zdali z Żydami trys-
mąc. Sa y inſte tego odmienienia wielkie y poważne przycz-
ny / Ktorych tu wyliczać mieysce nie po temu. Drugie prawo jest
kościelne / Ktorem świętażne Chrystusa Pána / Błogosławio-
ney Panny Máriey / Apostolow / Maciejkow / Wyznawcow / y
inſzych świętych / rośtázuia święci: á ci Ktorzy w takowe świe-
tá robia / grzeſzą. Trzecie prawo jest ziemskie / wstáwa Krolá
J. M. Ktoro na roznych Seymách / co y w Conſtitucyách jest / b.
zákazuie / aby Tátárowie áni ſámi w dni Niedzielne nie robili: á
le aby áni czełádzi / poddanych ſwoich Chreścian do tego nie
przyniewaláli. Te wszystkie trzy práwa Tátárowie z ſwoia cze-
łádzia y z poddánymi przeſtepuia / w Niedziele y w świętá za-
cne wſtáwanie robia / dla Ktorych bezbożnikow / Pan Bog nas ná-
wiedza nieurodzaymi / ſuſza / y inſzymi plagami. Co ſie też tráſi-
ło zá Cefarzá Theodoſiufá. Gdy zá niego látá byly ſie / á wioſny
wſy Kley wódſiecznoſci nie miály / y látá nie wrodzáyne iedno po dru-
gim naſtepowały / y ſimy cieſkie ſiemié pſowały. (iáko też teraz
w nas y cieſkie ſimy / y látá ſuche) Cefarz Theodoſ. przyczynę to
náydomał / iż ieſzcze Pogan w iego Pańſtwie bylo wiele / Ktorzy
Przykázanie Boże y Kościelne gwálčili / y dla tego bałſrogie pra-
wo ná nie / c. aby na maietnoſci y ná gárdle Káraní byli. Ludzie też
wczeni piſaniem ſwoim mądrym ná Pogany powſtali. Napisał
Cyrillus Alexandriyſki Kiegi. Piſal y Theodoretus przećiw Grekom:
Curatio Græcarum affectionum, to ieſt / o poznaniu práwdy Ewange-
liet z Greckiey Philoſophiey. Piſal y Apollonius, przećiw Philoſo-
phom Poganſkim. Piſal y przeſlego Roku Mlátyſſ Cżyewſki
brát moy Altkoran Tátárom gwoli / 2c. Przyſtepuiać tedy do
ſwego záczetego przedſiewzięcia / poſázuie to / iż Tátarzyna y
poddanych iego w Niedziele y w świętá orzacego / moſze grabić /
á nie tylko grabić / áleby go ieſzcze y wino ná wſząd / ábo ná Po-
ſciol w Ktorogo párochiet mieſzka zálożyć. Dla tego / iż on Bo-
że / Kościelne y Krolwſkie práwa łamie / przeſtepuie / y drugich
złym przykłádem / woi pſwie. Bo ieſli ſługá dobry o nieczęſć
Pána ſwego winien ſie wſtepować: iáko o nieczęſć Boſa / y o
wſgárdę iego / dobry Chreścianin záſtáwiać ſie nie ma. Phine-

es ſyn

es ſyn Eleázárow, widząc iż nádz zákaz ieden z ſynow Izráelſkich /
wſzedł w dom nierządney biáley glory Mádyanſkiey: nie brawſzy
pozwolenia wrzędowego / wſiágnął miecz / wſzedł do onego domu
nierządneho: y záſtáwſzy ich ná złym wczynku / oboie rázem mieczem
przebił áż do śmierci / á niſt go o to nie Káral / y owſzem piſmo mo-
wi / iż zá onym iego wczynkiem: Caſauit plaga á filiis Iſrael. Z po-
tym Pan Bog rzekł do Mozyſzá / Phineas ſyn Eleázárow od-
wrocił gniew moy od ſynow Izráelſkich / iż żarliwoſciá czei mo-
iet obruſzył ſie przećiwko ſmowolnikom / y ono zábićie reputatum eſt
ei in iuſticiam. Z tey przyczyny poſázuie ſie ſuſznoſć / grábienia
Tátarzyna / gdy robi w Niedziele. Prožnoć / zbytnieć ſie to po-
gánſtwo tu rozmnożyło / w w ſwagwola gura wielką wſiáło: lu-
dzie pobożni iáda / idá do Koſciolá / w dni zacne Wielkonocne / w
Świąteczne / w Niedzielne / y w święte / á bezbożnicy Tátáro-
wie / orſa / bronuia / żna / Kámiennie do Wilná w Niedziele przedá-
wác woſa / 2c. nie ieden dobry Catholik / widząc nieczęſć Boſa /
bolić. Duchowniby tego mieli przeſtrzegáć y zábrániáć. Ale rze-
ka niektorzy / Eccleſiam non iudicare de his qui foris ſunt. d. Odpo-
wiádam. myſla ſie ná tym: y owſzem iudicat & punit, iáko piſſe
Auguſt. de Ancona e. Quotiescunq; Iudæi vel Pagani peccauerint, contra
legem naturalem, vel veteris testamenti, poſtunt per Eccleſiam puniri.
w práwie záś Duchownym mamy / f. iż debent puniri Iudæi, ſi contra
Catholicam fidem aliquid intentent deſectabile. Toż o Tátárách rozu-
mieć ſie ma. y by Tátárowie we Włoſech byli iáko tu w nas / no-
weby práwo ná nich poſtánowiono. A dla wiſtſhey dekláráciey
teg o powiádam. Quod Principes Chriſtiani tenentur facere, quod Iu-
dæi & Pagani ſeruent ea, quæ de eis in iure, pro honore fidei Chriſtiane
& ſalute Chriſtianorum conſtituta ſunt, & pſuaricantes punire debent,
& ſimiliter eſſitiales Principum & coramunitatum: aliter ipſis negligen-
tiſ, imputabuntur omnia peccata indiſcuſſa ab eis & irpunita. 2. qu.
7. c. ſicut inquit. Bartholdus in l. ſi iá dices. ff. de variis y Angel. Con-
ſilio 188. quod incipit, viſis. Pozwóláymyſ my Tátárem ieſli ich
bronimy niech ſie z Chreściankami żenia / niech ná biſurmán-
ſtwo Chreścian obrzezuia: niech Koſcioly przywdia / niech w
Niedziele robia / niech wſy Kley nieczoty brzydkie robia. A ieſli
ich o to Kárac nie bádſiem / Pan Bog nas ſámych o to Kárac be-

dzie.

Num. 25.

Pſal. 105.

d. 1. Cor. 5.

e. in libro de
potestate Pa-
pa.
f. c. eſſi Iu-
dæos. de Iu-
dæis.

dsie. Ale rzecze iefzcze Kto. Wszak też Tátarowie pigulek świeca/ iużby nie powinni Niedziele świecić: Tátarowie iż pigulek świeca/ tedy nie dla tego aby mieli dosyć czynić Przykazaniu Bożemu/ albo dla inżych przyczyn / o czym w osobnym rozdzieleniu ná końcu w 11 35. czytaj/ dla czego Tátarowie Pigulek świeca. Jednak choćay też y Żydzi Sabbat swoy świeca / wskazuje y náśże Niedziele powinni świecić/ iako sie z tego przykładu dawnego pokazuje. W Anglii h. przybáło sie iednemu Żydowi mieścić się igcemu w iednym domu z Chrześcianinem / iż w Sabbat iefzcze przed południem wpadł w potrzebne miejsce aż po syis / nie ryzy- chło postrzeżono onego Żyda kapiacego sie w onym smrodliwym iezierze. Gospodarz (bo Żydzi dla Sabbátu niechcieli go ratować) chcąc go z oney plugawey kapieli wywindować z czeladzia swoigo/ spuścił powroz po niego. Ale Żyd bojąc się Sabbátu náruszyć/ niechciał sie powrosz wiać/aby był wyciągniony/morwic: Sabbat dziś odprawuie/ y tu go dokonuje/

Sabbata fan-
cta colo, de
stercore sur-
gere nolo.

Nie wyniósł z tey łasnie dziś/ choć żywot skończy. Gospodarz zaniechał go tam w Sabbat. Rozgłosiła sie tá sprawa po wszystkich mieście / iż Żyd tak ściśle swoy - ábat w onym smro- dsie odprawował y świecił: tak aż doszło wrzedu Duchownego y Świeckiego/ który zakazał/ aby Żyd/ który Sabbat swoy tak goryczym nabożeństwem w plugawstwie odprawował: aby też y Chrześcianańską Niedziele tamże w oney chabogiej residenciei/ kto- ra sobie w swoy Sabbat upodobał/ świecił. A do tego przyszło/ gdy Sabbat mingl/ wolał Żyd Salomon/ aby go wyratowano/ lecz gospodarz nie dopuścił/ opowiadając mu jakaz wrzadowy/ iż tam miał świecić y náśże Niedziele.

Sabbata no-
stra quidem,
Salomone
lebrabis ibi-
dem.

Gdzieś swoy Sabbat odprawił miły Salomone/ Tamże y w Chrześcianański wachoy wdzięczney wonie. Takci Żydzi przymuszono / iż y swoy Sabbat/ y Niedziele náśże musiał świecić. Pohamowani tedy náig być Tátarowie/ aby w Niedziele y w świętá nie robili/ nietylko znaczną winą ná wo- rzad/ Konstytucyá Seymowa utwierdzoną: ale też y grąbieżami: które grąbieże do Alastorow do szpitalow oddawać/ aby o ná- wrocenie tego poganiństwa Panu Bogusis modlili/ aby serce ich

sklonił

sklonił do upamiętania/ y do wiary Chrystusowej nawrocenia: Ale wspomniawszy nawrocenie wkażmy/

Jakimi sposobami Tátarow w Litwie do wiary Chrystusowej nawracac? § 12.

Duro nodo
durus edhi-
bendus est
cunctis.

Lecz wielkiego podziwienia godna! dwieście lat prze- szło/ iako Tátarow przygnano do Litwy/ á nie słychać do tych czasow/ aby który miał z nich (oprócz iednego Tárarowskiego) wiara Chrześcianańska przyjąć/ á náśych bez liczo by w Tátarstwo obrocili. W tym nie inżego nie upatruis/ tylko po iż powodu nie máig. Podáis ia kilka sposobow/ przez które mogą być do wiary Chrześcianańskiej nawracani.

Pierwszy sposób. Jest w Ryminie/ á bezmála y po wszystkich Włoskiej Ziemi tá wstawa/ iż Żydowie powinni pod wino ná każdy Sabbat w każdym mieście/ do náznaczonego Kościoła Ka- tolickiego schodzić sie/ y tam kázania słuchać/ z którego słuchania wielki pożytek duşny odnośa/ dla tego/ iż ich do wiary świętey wiele przysławia. Bo acz nie jest w wyjąciu/ do wiary świętey przysmakć/ ale do słuchania Ewángeliei/ godzi sie. Też wsta- wa wniesć do tego Pániństwa/ y Tátarom też przykazać/ co Ży- dom we Włoszech. Prosić Je^o Krol. III. y wszystkich Rzeczy- posp. aby Tátarom surowo pod wino przykazano/ y Konstytucyá Seymowa to wárowano/ aby w każdy Niedziele/ w pewnym Kościele kázania Katolickiego słuchali. Ci którzy blisko Wilná mieścisca w Wilnie/ á którzy dáleko po wsiach/ tedy niech sie do Kościołow bliskich schodzą/ albo też do iakiego wężciwego miey- scá/ gdzie Kościoły dáleko/ do których Kaptani z bliskich Kościo- łow/ kázanie im czynić/ choćay po południu/ niejdźaliby. Ale rozumiem pewnie / iżby sobie tey prace y siemby zyczylí Oycowie Societ. IESV, á mieliby nie mnieysze meritum, gdyby to poganiństwo pozyskali/ iako tamci w Peru/ w Chinie/ w Japónach / y we wszystkich Indiei. Já takim ustanowieniem/ wielką nádstę- m my w miłosierdziu Bożym/ iżby ná nie weyrzeć raczył / y te ślepece y zatwardziałość sercá ich oświeciłby: żeby obłądliwosć

Fides ex au-
ditu, auditus
autem per
verbum Chri-
sti. Rom. 10.

Tátarowie
do Kościoła
na kázanie
máig schod-
zić sie.

Pte przelatego zbrodnia Machomet'a porzucia sy / do wiary s
swietey nawracali.

Iosue 9.

Wtory. Czytalem w starym Zaponie / gdy Gabanonite ofu
Pali Jozuego y wzytek lud Izraelski / ktorzy im przysiegli nie wy
gubiac ich / iz sie wdawali z dalekich krajow / a nie z ziemie obie
canej. Wszakze gdy trzeciego dnia dano Jozuemu znac / iz bli
sko Gabanonite byli: strasowal sie ze wzytkim ludem Izraelskim /
iednak dla przysigi wzynieney zanicchal ich / wszakze ustawil
na nie / aby nietylko wzytkiemu ludowi Izraelskiemu : ale tez y
Kosciolowi y Oltarzowi Panstwu sluzyli / rabigc drwa / woda
noszac / zc. na tozby y ten rodzaj poganski Tatarski obroci: po
rozdzielac ich do Kosciolow / aby swiatnikami y zwoonnikami by
li / a miasto szable / niechby porozoy w rece wzeli / y miotly / abo
taki / przedzyby sie do wiary swietey nawracali / przypatrujac
nabozenstwu Koscielnemu.

Trzeci. Ustanowic na nich aby z osiadlosci swych dziesiecziny
Kosciolom Katolickim dawali. Bo iesli zydomie powinni weo
dlug praw Duchownych b. z solwarkow swych dziesiecziny da
wac Kosciolom / a Tatarzy czemu dawac nie maja? Gdyz y wy
rajnie prawo iest o tym duchowne: iz wszyscy Poganie miedzy
Chrześcianami mieszkacy / ktorzy solwarki y tole maja / powinni
dac z nich do Kosciolow dziesiecziny. cap. cum non sit, in fine, & cap.
de terris, de decimis. O tymze y Panotm pisse, Infideles omnes, ob
ligatos esse ad decimas praeliales, & si fieri possit, a hoc esse cogendos.
A nietylko z solwarkow y z rol dziesiecziny dawac powinni: a
le y z dzieci swoich / na kazdy rok z kazdego siola Tatarskiego /
dziesietego Tatarszka malego / ktore dzieciaki miedzy Duchowne
ludzie rozdawac / aby sie wierze swietey przyuczajac / Przeli.
Chrześcianom tak czynia w Konstantynopolu / z ktorych potym
Janczary czynia / na przemierzla sekta swa wprzodkach obrociwszy.

Czwarty. Mieczyty ich abo boznice zabobonne / odbierac od
nich / y wzytkie z gruntu wywrocic / y zakazac / aby z domow
swych prywatnych / podobienstwa mieczytow swych nie czynili
Tak byl uczynil Gracianus Cesarz Arrianom / gdy sie byli barzo
rozporzeczili: niechcial ich zaraz wyprzejniac / ale po ksu y rostro
pnie.

3 Tatar
swiatniki y
zwoonniki
poczynic.

b. cap. de
terr. de de
cimi.

Tatarskie
dzieci swych
dziesiecziny
mial dawac

Georgi
cius.

pnie. Pierwey im brat Kosciolow Kazal / y tym Biskupom ie po
dawac / ktorzy z Papiezem Damasem trzymali. Potym / gdy cis
Arriani / domow petownych miasto Kosciolow zazywali / zakazal
Theodosius Cesarz c. surowie / y mandaty na nie wydal / y pra
wem utwierdzil / aby Arriani z domow swych podobienstwa Ko
sciolow nie czynili. Iowianus takze Cesarz poganski Koscioly
kazal zamylac / d. w Antiochey / w Charis / y w inszych prowinc
ciach / ktore potym y obalano: choc aby poganstwo do wiary s.
bylo nawrocene.

Piata. Uiesliby iefszje zatwardzialymi byli: tedy privilegia /
ktorekolwiek maja / tak na nawiaske Szlachetka / iako y na osia
blosci / znieśc z nich / y do dzieł ich Kycerskiego nie przypuszczac.
Tak i byl wydal wyrok Archadius Cesarz / c. aby poganie zado
nych Przywileciow / ktore z dawna mieli / nie zazywali azby Chrze
scianinami zostawali. Honorius zas postanowil y zakazal / aby
poganine zaden na wojnie nie sluzyl / ani do zolnierstwa prypu
szczany byl. f. Co tez byl y zydom uczynil / gdy widzial / iz sie na
wracac niechcieli do wiary swietey / wydal mandaty przeciwo
nim po wzytkim Chrześcianstwie: aby zadnych urzedow y pasz
Kycerskiego nie mieli / y boznice aby nie budowali: choc ich przy
Kosciolami do wiary przywodzic. Tatarom tozby uczynic / wedlug
pisma s. Imple facies eorum ignominia, & quereant nomen tuum Do
mine.

Szesty. Poglowiczynne na Padsa czwierc lat / po czerwonymu
zlatemu na nie wlozyc / y podatkami ich do upamietania przyci
skac / y robote na nie ustanowic: aby waly kolo murow Wileń
skich spali / w podwody aby iedzali / zc. Tak Grzegorz swiety
h. cziril poganom w Sardiniey / piszac do urzednikow tamecz
nych / aby one pogany robotami / y przycisnieniem podatkow do
upamietania przycisniali: iako y Jzaiasz o takich zatwardzialych
pise. Domine, in angustia requisierunt te, & in tribulatione murmuris do
strina tua eis.

Siodmy. Zolnierze / slacye y konie w podwody aby od Tatar
brali / y ustanowiska w ich osiadlosciach aby miewali. Do tego /
iako zwyczaj iest w Turcech / gdy Cesarz umrze: tedy Jancza
rowie

c. L. 10. de
Hereti. C.
Theodos.
d. Theodor.
lib. 3. ca. 21.
& 11.

c. r. ku 395.

f. L. 11. de
Paganis C.
Theodos.

Psalm. 82.

1. lib. 2.
epist. 2.

Isai. 26.

i Paulus Io. naniezdzac / y co sie im podoba / brac / y czynic. i. A gdy nowy Cesarz nastawa / nie pozwalaja na niego / az im pierwey przysiegnie / nie / ze im to wszystko odpuszczaja. O by takowa naszy pacholice / Porwie żołnierscy / y szayducy wolność mieli na Tatarzy / podobno by ich dobrze z onego srebra wytrześli / y szkap onych burnych / ktore sobie naszych chłopkow ślacya wytuczili. Ale wszystko tu opak w nas : cobyśmy my mieli ich wytrześc / to oni nas pieknie niścja y lupia / a obaczyć sie nie możemy.

Prawda a
my milczym.

Osmi. Zabranić im w statkach iedwabnych chodzie : szabel y szardakow oprawnych / y na żupanach srebra nosić. Do tego podobnych y slug / y inkey zeladzi zabronić im chować.

Dziemiasty. Pod surową winą zakazać im / aby w Niedośle y w świętą nie robili. Przeciwno Chrześcianom aby do świadectwa przypuszczani nie byli / tak iako y Żydzi. Prawem ziemskim aby sędzeni nie byli. Niech ich to doydzie / wyrzucie iako sie Tatarowie nabojeństwa chwyca.

Inchamo & figno maxillae coru. 5. struge qui 1. 5. apprixi ad te. Pl. 37. k roku 614.

Dziemiasty / a dani sie nayforemnieyszy. ne laterem lauemus. Co pelle intrare, Postrząszyć ich wygnaniem z ziemie / iedli by sie do wiady świętey nie chcieli nawracac. Przykładem dawnych Krolow : Ktorzy tym sposobem z Żydami y z pogany poczynali. Naprzod w Hiszpaniey Krol Gottom Sisebutus / k. prawo wydal na Żydy : aby wszyscy Chrześcianie zostali / y Chrzest święty brali / a ktorzy by nie chcieli / aby ogoleni sto plag cierpieli / y na wygnanie posłani / a majątność ich na lasce Krolewskiej zosiada / aby ię dal komu by chciał. Wiekali iedni do Francyi / drudzy sie chcieli : y bylo ochrzczonych dziemiędziemiast tysięcy. Toż y we Francyi za Dagoberta Krola / m. syna Alotariusa dsiadło sie / ię za napomnieniem Herakliusa Cesarza / Dagobertus Żydy poniewolnie chrzcić kazal. Co też y sam Cesarz Heraklius w Jeruzalem czynił.

I Legēda wifogotoru lib. 12. fig. 3. m. Ado & Aimon hist. Franc. li 4. cap. 12.

n. Concil. Tol 4. can. 57. Non vi & coacti one, &c.

O ktorych to żydach poniewolnie chrzczonych / Conc. Tol. morci. n. Nie mogą ani przymuszeniem / ale namową nawracac sie mają / z dobrej woley swoiey. Wszakże ktorzy już przymuszeni są / y wzięli Chrzest święty y bierzmowanie / Ciadło y Krew Pańska : ci tak już Chrześcianinami zostac mają. Nie wadziłoby tu tak Tatarom

tatom y Żydom weygnie : przybyleby Chrześcian. Tymie przykładem Emanuel Krol Lusytáński / nadsłaty ja oie po wszystkich Krotki wie roznal / przeciwno wszystkim Żydom / a / y / bo de Chrystu swietego przystepowali : abo przecz Krolestwa iego wychodzili / aby wolność y majątność tręcili. Gdy ten mandát Żydom dośledz : tedy se wszystkich Krolestwa Lusytáńskiego / do sta tysięcy Żydom oboiey płci wyšlo. Toż za Krola Castille / Ferdinanda / y Isabelle / Żydom czyniono. Nie potrzeba dawnych przykładow wspominać / a to tych naszych czasow Hiszpania Żydom y Heretykow nie cierpi : Ewietej pamięci Filip 2. Krol Hiszpański / oćiec dsiastego / syna własnego Carolusa / dla podeyrzenia Heretyctwa / z tego świata zgładził. o. Maximilianus Arcyksiąża Kaskie / Książe Styrie y Karyntiey / rodzony brat Arolowey Jey III. Constanciey / Arzyany y wszystkie Heretyki z państwa swego wygnal. O iakoby ci Tatarow pogan w państwie swym cierpieli. Niebychy y tu w nas takie wyroki na Tatarzy wydano / pewnieby Chrześcianie zostawali / aboby z państwa przecz wstepowali / a na to miejsce / ośiadłości im nadane / lepszymi y cnotliwyszymi ludźmi / sa tego narodu Chrześcianskiego osadzac / z ktorych byłaby lepsza postęga y zyciowość : A statke naydziej sie kto zaluiacy ich / y wlauiacy iakieś pożytki z nich : iednak y ia wlauię /

Auentinus.

o. w roku
1574.

Co za pożytki Tatarowie W. K.

Litewskiemu czynia? § 13.

Redyby kto otworzył oczy / a glabofo weystrzał w sprawy Tatar Litewskich / tedy przynalby to musiał / ię lub iest niepotrzebny / zbrodnie wielkie czyniacy / y sweywoli wielkiej zaywadiacy. Co ewietej pamięci Arol Stephan dobrze wpatrujac y wraziac / przemyslałwal ten naród poganski Tatarski / z posrodku Państwa Lit. wyrzucic : a indziej ich na osady puste pograniczne przemiesc. Cytay iednak troche o ich dobrych postępkach y pożytkach / ktorymi to Państwo napelniaia : przyznać ię nie zdożnego nie piase.

Pierwszy pożytek. Mamy w prawie opisano : y zabroniono / aby

Iram vindictam & Diuinā & patrię confusionē.

b. w rozdz.
I art. 37.

ko w Palestynie/ w Syriey/ y w Tylicyey/ Arabom y Etyopom/ dla rozboystwa/ odigac sie tamieczni obywatela/ nie mogą.

Scythae sanguinarii & homicidio gaudent.
I. rok. 1615.

Piąty. Nád krwio Chrześciańska częste mordy potajemnie czynią. Alej Miskurkowiec z sioła Malachowicz/ wespół z żoną swoią. zabili Moskiewek trzy/ y w gnoiu zagrzebli: a dwu Moskalow malych utopili/ iż ich wydamali drugim Tatarom/ o ono okrutne zaboystwo. Tych Moskalow utopionych/ do sioła Rozplakow przypłynionych/ drudzy Tatarowie nalezli/ a wreszcie wi o tym okrutnym zaboystwie znać nie dali. Zás Szejsny Jzadagier Tatarszyn Trocki/ czeladnikowi iedney osoby Duchowney/ rękę prawą/ náprogu položywszy okrutnie wciął/ y swinią ná miastko despektu dal sieść. Od ktorego wcięcia ręki/ ten czeladnik y wyrost stracił/ y wiecznym żebrakiem/ dla niepohamowanej niecznoży Tatarskiej/ w młodych swych latach zostal.

Scythae inmaiores.

Szesty. Należdy y zaboystwa nietylko ná domy Szlachectkie/ ale też y w miastach czynią/ czego bardo wiele jest: ale iż seroko o tym pisać/ nie zda mi sie. nápotym o zaboystwach/ o nálezdach y rozboystwach Tatarskich osobna ksiązka bedzie. Tylko przy pomnisz iako Galskiego nád Trokami nálezchawczy zabili. Cytze wostkiego także oycá mego/ Zsian Aleiewicz ná granicę własnym zamordował. A teraz świeżo. w Puniach ieden Tatarszyn/ Wado Pi Josop Furciez nálezchawczy ná dom mieszczanina Pułski go Ławryná Zapustę/ strzelil do niego/ iż zaraz duszą go odbiegł.

w tym roku.

Violatores praecepti divini & Ecclesiastici.

Scythae legum contemptores & virtutum spoliatores.

Siodmy. W Niedziela/ y w święte świętá/ iako w Boże Narodzenie/ ná Wielką noc/ ná Świętki. y w inne świętá. na węgier de/orániz/bronowaniem/ y inşarobota świętá náşe odprawiają. Osmý. Ná węgierde wiary Chrześciańskiej/ y ná nieważenie prawá pospolitego/ ktorych także także gárdlem Karác Constit w roku 1616. fol. 45. waja sie. Tatarowie biągłomy Chrześciański/ nietylko prostego stanu/ ale y Szlachectkiego zwodzie/ y zá żony poymować/ a drugie zá náłożnice mają. Czego jest bardo wiele między nimi: dziećta zá z takimi Chrześciańkami spłodzone/ bisurmánia. O iako wielka brzydłość dzieje sie od tego sprośnego pogánstwa wierze świętey Chrześciańskiej.

Dziemisty. Chrześcian naszych wiele w niewoli mają oboicy plci/

plci/ ktorych y do swego bisurmánstwa nálezają/ a kiedy ktory Tatarowie od nich otydzie/ tedy pewroz ná syie wlozyna/ do chłup swych Chreści- n-
prowadzą. A co by Tatarowie u nas mieli być w niewoli/ to nas ndych w
sami w posrodku páństwa w powrozach wędzą/ a my milczym. powrozach
wędzą.

Dziesiąty. Wiele inşych znácznych zbrodni y lotrostwa/ wta- Scyte nequie-
ia sie między Tatarami/ y gdyt y ich kazano li firewac abo rew- tig amatores
bowac/ bardo by sie wiele między nimi brzydlich sprośności/ ktore- et moru cor-
mi gniew Boży ná to páństwo obracają/ y zá ktoreby palenia go- ruptores.
dni/ do ktorych y Chrześcian przywodzą/ nálezło. Także y za-
boystw tajemnych: oschliwie w Prudziánach ná Wáce/ w So-
roktatar/ w Solkinitach/ w Rejowie/ w Lukistach/ ná Rio-
tenie/ w Mieręplánach/ w Pitimistach/ y w Malachowiczach/ y indziej/ do czego oni są sposobni. y czeladzi Chrześciańska mają
do tego choczja/ bo im także wşytkiey sweywoli y niecznoży do-
zwalaia/ dla czego woli u Tatarszyná slużyć niżli u swego. Wie-
cey w Alkoranie przeszlego roku drukowanym/ o zbrodniach ich
doczytał sie. Prietoż dla rstromienia lotroster/ zaboystw/ moro-
derstw/ nálezdom y rozboiom/ ktore penosimy od Tatar/ do brzo-
by prawo abo Constitucja ná nich wezynie/ y do tego zákazac/

Alby Tatarowie broni/ szabel/ pułhacow Solis enim
y Łukow przy sobie nie nosili. § 14. nobilib. iu-
tum permis-
sum est, gla-
dio cingere.

Kiedy sie przypatrzym/ práwu/ porządku y postánowie-
niu cudzych nacy/ y kráioy: tedy z nich zrozumiamy/ y
przymamy/ iż Tatarszynowi szabel/ pułhacow y Łukow/ Antiqu. R6.
nosić sie w páństwie nie godzi. Rzymianie/ przez wiele set lat/ zá-
biągając pokierwio páństwie/ tedy własney swoiey armáty nie
mieli/ tylko pospolita/ ktora chowano w Cefauzu pospolitym. A
kiedy już ná iaka woynę wyprowadzic sie mieli/ tedy z tego tam
Cefauzu abo Arsenalu każdy brał: a kiedy sie z woyny wrocili/
zá tam wşytkie armáty kładli. Do tych czasow w Weneciey ten
zwyczaj w zachowaniu jest/ iż Arsenál abo Cefauz mają pospoli-
ty/ w którym wielki dostatek zbroy/ mieczow/ szpad/ rusznice/
dział/ zc. dla pospolitey potrzeby jest/ bo w domu chować sie te-
go nie godzi/ ani záżywać/ zwlaszcza pod czas pokoju. Także y
scra)

Rusnie no-
sie cudzo-
ziemcomnie
godzi sie.

b. Nouel. 85.

c. Val. Max.
lib. 2 cap. 6.

d. Tiraquel.
de nobilita-
te cap. 20.

Georgeuic.

e. Honorius
& Theodos.
L. vii. Cod.
Iustinian.

Excomunic.
Bulla cana.

teraz w Rzymie/ y w innych Włoskich miastach/ nietylko cudzo-
ziemcowi/ ale y swemu/ spad y rusnie nosić sie nie godzi pod ka-
ranie. Nád to gdy przejeżdża Włosz ziemie/ iusz sie im z ru-
sznica przez miasto iachac niegodzi/ ale gdy do bramy przypieżdża-
ia/ zaraż wszystkie rusznice od nich odbiora/ a wywiedziawszy sie
kiedy/ y kady iada/ tedy rusznice im w tej bramie ktora z miastá
wyiada/ oddawia. A ten zwyczaj y teraz zachowuig/ nietylko w
Rzymskim páństwie y w Weneckim/ ale y w Lombardiey y w
Setruriey. A mają ten zwyczaj Włoszy/ nietylko z starowieczno-
ści. ale y z prawá wydanego od Justyniana Cesarza/ b. ktory nie
tylko zakázal broni przy sobie nosić/ ale też żadney zbroie/ żadnego
oreża/ w domách y w majątnościach chować pod wing/ zbronil.
Massilienses też przedtym/ zachowali ten zwyczaj/ c. iż żadnego
do miastá z bronią nie puszczali/ ani dozwálali z bronią w mieście
chodzić. Potym we Włoszech nowym prawem relaxedo/ i z
solis nobilibus tantum, permillum est gladio, cingere, d. tylko samey szlach-
cie z bronią pozwolono chodzić. W Turcech zaś/ w Konstanty-
nopolu y we wszystkich Greciey/ tedy przedtym Chryścijánstkie
pánstwa byly/ iest wielkość Chryścijan/ ale takie surowe y srogie
zakázanie mają: aby nietylko broni iáwne nie nosili/ ale też y po-
témnie w domách aby nie chowali. A ktoregoz przeświadczo-
no przeciwko ustawie tej/ broń y oreżę noszącego/ ábo w domu
chowającego/ y ná gárdle y ná majątności karza. Tátárowie ná
co w pośrodku páństwa tego z pułkami/ z szablami y z łukami
jeżdżą y noszą sie: prawda iż ná nas samych: aby nas śmieie ná-
jeżdżali y rozbiáli/ y pod Choragmie bezprzypowiedne aby sie ku-
pili/ y dwory J. K. M. y Dilerżawców nájeżdżali. W Turce-
kiey ziemi choćay niebezpieczno od rozbojow/ á wždy nie godzi
sie mieć oreża. á tu u nas Tátárynowi wolno. Nie godziłoby
sie y tu u nas Tátárom z bronią chodzić/ iáko nieprzyjacielom
wiary Chryścijánstkiej. á nietylko broni używać/ ale y przedawać
mu nie godziłoby sie. Zakázali prawem Cesarie Rzymscy e. pogá-
nom broni przedawać. Ná co y Papież co rok Płatwe wydawa-
ná Chryściján/ ktory pogánom/ y innym nieprzyjacielom wiá-
ry Chryścijánstkiej szable/ miecze/ pułki przedawia/ ktorymi

bro-

broniąmi Chryścijan morduią y zabiaia. Ale rzecze kto z Pá-
now/ kto z nam służy będzie iáki Tátárem zbronim zbronią cho-
dzić: A przedtym kto Párom służył kiedy Tátar nie bylo nie-
wim co sobie za godność w tych Tátarach wlubili/ że ich rád-
nieksy chowia y wż wia do pęsi g wch/ nišli krewnarodu
swego. Ubegi szlachcie y boiarzyn/ ktory y też rad służył y zapema-
gał sie z przysługi u Párow/ przysięgu przed Tátárynem nie ma.
Pánowie zaś wolig Tátáryná bogacie/ nišli swey nareb: dla
tego też sila demow szlachectich podupádlo/ á Tátárowie pány
zostáli. Rozbijac tedy ten rozdział/ trzeba nam zabiegac za czásu/
iákebysmy te náiaidy/ zaboystwa y morderstwa ktore sie násym
od Tátar dzieia/ pobánowáli: z bronią y z infa ái máta nie
pozwaligac im chodzić. A nietylko zbroniami: ale też y tego/
Abby Tatarowie szat iedwabnych/ y óre-
brá ná szablach/ pásach/ szaydakach y zupánach
nie nosili. J. K.

Nierazem czy nie wstyd to nász/ zwlaszcza przed obcym ná-
rodem/ ktory zwykli te kraie nawiedzac: widzac Tátá-
ryná tak bogato w szaty iedwabne/ blawatne odzianego/
y szubram nietylko rásabli/ ale y powierzedu osádzonego: á co
wielka/ w Altentás sie stroigcego. W Rzymie za stariego wie-
ku pise Dio/ b. Tiberius Cesarz pierwszego roku pánowania
swego/ zakázal aby nikt w szatach iedwabnych nie chodził. wstak
bogatym páństwie/ ktore swiatá wszystkiego dochody miało/ nie
dopuscił tego zbytku. W Hiszpaniey zaś żadnemu otrokowi/ ie-
dwabnych szat nosić nie pozwalig: á ktoby sie wazył/ karza tá-
kowego lege sumptuaria. W Lacedemonow Licurgus prawo był
postánowił/ przeciwko zbytku szat/ c. y rozkazano Ephoram/ aby
ná káždy dzień przegladáli ubiorow/ á iesliby co w nich od przy-
stojnego y słuźnego odchodstwa nálażlo sie dalekiego/ aby wysle-
pnego wredli g sregości prawá karáli. Pochwalig godzien Dionis-
ius Syrakuski/ ktory chcąc zagnieć stroie w ktorych sie Lokreno-
sra lubiego zakacháli byli: takiego sposobu wżyl. Nappierwey
wszystkie szaty y kleynezy w kościol Bogini Wencry znieść/ tak

5

swie

szlachcie
służy n.e
ma dla Ta-
táryná.

Nefas enim
est inimicis
Crucis Chri-
sti, simili
cultu cum
Christianis
vii.

Assan w Al-
tembasie
nosi sie.
b. Dio li. 57.

c. Aelianus.

h. Arianus.

Tatarowie
niech pobor
da od ba
bel opraw
nych y od
bat i dwa
bnoch.
in li de Tur
morib.

swoie iako y wszystkich poddanych swych Kazal. Gdy to uczynili /
wszystkie pobrawszy pochował / wstążując iako wielką zgubę Rzecz
posp. z tych bytłowo miała. Lecz lud iako dośladni / mało słods
one sobie wając / na inſze koſtowanie ſie ſtroie / Bąty y kleynoty
przedko ſie ſpoſobili. Coż on z nowu uczynił? roſkazał y poſtano
wil / aby każdy tak wiele dał poboru do ſkárbu / iako Bata koſto
wala ábo ſtóry klenot. W Turcech też / iako Georgen. piſſe / nie
pozwalaia Chreſcíanom ſzat iedwabnych / y ſwiecnych noſić: á
nietylko ſzat / ále áni bątkierować / áni weſoley myſli jażyć. W in
ſzych zaś pańſtwach proſtego ſtanu człowiek / nie wazy ſie ſtroić
w ſąty nád Szlachćicá: á tu Tatarowie niewolnicy náſzy / kto
rych Xięże Witulb na triumph do Litwy przygnał / wiſtſe try
umphy z nas odnoſia / buchniey ſie noſiac y ſtroiac w ſąty / niſz ſła
chćá náſá. W hordſie Dáwoltſkiey / Prekopſkiey y Náháyſkiey /
ſkod ci náſzy Litewſcy przygnáni / (dla tego ſą też Náháyſka zo
wio / iſz tam wſytko Náháyſki robili / á ſkury dubili / á tu v nas
zbuczniali / náháiel ſie wſtydzą robić / y ſkur wyprawować) Tár
rowie ledwie ſuknie mają / Bąble żelazem proſtym oprawne noſiac /
á inſzy zaś Tatarowie / w chodakach / w kożuchach / y w ſtyłach
báránich chodzą / (bo y tych Litewſk. także w kożuchowey bár
wie tu przygnano) ná ſtore też kożuchy Tatarom Prekopſkim iá
ko Jurgieltnikom ſwym zwykły był Arol J. M. po czerwonymu
zlotemu poſyłać. A tu zaś v nas / ledá v Tatarczuſá / ſzat iedwabo
nych / ſrebrá y ſáſianu pełno. Wiac ſie wymawiaia iſz ná wojna
nie mają o czym / to ſrebro / ſtorego z poddanych J. R. M. y Du
chownych náłupili / y ſuknie ſobie nim obili / y máietnoſci náſku
powáli / niecht y ná Ponia y inſzy ryſtunek obrocił. dobra Tataro
czuſowi ſáblá żelazem miáſto ſrebrá / á moſiadzem miáſto zlotá o
práwna. Do tego też iedli im pozwolimy w ſukni ſálendyſkowey
chodzić / przynamniey niechby z ſkury bárániey ábo koſiey kołnierz
do ſuknie przyſyty noſili; także báráni ábo koſi ſtył / żeby znaczn
byli od Chreſcían (iako żydſi we Włoſech w żołtych kapcluſach

Tatarowie
náhápli w
hordſie ro
bili y ſkur
wyprawo
wali.

Tatarow
kożuchowey
bárwie tu
przygnano.

Tatarzyn
kołnierz bá
ráni ábo ko
ſima noſić.

Ex lege Senatus, Respublica Venera, anno 1406. 16. Martii, Iuda is præcepit, Chodzą
vt biretum crocei coloris gestent. & per ali m legem iusdem Senatus, anno 1413.
11. April id fuerat antea sancitum, vt à Christi fidelibus discernerentur.

chodzą / dla roznoſci od Chreſcían) żeby pámiatali w iákiey ko
żuchowey bárwie tu ſą przygnáni. byliby trochę ſkromnieyſzymi /
y nie byliby tak buchnymi iako teraz: gdy vbrałſzy ſie w ſtrojne
ſąty / żadney wczciwoſci nie czynią / áni Duchownym áni świec
kim oſobom. Powiemci iednak z kąd to przychodzi /

Czemu Tatarowie żadney wczciwoſci
Duchownym y świeckim oſobom nie czynią? § 16.

Chłopstwo bowiem to Tatarskie / nietylko w nádſieis obrony /
ktora od Pánow wielkich máia: ále też w nádſieis doſtá
kow swych / y ſat ſtroynych / y ſtowárzyſzenia ſie z wielkimi
Pány / do takiey hárdości przyſli / iſz á nic v nich Duchowny / á
nie Szlachćic / zc. podkafli ſie z Tatarzynem w drodze / á on ſe
ſcia ábo czteremá woźnikámi iedſie / vſtepuy kobilem. Tráſiſli
ſie też z nim w Wilnie: tedy w nádſieis ſąty chodogicy / y owego
ſrebrá / z nieſbożnych ſtáciy wydártego / obaczyſ iáká wczciwoſć
uczyni / otrze ſie dobrze o bok twoy / y wczciwoſci powinney zięciem
klobukánie wyrzadzić. Piſſe Oſorius lib. 1. de geſtis Emmanuel. regis.
o wczciwoſci ktora proſtego ſtanu ludſie Szlachćie wyrzadzali.
w Indiei byli takowi ludſie ktorych Malabares názywano / ci bár
zoſie w ſláchectwie pocháiac / rozumieli iſz ſláchectwo ich wielo
ka zmáze odnoſilo / gdy ſie otarli o ſláchćicá proſtego ſtanu czło
wiek. Co gdy ſie kiedy tráſilo / miał to ſobie ſláchćic á wielk
przywda / ná ktorey zemſczenie / okrutnie bywał bity / á práwie áż
ná śmierć / ten ktoryby ſie ſmiał o ſláchćicá otrzec. Przetoż żeby
do tego nie przychodziło / mieli obyćci ci ktorzy nie ſláchća byli /
gdy przezmiaſto ſli / ábo w drodze byli / iſz woláli głoſem idac / iá
koby dáiac znáć / iſz nie ſláchća byli Szlachćie ktory przeziwko
niemu ſiedl / żeby ſie z nim nie ſtárt / roſkárował mu z drogi ſtąpić /
záczym y ten wolny bywał od káránia / á ſláchćie od zmázy / ktora
ſobie rozumiał dotknieniem ſie człowieka proſtego mieć. Tu zaś
v nas iedſie Senator ábo Szlachćie iákiznaczn / á pogánin Tár
taryn ná Poniu iádac / ledwie co klobuká vchyli. W Konſtánty
nopolu inſza wczciwoſć pogánſtwu Tureckiemu od náſzych Chre
ſcían bywa wyrzadzána. Abowiem gdy ná Poniu iedſie Chre
ſcíanin

Mutantur
mores cum
cōmigrantur
opes.

Tatarowie
Duchow
nych y ſlá
chrezniewa
jąca y nie
czciwa.

Georgeu. y ściánin przez miasto / á tráfi sie mu miáć Turczyńa przed domem
ci Troycy w siedzącego ; tedy Chrzescianin powinien z konia zsiéść / y nistki
Turczy by. poklon / głowy do ziemie nachyleniem temu uczynić. Czego iesli
wazá swia, by nie uczynil / przedko go z konia zsiádá / y ktem wybiorá. Tu
dcz.

Advena qui tecum versatur in terris, ascendet
super te, eritq; sublimior, tu autem descendes &
eris inferior. Pánow / y dla dostátek swych lotroftwem nábytych Tátáryzn
Deut. 28. zniewazá Szláchte / y we wzytkim mu sie rownym czyni. A nie
dzio / bo iáko Szláchte tak tez y Tátáryzn ma osiádlości y pod-

dáne narodu Chrzescianstkiego. Wszakze wvazajmy /

Indignū est
seruū meli-
oris esse cō-
ditionis, quā
liberū &
haredem.

**Jeżeli to dobra / iz Tátárowie pohaney
w pánstwie Chrzescianstkim / slugi / poddane / y nie-
wolniki Chrzesciany máia ?** ¶ 17.

BArzo niedobra / á to z tych przyczyn / iz poddani y czeladź
Chrzescianstka pod Tátáryznem mieszkáigca / zápomindáig
powinności swey Chrzescianstkiej / zá powodem do tego
dušoboycow Tátárow pánow (iesli sie ich pánami godzi zwáć)
swych : iuz sie w pogánstwie czéść wielka ich obrociła / iáko by-
dlo iáké żyig / nie máiać wiadomości o Bogu w Troycy swię-
tey iedynym. Sákrámentow kóścielnych nigdy nie wzywáig / dzio-
ci ich czésto bez chrztu swietego vmieráig / ábo tez národzuy siá
z Chrzescianstkich rodzicow / ná przemierzla sekte Máchometáig
stá obrácaig ich. Bez małżeństkiego złączenia / wedlug porzádku
kóściolá powszechnego wstáwionego mieszkáig : Do Spowiedzi
y do wzywania náswietstwego Sákrámentu / nigdy nie chodáig / y
iák iáko pogánstwo iáké z swiátá chodáig. Do tego Nicdiele y
swiétá zacne / oránien / bronowánien / y inszymi robotámi / cze-
gosiry sie nie po ieden kroc / zálem nászym nápatrzyli / obchodáig.
Dla czego tez Senat Wenecki b. zákazal Żydom dobr osiádlých
stópować y trzymáć / y árendowáć / tozbym rozumial zákazáć Táo-
tárem. Czeladź zá Chrzescianstka tak sluzála iáko y prosta / obe-
icy plci / rychley sie gátnie do Tátáryzná sluzyc / ábowiem nátura
ludzka / iz si lonna iest záwždy do zlego : tak tez y czeladź v Tátá-
ryzná sluzáca / widząc pogodę / rozpánuie sie ná wšeláká swawola
Chrzesciani : nápy v Tátar sluzac / ábole wšytkich niecier máia. Ktorey

b. rok. 1424.
penultima fe-
briembr.

na iactrofi
wo do tatar.
ryzná przyp-
ráci.

Ktorey ma áz názyt. Juz mu tam v Tátáryzná sluzac wolno práśc /
rozbiáć / koniá tez v nich sluzac / y šáble / y sukienki predzey do-
stanie / a zwoščzá w nocy przy gošcińcu. Nicnoty wšelákicy y
swewwoli nikt mu nie zábroni. tak iz kto Tátáryznowi sluzi z
Chrzescian : musi byé árcyniedobrego y málocnocti. Konstantyn
wielki wstáw y práwo dal ná Żydy / áby im Chrzescianie nie sluz-
yli / á Ktoreyby Żyd Chrzescianiná zá sluge miał / áby trácił wšytko
to co sie v niego náyduie / á Chrzescianin záraz zeby wolny byl.
Práwo tez Duchowne zábránia d áby Żydowie slug Chrzescian
nie mieli. Czemuzby tez tych praw ná Tátáry nie obrocié : A nie-
wolnicy y niewolnice / Ktorey wiele máia / nietylko z nášego / ále
y z Moskiewstkiego rodu / tak smákowite sobie v Tátar mieszkánie
olubili : izby nigdy v nášych nie wytrwáli / z Ktorey Tátáro-
wie / iedne zážony / poymuig / á drugie co y brzydko wspomnieć / zá
náložnice máia / dzieci z nimi plodząc. Silác inszych zbrodni (iá-
kom pierwey pisal) wáia sie miedzy Tátarámi : dla Ktorey to
pánstwo Pan Bog karze. Przetož zábiegáig temu / áby wiešze-
go gniemu Pan Bog dla brzydkich sprošności Tátarstkich ná nas
nie obrocił : wložny sie w to / áby Tátárowie / nie tylko czeladź
Chrzescianstkich / ále tez y poddanych / y niewolnikow / dla tákich
wielkich zbrodni / Ktore sie pokázaly / nie chowáli. Ale odebráw-
sy od nich poddanych Chrzescianstkich / niech. swymi pohanóami
osádzáig : dobrzeby áby Tátáryzn Tátáryznowi sluzyl / nie Chrze-
scianin. Ábo tez dáć wolność chłopom tym Ktorey pod nimi mie-
skáig / y w Státucie tego doložyc / tedy sie sámi rozbiegá od nich.
Gdyi wiele ich znam / coby rádsi pod Chrzescianstkim Pánem by-
li / nit pod pogáninem / ále iz Státut zágrodził / chudšietá zwie-
šim zálem swym pod niewola Tátarstka w pánstwie Chrzescian-
stkim trwáć mušá, Ludsie odkupuig od Tátar z niewoli Chrze-
scian / á my tu w niewola podáiem Tátárom Chrzesciany. Z
strony záš pácholikow y inszy czeladź / wstáwic wine ná Tátá-
ry Ktorey przyjmui / y ná tych co do nich przystáig : á do tego
Moskiewki y Moskale odbieráć od nich / á nápotym práwem wá-
rowáć y winá. Iiáko Żydowi czeladź Chrzescianstkiej niewol-
no chowáć / tak tez y Tátáryznowi zábroniono byé ma. Przy-
pátrzymy

Kto Tatar
nowi Chre-
scian sluzi /
musi byé
niedobrego.

Baronius
anno 3, 6.

d. ca. Mancipia
dist. 64.

Slusnie.

v nas opál /
dobrowol-
nie Tataró
Chreśc. w
niewola dá-
i. my.
u i ewielka
treba nanie
wstáwic.

Tatary
Fano i b.
a nana
chca po
leczala.

patrzmy sie iako tu wiele Żydow y Tatár jest: a ukazcie mi kto
rego żbrzącego y chleba proszacego u was: nie ukazcie/ bo oni
z nas bez prace pisane umieia żyć. Ukazcie mi Tatarynã który
by miał na Pánã plugiem robić: żaden. Czemuż to: iż to po
háństwo za wielkie plugaństwo sobie ma/ ná Chrześcianinã robić.
Jeśliż sie ten rodzaj przemierzły brzydzą Chrześcianinowi służyć:
czemuż też zabrańić nie mamy/ aby Chrześcianie u nich za podda
ne/ si gi y za niewolniki nie byli: Już ich głaścimy/ pieścimy/
w obronie swej miecimy/ y wszytkiego im dozwólamy/ y o ja
dne zbrodnie ich nie karzemy. Jedną pomniacie/

Sape & oli
ter est op
portuna lo
cutus.

Ici Tatárowie za czasem to Państwo
wielkiego niebezpieczeństwa nabawia. § 18.

Hostes qui
nobiscum vi
uunt, magis
metuedi sunt
quam externi.

Iusti. lib. 20.

Wzietoz obaczyćby sie też za czasu Państwa wszytkiemu po
trzeba/ aby ten rodzaj kiedyz Polwiek/ abo nami/ abo potom
kom naszym znać sie nie dal. Ażas sie ich już mało rozkrze
wilo/ iż ich pełno po wszytkim państwie/ do tego wdsielnie mieś
cią: iż yż osobny y niezwyčajny mają: w pogáństwie życia/ co
nie bez podeyszenia. Wzdrygają sie ná takie osobne życia inke
narody. Piśe Justin. Iż iednego czasu u Krotoniensow/ obráło
sie trzy stá młodszeńcow/ którzy sie odłączyli od pospolitego życia
inshych mieścian: żyli ábowiem wedlug náuki Pithagoraszowej/
do trzeźwości/ wstrzemięźliwości/ y do inshych cnot spólnie sie po
budzając: ná które życie nieiako przysięga obowiazáli sie. A gdy
tak osobnego życia byli od inshych/ obroćili ná sie oczy/ prawnie wo
szytkiego miastá y pospolstwa/ którzy rozumieili to o nich/ iá żeby
mieli iákieś sprzysiężenie táienne przeciw miastu. A gdy wtákim
podeyszeniu czas nieiaki byli/ postanowilo miastó wszytkich wy
gubić/ y gdy sie zgromádžili do iednego domu/ obroćywszy ich
wszytkich zápalili/ y w onym tumultie wiele lódsi z onychże conse
berowanych pogorzáło/ á ostátek precz z miastá ná dálekie wy
gnanie potepili. A to nie bez przyczyny uczynili/ podeyszące á
bowiem záwdy bywáją schadzki/ y zgromádzenia toráryskie w
kázdey Rzeczyposp. Bo ácz Polwiek y ci/ stáli sie poczetki przy
stoyne

stoyne y cnotliwe mieć: wsákie napotym gdyby ich wielka liczba
wresła/ á rigor disciplina za czasemby wstał/ mogliby ona wielkością
swoią/ dodawáć sobie śmiałości y sercá/ y wázyby sie śmieli cze
go nowego niezwyčajnego w Rzeczyposp. Przetoż occasia po
czatkuw kázdemu ma być odcinána. Czytamy y w starym Żakonie/
gdy Żydzi w Egipcie rozkrzewili sie/ których nie wresło było
tylko osob siedm dżiesiąt/ á wielka y prawnie niezliczona liczba
rozkrzewila sie ich. Obáwiał sie Sarakrol Egipski/ aby iákiey
trudności z nimi nie záżył/ rozkázal ich rzędnikom swoim tra
pić/ y do roboty cegiel ich przymuszáć/ tak iż pewną liczbą cegiel
ná kázdy dzień oddawáć musieli/ z których potym murowáli one
stupy ábo Pyramides w Egipcie/ które były dziełem wszytkiego
świátá. A gdy ich tak reżce nie mogli wyniszczyć/ rozkázal Sarak
wszytkiemu ludowi swemu Egipskiemu/ aby kázde dżięćko ży
domskie któreby sie męskiey płci wrodziło/ topili/ f. á białagłowe
zostáwili/ chcąc wielkość Żydow sta umniejszyć/ bo tak sie byli
bárzo Żydowie rozmnożyli przez dwieście lat w Egipcie/ á iáko
drubzy piśa/ przez czterystá lat/ z onych siedm dżiesiąt osob: iż
ich wyszło sámych meżow ná puszczá sześćtroc setkiściecy/ okrom
niewiast á málých dzieci. Przypomnie też tu krolestwo Sycylii
skie/ które po Manfredzie Carolus krol Fráncuski trzymał/ góście
náprowadził Fráncuzow/ tak pospolitego cżłowieká iáko y Żo
nierzow niemálą liczbę. Ci Żolnierze miekáká w Sicilię/ bárzo
sie náprzykżyli Sycyliyczkom: przyšlo do tego/ iż sie z confede
rowáli potáiemnie przeciwko Fráncuzom/ chcąc ich wygubić ze
wszytkiego państwa swego. Tedy Sycyliyczkowie dnia iednego
Wielkonocnego/ o nieśporney godsinie/ w roku 1281. gdy ludzie
nabożeństwem sie zabáwiali/ y o żadnym niebezpieczeństwie nie
myślá/ wybili wszytkie Fráncuzy z Sycylii/ tak iż sámych Żolnie
rzow Fráncuskich zábili iednego dnia/ y prawnie iedney godsiny
nieśporney/ po wszytkim krolestwie Sycylijskim/ ósm tysięcy/ á
pospolitego cżłowieká/ niewieść y dzieci/ wiecy niż do trzydzie
ściu tysięcy/ á prawnie żadnego Fráncuza nie zostáwili żywego/
ne mingens ad parietem supererat, zá czym wolne krolestwo sobie wczý
nili od Fráncuzow. Turek tákie obáwiał sie wielkości y rozo
rodze

Principiis
obsta.

f. Tadeom
by ralczyńie
w Litwie
iako Żydom
w Egipcie.

Paulus A
mil. de reb.
gestis Fran
corum.

Nieśpor
Sicilijski
Frwawy.
Tatárowie
zabrońić
nani.

Georgen.

rodzenia Chrześcian/ żeby zátym nie rebellizowali mu/ nie tylko iż im broni zaráżać miewać/ ale y ną wmnicyśnienie^o rodząin Chrześciańskiego/ iuz nie dżiesiętine poglowna/ ludźi bierze/ ale które się mu podobą Chrześciańskie chłopie/ od rodziców bierze/ y dáleko zasyłając/ chować kaze/ z których podrostych woysto Janczarskie napotężnicysze z nich czyni/ obrociwszy ich pierwey ną Włachomę tanstą sekta. Nie mamy tedy y my znieważać takiey wielkości Tatar w państwie tym mieścićających/ ale o nich mamy myśleć/ iako bychmy ich albo do wiary świętey nawrócili/ albo z państwem pozbyli: albo też iakie ciężary ną nie włożyli/ bychmy nąpotym/ gdy się lepiey rozrobia/ takich prac z nimi nie záżyli/ iako Wespazjanus/ Titus/ y Hadrianus Cesarze Rzymscy z Żydami: którzy przez rozmnożenie swoje byli bårzo przeciwni y srodzy państwu Rzymskiemu. A chociaż ich dobrze y znaczenie po wielekroć gromiono/ nie bez wtrąty niemaley woysta Rzymskiego: wstątkę po Pi Żydow samych/ y z ich dżierzawami z gruntu nie wygubiono y nie wyniszcżono/ państwo Rzymskie bylo zawnždy w niebespieczeństwie. O czym Adrianus Cesarz pisał do Senatu Rzymsk. gdy iuz prawie wniwecz obrocił Żydy/ y ną głowę wybił: żeby nie rozumieli/ aby takie wielkie zwycięstwo/ miał iaka małą pracą o trzymać/ a żeby przytym wiedzieli/ iż do uspokojenia państwa wschodnich/ wiele pomogło tych ludźi buntownych wstrócenie y potłumienie. Toż czytamy o Longobardach/ iako się Rzymowi dąli dobrze znać. Czytamy też y o prostych chłopach/ którzy nie nąuczyli się tylko z plugiem/ a z motyką robić/ do żadnych wojen ćwiczeni nie byli/ kiedy się w roku 1525. przeciwko panom swoim zbuntowali/ chcąc się wylamąć z mocy ich/ y pány swoje chcieli wygubić/ których się zebráło więcej niż potrzykroć stotyśięcy/ Zamki/ Kłostory/ Miastá palili y plundrowáli/ Pány swe mordowali. W samey Francyi dwięście zamków y Kłostorow zburzyli. Pána swego Rómęśa de Zelfenstein/ z trzynastą Szlachciców/ okrutnie w Winsterku zamordowali/ a iako Alberus wspomina/ że go ną włocześnie wzięli/ y siłą szlachty wygubili/ y by byli przedko Kiożetá z woysti swymi przeciwko im się nie ruszyli/ więcejby z tego byli nabroili. Wstątkę tak ich też i potym nądbili/

iż

Tatarowie
sepmy y zięcy
dy swoje m
ia/ a kto ich
wie o czym
tąd ja.Dio in Ha
driano.Takie po
czekawcy y
ob Tatar
niebespiecz
no będzie.

Aventinus.

Chłopska
woyna.Vlembergi
us caus: 22.Cochlaus
an. D. 1525Jurius &
Sleydanus.

zisko y pięćdziesiąt tysięcy ich ną placu poległo/ a esdęte^o rozobiegł się. Jesliż ci niezbrojni byli tak straszni panem swym/ a od tego czego się spodziewać mamy/ których do wojny ną swe zle przyuczamy. b. Tegoż záprawde ną potym od Tatar spodziewamy się i iakoż widziemy iż iuz zaczynają. Gdy się ábowiem ktoremu Tatarzynowi od nąszych iaka mála przywda dżecie/ wnet się ich zgromądzi do kilkudziesiąt/ bá y do kilku set koni/ nie ináčey. áko krucy á wrony do ściertwu: y tak swoig gwárdig/ rownemu Szlachcicowi/ bá y możniejszyemu są silni.

Nie przepuszczay Boże iakiego głównego nieprzyaciela ną Państwo to/ iako przedtym Tatarowie dżicy/ Prusacy y inšy náiezdżali: wierebym ja wśác tym Tatarom domowym niechćiał. A gdsie cnotá/ gdsie Bog w nich: Tatarzyn bándyt swiátá/ ną káde stinienie targowe porowy. iesli tu nas samych/ gdy mu kops kto rzuci/ náiezdżają/ mordują/ despektują/ a co kiedyby mu nieprzytaciel co znacznego podał/ d. iakoby ci zbraycy rąk swoich ną nas nie podnieśli/ a dżiwna/ iż my ich ieszcze do wojny przyuczamy. Słykałem od Szlachcica wiary godnego/ pod cząsem Confederacy/ który z wst Smolskiego Tatarzyná przychwalającego się słykał/ (w ten czas gdy Tatarowie poddżiesiąt ci kop stácy zwołki wydżieráli/ y gdy sobie Plebanom y inšym Duchownym Inwentarze kóścielne y dobr swoich wkázowác rozkázowali) który tak mówił. J nąszych Tatarow z L twy/ iesli nas Confederaci zaciągáć będą przeciwko Krolowi J. M. może stągnąć do potrzeby godnych do dżiesiątká tysięcy/ y więcej. Wiele rozsádných temu wiáre dáie/ pátrzac ną liczbę y ną rozrobenie ich bårzo wielkie/ nie tylko w ich rod/ ale y w osiádklości roszterzone/ których z Confederacy nąskupowali/ a drudzy z Lichwy. Tatarzyn Alsan Aleiewicz náb Wáká mieścićających/ w piąci powiećiech do dżiesiątká osiádklości ma. Bohdan Furšewicz/ Achmeć Wssendeiowicz/ y inšy/ we trzech we czterech powiátách máig/ a wśedy Tatar pełno/ a nąś Szlachcic dobrze y znaczenie wrodzony/ będąc własnym obywatélem Państwa Lite. tego nie ma co Tatarzyn pogániec ma. A wiejsze stad takie do státki máig/ z stácy á żołnierstey/ y z rozboiu. Pokázalbym wiel

G 2

b. Scienria
rei bellicae
nutrit auda
ciam.
Kiedy Tatar
rowie nas
despektują/
naby nam
nie pomaga
gają.

d. Aurum per
medios ire
satellites

Mus in per
ignis in sinu
serpens in
gremio, Scy
tha in domi
nio, hospita
tes suos red
dit dolores.

Obdączył się
nam z: eba
z cją.

Tatarowie
w piaci po
wieceć máig
ia osiádklości
Piedyby nie
Ruska wa
ienna im nie
by nie mude

Pa liczba naszych / którzy na chlebie Rycerskim majątności swe przestężyli: a z Tatar nigdy nic żaden nie utracił / y owsem majątności postępowali / y chwałę swoją wzbogacili. Tierowno: nasi utracili / a Tatarowie się zapomogli. Nie dziw: bo nasi sprawiedliwie Ojczyźnie służą / a Tatarowie jako pogaństwo / z wydsierstwą y z łupieństwem. Pisałbym więcej o niebezpieczeństwie z Tatar Państwu temu / ale obawiam się złym oku otwierać do złego / każdy baczny y uważający dalsze rzeczy z teraźniejszych ich postępów / łatwo może sadzić co napotym będzie / jeśli się nie postrzeżem / a Tatarów w kluby nie weźmiem. A toć nie bardo bezpiecześnie że to pogaństwo prawie wokoło y blisko Wilną osadzono. Wszakże niewądzę przeczytać przyczyn /

Eite ancillā
& filiū eius.

Contēptim
quidē, per
culosē tamē,
& minus v
tiliter.

Dla czego Tatarowie blisko Wilną osadzeni są? § 19.

Pierwsza to jest / iż Wielkie Książę Witold / zagnawszy Tatar do Litwy / y odprawiwszy triumph z nich / dał im na potym wżaliwszy się ich / osadę nad Wągą / y indziej blisko Wilną / chcąc mieć taką postugę z nich. Naprzód aby furmanami albo furmanami byli / y gdy na wojnę gdzieś iść / tedy nie tylko żywność / ale y armatę / y inne naczynia wojenne aby za wojskiem wozili.

Ioh. Auban.
Teutō. li. 3.
cap. 7. de ge
nium morib.
ted nie przy
czynę pier
wszą kładzie.

Druga. Gdy Witold w Wilnie przebywał / aby iarsynami / to jest / cybulą / ogurkami y innymi ogrodowymi rzeczami kuchnia Książęca opatrowali.

Trzecia. Aby z listami jako Kursorowie chodzili / y na postach y w podwozy gdzieś pałą jeździli.

Tatarowie
swierżać się
miedzy sobą
to wywali.

Czwarta. Aby mosty po drogach / y gościńce któreby Książę przejeżdżać miał / naprawiali / y owe mosty od Rudnik aż do Wągi / z Sorożtatar Tatarowie powinni naprawiać / y nowe budować / na co y przywilej mają / y też oświadczenie Sorożtatarskie dla tego nadano.

Piąta. Aby w zamkach y w pałacach Książęcych piece palili / groy od koni wymiatali / kominy chędożyli / do kuchnie wody nosili / y drwa rąbali. 26.

Szosta.

Szosta. Aby do ostepów w łowy z ostepami y z ruznicami / tak jako osocznicami / zwierzę ubijać na potrzeby Książęca bywali. Tego wszystkiego teraz zapomnieli.

Siedmaby niewądzę na nowo wstawić / aby wwały kolo murów Wileńskich sypali / y kamienie / wapno / cegły / y piasek nosili. Abyłoby komu / gdyż jako jeden zacy Senatorem powiadał / iż Senatorem Tatarów w Litwie z żonami y z dziećmi / jest ich już więcej niż sto tysięcy / radbym wiedział jako wielką pogłowił Książę Tatarów wie oddawał / a poczękawszy będzie tego więcej. A do wojny nie będzie wspominał jako ich wiele miał / bo niektórzy / a zwłastę ci którzy Tatarom sarmaci / nie będą chcieli wierzyć. Jednym bardo pilnej rzeczy przepomniał wyżej na swym miejscu / o którym wiem iż będzie chciał wiedzieć /

Jeśli się też godzi Tatarzynom poganim / Chrześcijańki za żony poymować / y nadożnice Chrześcijańki mieć / y niecnosć z nimi w tym Państwie rozmnażać. § 20.

Malū cui nō
relititur, ap
probatur.

Wprawdzieć to już nie żakowśka namnie kwestia / ale Duchownych Canonistów y Juristów. Wszakże iżem słyszał niekiedy różne sądanie o tym / tedy odpowiadam / iż się godzi. A to z tych dwu przyczyn. Iż tu w tym Państwie Tatarom wszystko wolno / wolno im ku nieuczciwości Bożej bożnice swoje zabobonne stawiać / Chrześcijańskie do bisurmanstwa przyswobdzać / matki y nadożnice Chrześcijańki chować / wolno im nadożniać / Chrześcijańskie mordować / Confederacie czynić / pod Chorażem bezprzypowiednie się kupić / y Państwo Je^o Krol. M. niszczyć / Przywoływać / Siłachcie despektować / lotrostwo inie broić. Jesliż im te excessy / które są bardo wielkie / wolno czynić: tedy im też wolno żony y nierządnicę z Chrześcijańskimi mieć. Powtórę. Wiedzą o tym Duchowni y Świeccy / ale iż milczą. Niem swoim tego im dozwalać / a żadnego Tatarzyna o to nigdy nie karano / stać znać / iż może Tatarzyn Chrześcijańkę za żonę mieć. Ale przeciwnym sposobem mówiąc / nie miałaby się dżiać taka sprośność w Państwie tym / ale godziłoby się iż w porzucenie.

1.
Quiconcedit
tur quod est
plus, cōcedit
tur quod est
minus.

2.
Qui tacet,
consentire
videtur.

Pan

b. c. Caue.
23. q. 2.

c. L. Ne quis
Christianā.
C. de Iudis.
d. an. 1448.
11. April.

c. ro. 1675.
fol. 45.

Wzrost Gro.
eti ma sic
wywiado-
wać o tych
teorijach
Chrze-
ścianki za-
żony mają
gárdlem ka-
rać.
I. A odra 3.
Alkoran.

Surećiz Ta-
rariyn z
Chrześcian-
kami Cerkwie
bierze ślub.

Scythae fidei
Christianae
conscriptores
& derisores.

Pan Bog w iakim zakonie Żydom zakazał obcych białych
głową chować / ani ich za żony brać. Prawo też Duchowne broni
poganom / b. aby żon z Chrześcian nie brali / & contra. Świeckie
także c. zabrania Żydom Chrześcian za żony brać / a ięliby który
to uczynił / iako cudzołożnik karany być ma. Pochwały wielkiej
godny / Senat Wenecki / który na Żydy ustanowił / d. ięliby się
który z Chrześcijańską nieczystości dopuścił / tedy takowego pia-
ciuset dukatów winy karzą / y dwuletnim w więzieniu siedzeniem.
Nasze też Siemskie prawo y przedtym zakazywało / y teraz nowo
Constitut. Seymowa c. zakazuje / aby żaden Tatarzyn za żony Chre-
ściana brać / y w mianki do dzieci swoich / y iakimkolwiek pra-
wem chować nie wazyl się. Czego ięliby się który z Tatar po-
wazyl / a Chreściana za żonę wziął / tedy oboje za takowy exces /
gárdlem karani być mają. O co forum ad cuius instanciam ma być
przed wrzodem Grodzkim : y od tego wrzodu ma się dźiać inquisitio,
aby się takie nie dźiały enormia. Sami też Tatarowie mają zakaz
od swego Machomety / aby Chreściana nie poymowali / a by
ich pierwey na swoje bisurmanstwo odwrócili / ktorego Tenor tak
korwy ięć / Viri boni, &c. Chłopi dobrzy / inzego zakonu białych
głową za żony nie poymucie / ani corek wászych za meze inzego za-
konu nie wydawaycie / a byście ich pierwey do swego zakonu na-
wrócili. Jednak Tatarowie / iż w swawola dobrze wkorzenieni /
wazą się y prawa Boże / y J. Krolewst. M. dekrety / nawet y
swoy zakon przestępować y łamać / a bo raczy za nic sobie niemiec.
A żebymci to pokazał żywymi przykłady / iako wielka brzydłość
y pośmiertisko wiary świętej Chreścijańskiej y Sakramentow /
dźiecie się od tego sprosnego poganstwa / czytaj. Bohdan Sur-
sowicz Tatarzyn od Osmiań / bywszy na Wołyniu w Ostropo-
lu / mianował się być Chorazym W. K. Lit. a zataiwszy w sobie
Tatarsko / zalecał się nieiakię Szlachciance nie podley Mąry-
nie Tomilowiczównie / chcąc ją wziąć w małżeństwo. Przyjaciel
le y panna / widząc dostatkę Tatarską / a iż się mianował Chora-
zym W. K. Lit. przyzwoliła zań. Złożono dzień wesela. Tatar-
zyn się stanoził / a iż panna była Ruska / do Cerkwie oboje wie-
lą przyiacioli pešli / Pop ich zwięzczał. Pomieściawszy tam kro-

ci

ci czas / bo się obawiał by go po / rożnie nie dostał / przyjechał tu
z nią do Litwy / y mieśka z nią dzieci spłodziwszy. Pozywał go
o to K. Pleban Kowieński / osadzony / ale iż fauory ten Tatarzyn
ma wielkie / do exekucy nie moze tej sprawy przywieść. Jest też
go wiecey w Osmiańskim Powiecie / y indziej. Także y w Tro-
ckim niedaleko muiowanego mostu / Tatarzyn Bohdan też Chre-
ściana ma za sobą / y bezpiecznie tak z nią mieśka / y nikt go o to
nie karze. Wiecey ich nie chce wspominać / bo mam wola wydać
osobną ksiązkę o wszystkich zbrodniach Tatarskich. Teraz daley
o cnotach ich czytaj / a osobliwie o tym /

Dla czego Tatarowie rozboystwem się
bawiać y do iakiej posługi mają być obracani. § 21.

Nasze święte mówi : Multam malitiam docuit otiositas. Ale
Tatarowie z przyrodzenia swego mają własny przymiot
w hordach swych rozboystwem się bawić / tak naturą y tu
w tym naszym / iednak im do tego siła pomaga prożnowanie / z
ktorego rozbić muszą. Nad to iż pod Panem żadnym nie są :
Woiwodowie y Dzierżawcy niemi nie władają / na kunigsten
nie chodzą / y są własnie bezzwierchności ; na siebie tylko robią /
y pożytki sobie czynią / a J. Krol. M. nic. A kieby to chłopst-
wo na robotę y posługę do Zamków / Dworów Krola J. M. po-
dano / zapomnieliby rozbić : a teraz w swymoli / w prożnowa-
niu / czego Tatarzyn nie pomyslił : Przetoż aby Tatarowie nie
rozbić / do takich posług y robot przypędzani być mają / bo iako
pismo święte świadczy. Cibarii vi ga & onus asino, panis & disciplina
na & opus seruo Mitte illum in operationem ne vacet, multam enim ma-
litiā. &c. Dla tegoż Tatarowie W. K. Lit. tak wielki iako y
mali / iako gleba ascripticii, mają być przymuszani y przyniewala-
ni do robot y posług rożnych / to
jest do robienia y poprawowania
Zamków y Dworów J. Krol. M.
tam y kominy chędożyć / piece pa-
lić / do kuchnie drwa wozić y ra-
bować / pałace y wszystkie zamki omia-
tać / sławnie z gnoiu konskiego wa-
rui poczynają.

Raro in pace
bene viuunt
qui militie
nati & edu-
cati sunt.

Ecclesi. 37.

Nisi boni pa-
rit otium
inane.

Exercitia
Tatarskie
takieby mia-
ły być.

ut supra.

Verere & mundare vias ciuitatum, abradere fu-
liginem caminorum & focorum eleuatas for-
des. Scopere merdalia, cadauera pecudum eue-
here & excorjare, & si quae sunt huius generis,
omnia. Serui enim sunt Christianorum, proinde
de illis ut seruis, operadebentur seruilia, ne per
otium dissoluti, contra dominos insolescant, & to-
tus pocynają.

przetac

Zabawy Tatarskie żeby nie prożnowali.

przatak/także y w mieście Wileńskim wlice/rynstoki/y inſe plus
gastwa domowe chędożyć y oczyszczać. Do tego Polo Wilna wa-
ly sypać/ktore są bardzo dla otrony potrzebne/ y murew popra-
wiać. Tak Żydowie w Egipcie nie prożnowali/cegły robili/
y pyramidy mrowali/ do takiegoby też dzieła v nas Tatarzy za-
prawać. Rozumiem iż niektórym raczy śmiechne niż przystoynne
to wnoszenie y wstawianie zabaw Tatarskich będzie. O by ktory z
was dostał sie do hordy (pytay tych ktorzy z więzienia wycho-
dzą) podobnobyś tam Kobyliny y Kosiny darem nie iadł/ale wstą-
pany okorwany robićbyś ciężko musiał na biedne wyżywienie swo-
je. Tu v nas inaczej/niewolnikowi y poganinowi Tatarszyna-
wi/wolno kláchecką wolnością zślaniać sie/nasze samych trąpić
y dżowy w państwie naszym czynić. Powiem wam choć podziwi-
cie/izem często widywał, a podobno was wiele zemna/ iednego
Tatarszyną z hordy/ten przez dwie lecie/ pod cząsem Trybunatu
odprawowania/y inſych sądown/ wloczył sie z geśłami po Wil-
nie/żarł sie objarty/ná tych geśłach swych przemierzył gedag/y
przyskrzym glosem swym po pogánstwu wrzeszcząc/ a żaden tego nie
postrzegal/ iaka wielka swawola w tym pogáninie była/ iż przez
postrzodek nie tylko miastá Wileńskiego/ ale podobno y Państwa
wysokiego/ wrzeszcząc y gedag przechodził. Moim zdaniem/śpie-
gierś iak goś wrząd odprawował/ albo też zakłady: iż przez po-
strzodek Państwa tego/w geśle gedag/y śpiewając/wskazywo-
no przysć miał/ wygrawał. W mądrej Kieczypos. Weneckiej
prawa postanowione ná hultáie/y ná tych ktorzy robić niechca/
ostro y surowie wykonywają/ y do exekuciey przywodzą. Jedno
jest Consilium quindecim virum anni 1567. 10. Febru. y drugie eiusde
consilii. b. ktorymi prawami/ takich lożnych/ hultáiew/ co robić
niechca/ ná gálery przywiązawşy obracają/ a drugich z państwa
Weneckiego wyawicają. A ci zaś/ ktorzy o takich lożnych y pro-
żnych ludziach dają znać wrzędowi/ mają moc z pozwoleniem Se-
natu Weneckiego/ iednego bannitá/ ktory był z ktoregośkolwiek
miastá Państwu Weneckiemu podległego/ wygnány/ do czi
przyskrećć/ y od wygnania go wolnym czynią. Ja nie potrze-
bnie prawa Wenecciey/ przywodzę/ wſzak y v nas prawa są tak
dobrze

1616.
Tatarszyn
dali przez
postrzodek
państwa/
gedag y śpie-
wając prze-
chodził.

hultáie y lo-
żni nie ba-
wia sie wcu-
dziej ziemi
tak tu v nas
w Wilnie.
b anni 74
15. April.

O burtách/ czarách/ y leśach Tatarskich.

dobrze iako y Weneckie. Są ná lożne y ná hultáie prawa w Etá-
tucie art. 24. z rozdz. 12. są o nich rozne Constitucie uczynione/ a
coż kiedy ich wrząd do exekuciey nie przywodzi. Zto y ten Tatar
rzym ktoregom tu przypomniał/ był gorſzy za lożnego y hultáia/ bá-
tesli tylko z hordy ná śpiegi nie był posłány/ a iednak żaden wrząd/
ani Trybunałski/ Dien ſi/ Zamkowy/ ani Mieſcki tego nie po-
strzegal/ aby takowego Tatarszyną okorawşy/ okolo walowşy
pánia/ do murew cegiel y kamieni noszenia był przyniewolił. Bie-
by tak ktory z nas w Turced/ Tatarszech/ albo w inſych Pańſt-
wach bezpiecznie poczynał/ podobnoby geśli zapomniat. Tu v Tatarowie
nas wſzyſey Tatarowie wolność y poblązanie mają/ a wierze iż czárwa Pa-
wſzyſkich Pánów oczarowali/ że ná każdych Seymikách/ Dia-
dách/ Conuocáciach/ nie przeciwko Tatarom nie ſtanowią/ tyl-
ko po nich. gdyż do tego y te drugo własność mają/ ktora im
z prożnowania przychodzi.

Iż sie Tatarowie czarámi y burtami ba-
wia/ bá y leśami. § 22.

Wożkami/ czarámi/ trzewami y burtami/ nie tylko Wſoy.
Ryccyktowie/ Chaldei y Egipcyanie bawili sie/ ale też y
Tatarzy. Wspomina Marcus Venetus, y Hayronus, iż Tataro-
wie wielcy czárownicy y burtownicy są. Z djably narábiają/
y ciemności kiedy zachca y kiedy/ z dnia białego czynią. O Tataro-
rach y o Turkach piſzą/ iż czarámi y zaklinaniem swym niewo-
niki zbiegle náзад wracają/ takim sposobem/ imie zbiegłego Chre-
ściánina ná kártce napiſzą/ y zawieſzą w tej Pomorze gdzie mie-
ſtal/ potym stráſnymi ſłowami zaklinania z náuki dyabelſkiey
czynią/ za czym ſtaie sie za dyabelſką ſpráwá. iż ten ktory wcieka z
niewoli/ zda mu sie iakoby lewy y smołki widział/ ktorzy go chcą
pojrzeć/ zdádą sie mu wod wielkie rozlanie/ ktorych trudny y nie-
bezpieczny przepraw: zdádą sie mu ciemności ze dnia/ y inſe strá-
chy/ náń przychodzą. A co nie mniejſá/ zda sie mu iż on wcieka/ a
on náзад w cieſka niewolę wraca sie. Piſze y Cromer/ Bielski
także o czarách Tatarskich/ iż gdy Tatarowie Polſke náiaćhali y
plundrowali/ za czáju Woleſława Rudſá/ y prawie wſyſtkie Polo-

A przedbis
w Wilnie po-
przedmie-
ściach pełno
lożnych.

Passim.
omnia enim
vitiis se-
mina Scythia
innata sunt.

Maïolus Tö
2. Colloq. 3.

Wicynie dla
czárownic
z niewoli
nie mogą

Cromer an-
no 1240.

O burtách, czárách / y lełách Tátárskich.

ſte przełachawſzy / wypadli ná Słaſko pod Legnica / gdsie Hen-
ricus Pius, ſ. Jádwiſgi ſyn wtorey / zebrawſzy ludſi z Polſki / z Nie-
miec y z Prus wiele : wtępnym boiem dal im bitwę / gdsie iuż ſie
było náſzym poczeło nienagorzeć ſiejsze / áli w tym wkazał ſie
Tátárzyn z chorągwią / ná ktorey była tá literá Grecka X á ná
wierzchu głowá iákoś człowiecza z brodą długą / z ktorey wſt wy-
chodził ná náſze dymſkárády y ſtráſliwy / k temu bázno ſmrodli-
wy / ták iſz ſie náſzy zdumieli / y iáko omamieni ſkali / nic z ſoba
nie mogąc poćgnąć : Tátárzy to widząc / tym śmieley nátarli ná
náſzych / y ná głowę ich poráſili. Toż y o tych Litew. Tátarách
rozumieymy / iſz ſie czárámi y burtámi bawia / ácz ich ieſt ſilá / á-
le między inſzymi iáko głowá Tátárzyn Aſſan Aleiemićznád Wá-
ſa mieſzkáncy. Ten nigdy nic w chálupie ſwoey nie pocznie / ten
z káłáſu nigdy nie wyieſzie / ten pieniedzy ktorych ma wiele / ni-
komu nie pozyczy / áz pierwey burtowác muſi / ieſli ſie mu wrocza
ná czym ſie częſto omyla. Jákoż y oſobá y wrodá práwie do bur-
towánia kſtátna / y práwie oſobá onego nieboſzczyká Kálkáfá
Augurá ktory Grekom pod Trois wroził. Tenże Aſſan nie tyl-
ko czárownikiem ábo wroźbitem / ále tez Doktorém lekářſkim ſtał
ſie / febrę y gorączkę odgániác umie / y odemnie febrę odgániał ále
nie odegnął : Tákim ſpoſobem / bo y formularz iego piſány po Ru-
ſku u ſiebie mam. Tráſcá á Tráſcá / ieſli tego człowieka (ná
przykład) Janá Żelany ſyná / ktorego tymi ſłowami názywác á-
bo trzcić beda / zaráz / nie pókinieſz / tedy wiedz o tym peronie /
pókinie ciebie Pan Bog w iedno piekło z Sironem / z Ntemrotem /
z Eſettámom y z Heſtánem nie tráczey : te ſłowá nápiſawſzy ná
kárte / kázał ſie nimi zápalawſzy przez trzy dni podkurzáć : ciegom
ia iednáł nie czynił / widząc iego bálámutnię ſkárá. Ga też mie-
dzy nimi tákowóz ofuſkowicie / niektorych y ia znam / ktoryz zwodzą
proſte ludſie ná wſiách / burtuąc / czárując / iáko Jábłonſki ſká-
ry w Pienkiniákách / ktory konie ſpráwuie y leczy / ten z Końſkiego
ogoná trwie / ſilá wroźeł y bredni ludſiom plećie. Drudzy záś
podeymuia ſie chore leczyć / kurzyc / febrę / gorączkę / y inſze choro-
by odſpiewywác. Z tad też domyſlam ſie / iſz y Pánów náſzych o-
czárowáli wroźbieniem ſwoim / iſz przeciwko onym nigdy nie ná

Seyo

Tátárowie ſwiádkámi być nie máia.

Seymách y ná Conuccáciach nie ſtánowią / w nádzienie czego to
pogáńſtwa : api bráćia náſze. A choćiaż widzimy y wiemy iſz *Vir bonus*
ludſie bez Boga / bez ſumnienia / y bez cnoty ſa / iednáł przypuſćie *sine Deo*
lichmy ich do wolnoſci / y do tego / áby ſwiádkámi przeciwko *nemo.*
nam z wielką ſkódą náſzą / byli. Jednáł niewáđſi y o tym py-
tanie uczynić /

Jeſliż to ieſt rzecz przyſtoyna / iſz Tátá- *Pagani et Iu-*
rzyn bywſzy pogáninem / nieznawſzy Boga praw- *dei repellun-*
dziwego áni przykázania iego / przeciwko Chreſćcianom *di ſunt ab o-*
záwždy fałſzywie ſwiádeczy : ¶ 23. *mnibus acti-*
bus legitti-
mis.

Arzo niedobra. O co wielu zacnych y godnych ludſi ſtyka-
lem nárzekáncy ná Tátary / ktorych práwo Etátuto *b. art. 76. z*
we b. przypuſćilo do ſwiádecztwa przeciwko Chreſćcián *rozdz. 4. y*
nom / co z wielką ſkódą y przywdą náſzą częſto przychodzi / czego *artyk. 14. z*
wiele ich doznało y doſwiádeczyło / y Pan moy / z nimi. Tátáro- *rozdz. 9.*
wie ábowiem nieznájac Boga prawdziwego / pogotowiu y przy-
kázania iego / o fałſzym ſwiádecztwie nie wiedz, gdyż áni ſká-
rego / áni nowego zákonu nie trzymáia / dla czego wolnie wſyſcy *Tátárom*
fałſzywie ſwiádeczą przeciw Chreſćciánom / czym do wielkich ſkód *nie grzech*
y wiat náſ przywodzi : gdyż Tátárowie fałſzywego ſwiádeczt- *fałſzywie*
wá / zwolaſcáją przeciwko Chreſćciánom / zá grzech żaden nie ná *ſwiádeczy*
ia / y owſzem wielki to u nich odpuſt iáko y u Żydów / Chreſćcián *Chreſćcián*
niná ofuſkác y zámeret on áć / y ca ſem rádzi by wſytkich Chre- *ni ná ofuſkác*
ſcián wniwecz obroćili y rygubili. Żyd ktory ieſt lepſzy niż Ta- *y zámeret*
tárzyn (ále z tych miar tylko iſz przykázanie Boże umie) choćiaż *wác.*
go nie pełni) á przedſie go oſadżono od ſwiádecztwa / nie tylko *c. cap. Iuda-*
práwem Duchownym : c. ále też y ſwieckim Iuſtinianus Ce- *de teſtibus.*
ſarz d. zákázał áby Żyd przeciwko Chreſćciáninowi nie ſwiádeczył / *d. L. 13 Cod.*
bo oni zdawná repelluntur ab omnibus actibus legitimis. c. Alieni. 2. q. *de hereticis.*
7. A ſproſnego Tátárzyná / bez Boga / bez Zákonu / do ſwiádec- *anno 51.*
ztwá ná náſ przypuſćiono. Wáży to ſuſznoſci nie przynależało /
poniewaſz iſz Żyd ſwiádeczyć nie moze / czemu y Tátárzyná od tego
nie oſadził : poniewaſz iſz fałſzym ſwiádecztwem ſwoim Chre-
ſcián z máiſtweſci wyrzwdia. A nie tylko ſwiádecztwem / ále też y

32

Przyo

Tátárſkie
czary.Tátárzyn
Aſſan gdy
pieniedzy po-
sycja koma /
to pierwey
burtuie / ie-
ſli ſie mu
wrocza / ále
ezadto ſie
mu wróćia
roku 1059.Aſſan aliis
medicus, ac
ipſe lepra in-
ſidelitatis
ſcáens.Brednie Aſ-
ſánowe.
przyſtoyniey
by mu kóby
ſylęć.Tátárom
nie grzech
fałſzywie
ſwiádeczyć
Chreſćcián
ni ná ofuſkác
y zámeret
wác.c. cap. Iuda-
de teſtibus.
d. L. 13 Cod.
de hereticis.
anno 51.

Nullum iuramentum graue est, fari impostori

Chrześcían oszukiwają.

Przysięgami swymi Tatarowie wiele

Chrześcíanom szkodzą? § 24.

Tartarorum fides lubrica.

a. Alcoran Azoara 33.

Turca & Scyta iura, mēta frāgūt.

Trzeba by o przysiędze y o świadectwie Tatarów śledzić tu poprać wić.

Scythias mos fuit iurare per solium regium. Herodo. lib. 4.

Dla tego / iż wszyscy iako fałszywie przeciwko naszym zwyczajom / i świadectwom / tak też fałszywie y niesprawiedliwie sąwiedzą / gdy przysięgają / a za grzech sobie tego nie mają / przetoż też majątności y gruntow wiele na naszych wyprzysięgają. A mają to z zakonu swego białamutá Máchometá / iż im wolno przysięgać / przysięgać / kiedy są chęć. Bo iako sam Prorok Máchomet był przysięgającym / tak też w swym zakonie dozwolił Tatarom przysięgać / gdy tak naucza / a. Viti boni, &c. chłopci dobrzy / przysięganie które z sercá uczynione bywa (te słowa trzeba dobrze uważać) a nie innym sposobem: to was przed Bogiem winnym czyni. Wszakże który z was za to przysięganie chce odpuścić / niech dźiesięć w bogich / według możności swej / jednego dnia na karmie / albo ich niech przyodzie / jeśli możny jest / albo jednego człowieka niewolnego niech wolno puścić / albo okupi. A który na to nie przemoże / niech dni trzy pości / w nocy iedząc / a w dzień nic. To takim sposobem okupuia przysięganie swoje Tatarowie: z majątności nas wyrzucając / y od innych zbrodni y lotrostw swym przysięganiem wolnymi bywają. Bogday z piekła takorcy Prorok na wieki nie wyszedł / który trzydniowym postem / przysięganie z Tatar iako z Sektarzom swych znośi. A iá y drugi dla trzech dni postu Tatarskiego majątności zbada. Takci Tatarzyn Alsan Aleiewicz prawuic się / na iednym zacnym Senatorze / wyprzysięgał majątność na Wace przy mrurowanym moście / y trzyma iá / y z tego się przed innymi przechwala. A iż się mu z Senatorem powiedło / iż y pościelne grunty zaymuie y wydziera. Dla tegożby wszystkim obywatlom y pp. Sadowym o baczyć się potrzeba / a Tatarow od świadectwa y przysięgi odciąć. Acżci y Tatarstwo mają swoje przysięgi osobne / która między sobą czynią / ale są tylko samym słuz / o które my niewiemy / ażeby któregoś z nich / po gołeniach pięć zmacawić / prosić. Wszakże bezmála nie są / ktoram w Alforanie czytał / iż o iedną rzecz

Wyprawa Tatarska na wojnę.

czecz cztery razy przysięgać mają (tylko rotę niewiem) a piąty Azoara z 1. raz mają mówić / niech bądziem przekleci jeśli klamamy. Nie po wna tedy Tatarska przysięga / y wszystko prawie państwo oszukują / y starb Rzeczyposp. w niewydawaniu sprawiedliwym pogłowić / y poboru zdradzić / chociaż przysięgają / ale nie przysięgi im potrzeba / raczej popisu albo rewizyey. Szkoła tedy są świadectwa y przysięgi Tatarskie nie tylko Panom / ale też y chudey Szlachcie. Ale o tym dosyć. Jużemy tu rzeczy poważne / czytania y uważania godne wnosili / tu przestrodze państwu temu / a tu ostrzeżeniu Tatarow / nie wadzi też tu tu końcowi przypomnieć o wyprawie wojenney Tatarskiej / y iako się zachowuic w ciagnieniu / tudzież też o wierze ich mārney y zabobonney. A nappierwsza niechay ta bądzie /

Jako się Tatarowie wyprawia do Mostwy / y na inszą potrzebe Rzeczyposp.

kiedy im rozkaza? § 25.

Dla radnie kiedyby kto pomyślał / a bezpiecznie przysięgać / chociaż: iż wyprawy wojenney Tatarskiej / wieść jest przekleństwo / nárzekanie y pląc / a mżli błogosławieństwo: tedyby nigdy nie rādził tego pogaństwa zaywac na wojnę / ani na żadną posługę Rzeczyposp. ale raczejby rādził aby tego pogaństwa nie obracano do wojny / ale żeby pogłowić / y na kądś czwierać lata dawali po czerwonym złotemu. Za które pieniądze żołnierza doświadczonego chorwać. A żeby ci się nie zdał płonnych rzeczy piśać: ostrość dowcipu Tatarskiego w wyprawowaniu się na wojnę popisać musza / które nie tylko sam doznał / ale y od tych którzy im niekiedy słuzili / słyszał. Naprzód tedy gdy już Uniwersał J. Krol. III. albo J. M. Pána Zimna na do wiadomości ich przyjdzie / aby gotowali się na wojnę / nie lekko go przyjmują / y owszem rādzi temu iż się im drogą otwiera do zapomagania katarow swych. Rādzuia się ci chudej na kogoś koley przyjdzie / bo tym raz w dźiesięć albo we dwadzieście lat / ledwie się dostanie z powinności iachac. Ci zaś bogatzy / kto

Tendimus in Latium.

Nie po Tatarach na wojnę.

Tatarowie mach pogłowić / y na kądś czwierać lata dawali po czerwonym złotemu.

Gleba ascri-
pticii tego o-
rymian
nie mieli.

wiele to na
nie wolna
tak wiele
mająćności
miec.

Lex Agraria:

Tatarowie
wiele ciał
długość i p.
m. i. a. na
które pisy-
wano i. e. m.
m. i. a. / teore
powodzenia
lunym.

b. gdzie wie-
dza o dob-
rych ko-
nach.

Veriorave-
ris.

rzy ponędzili, swoim łaskomstwem swychże Tatar / iako Achmed
Zffendeiowicz / choć kilka osiadłości ma we dwóch powieściach /
tylko wyprawie jednego konia. Aisan Aleiowicz ma do dzie-
siątki osiadłości w pięci powieściach / a tylko trzy / a drudzy po-
wiadać iż dwa konie wyprawie. A iako Tatarowie nań wśy-
scy kracza / a zwołają ci których z majątności wyzul / mogliby z
tych osiadłości których teraz trzyma / zawždy koni dwadzieścia
na posługę Rzeczyposp. wyprawić / a z lichwy od pieniędzy / któ-
ra niezmierną bierze / drugie dwadzieścia koni. Bohdan Furbycz
abo Furberowicz / y ten wielkie osiadłości ma / także dwu abo trzech
koni tylko posyła. Dla czego z tych miar wielka się tu przywda
dzisie Tatarom : iż jeden ma aż nazbyt / a drugi nic abo niewie-
le. Przetoż potrzebąby między niemi wielkiej pomiary secundum le-
gem Agrariam, iaka w Rzymian była / którą pomierzono każdemu
włoki iedną. Gdyby ta pomiara Tatar doszła / żeby wszyscy
iednaki osiadłości mieli / pokazyłoby się to / iżby ich zawždy mo-
gło stać na każda potrzeba Rzeczyposp. po dwu tysiącu koni / i-
slibyliby pogłowiłszy na każdą czwierć od nich nie chcieli
brać. Ale raczejby im zyczył pogłowiłszy na każdą czwierć ro-
ku na nie włożyć / niżli ich do wojny przypuszczać. Czytajże dalej.
Kiedy się już porządku iako ich wiele / y kto ma iachac / sposobi-
ć się na konie. A iakoż : zachodzą abo też zaiadają za milę abo za
ścieg / y dalej / b. wzdami gotowemi / dostawiają w nocy koni w
chłopów pascących / abo też w podwodników do Wilna iadących.
(Pánu memu przez te lata / y przez ten czas kiedy się Tatarowie
wyprawowali do Moskwy / zginęło we dwu majątnościach wie-
cej niż dwadzieścia koni / to w sąsiedztwie.) Dostawcy kom bez
grofzy / bo tak oni targują : zaiadają z nimi w innej stronie / których
abo frymárkiem / abo przedają odbycia / za co zaś przytężywszy
nieco / perenne flapy sobie kupują. Drudzy zaś / w innych po-
sługach pobratimów swych / którzy się w kontentowali żołnierską / y
nietylko z długów się wyplacili z niezbojnych flacy / ale y osi-
dłości naftupowali / a ogarnowym y pojm kupiectwem żywość
swoją zabawiają. W tych mowach inży ryftanków / koni / pulha-
ków / b. y popyną list dostawiają / (boć to dyabelskie poganstwo /
nietylko

nietylko na wyprawę wojenną / ale y na zwada przeciwko nam / Tatarowie
nie tak iako nasy sobie dopomagają. Ktore potem dlugi / ru-
syjczy sie z chłup / a wybrałszy flacie / po pięci abo po sześci
złotych / te wszystkie borgowane wyprawy / tak w koniach iako y
w ryftankach / za niedziel dwie wyplacają. To inż o wyprawie
woiennej Tatarskiej. Achcesli ięćże wiecy wiedzieć / czytaj
dalej.

Jako się Tatarowie w ciągnięciu zachowują / y iakoby to ich zbytnie łupieństwo wstrząść : 26

Animos.
Leones in
pace fieri
facile wybie-
rać.

W O Polsku te słowa Łacińskie tłumacząc / w łaziu / iż wszyscy
tek pult Tatarski jest bardzo straszliwy w ciągnięciu / a
komuś : pewnieć nie nieprzyjacielowi / ale poddanym
J. Krolowi. M. y Duchownym / (b. y Szlacheckim się dostaje /
a milczą) pytał Kowna / Troj / Szynilisk / Stokliisk / Pren /
Sawlow / Olkink / Wybyisk / 2c. y innych Dzierżaw J. Krol.
M. iako w nich Tatarowie meśnie sobie poczynają / flacy tak w
pieniądach / iako y we zbożu / b. y łozami wybierając / y rozma-
cie w ciągnięciu poddane niszcząc. Rzecz, Wszak Constitus
cy wárowano / aby Tatarowie którzy z powinność wojny służą /
żadnych flacy w ciągnięciu idąc na służbę Rzeczyposp. nie wycią-
gali / aby stanowisk na odpoczynienie po majątnościach Szla-
checkich y Duchownych nie miewali / aby koni y podwodnigdy
nie brali / aby noclegow bliskich nadsztyry mile nie miewali / y w
stronę z drogi nigdy nie zjeżdżali / aby wozów nie spijowali y
do swych flaków nie odrywali / żywność w ciągnięciu wo-
dług wstawy żołnierskiej na Seymie b. uchwaloney aby płacili / y b. Con-
stit. to taka ktoraby się przez iedną noc mogli wychować / y żadnych ex-
cessów aby nie czynili. A iesliby flacy y konie w podwodę brali /
y inne excessy czynili / przez Chorą / A Chorazowie Tatarscy tak pięknie łupia flacy /
iako y oni : a miałby sprawiedliwość przypnieć. Dla
tego swego Tatarskiego / by też y
czego radziłbym aby pod Chorazym Ch. escian
gárdlem / karami być miał / abo
nim byli / nie pod Tatarskim / dla sprawiedliwości
ich do Grodu w którym osiadłość mają / pozysk. Toż się y o
innych

Const. roku
1611. fol. 47.

Const. roku
1611. fol. 47.

Scyta ferox
in suos et ra-
pax, ignavus
autem in ho-
stes.

Tatrowie
od koni gra-
bieznych od-
użdnego po-
zlotemu
biora.

Flavius Vo-
piscus in vi-
ta Aureliani

Vopiscus vt
supra.

Si vis tribunus esse: imo si vis vivere: manus mi-
litum contine. Nemo quum alienum rapiat, ovē
nemo contringat, vuam nullus auferat, segetem
nemo deterrat, oleum, sal, lignum nemo exigat,
annona sua contentus sit. De praeda hostis, non
de lachrymis provincialium habeat: arma teresa
sint: ferrum et tela famiata, calceamenta fortia. Ve-
stis noua, vestem veterem excludat. Stipendium
in baltheo, non in pipina habeat, equum sagina-
rium suum defricet. Alter alterius quasi seruus ob-
sequatur: a medicis gratis curentur, in hospitio
is caste se agant: qui litem fecerit, vapulet.

innych Tatarach rozumieć ma / Ktoryby w innych Rozach y pod
innych Choragwach służyli. A dbając co Tatarczukowie na Consti-
tucia Je^o Krol. M. y PP. Rad: by namniemy / iestcie nad wy-
ciagnanie stacy / Karmic sie dostatkem y spasy swoje roztaznia. A
gdy komu konia w podwody wojatego oddawia / tedy od uż-
nego pierwey biora po zlotemu / a namniemy po pulzlotemu. Do te-
go gwałty nietylko pannom / ale y meżatkom / iako w Stokli-
fach / w Soszach / y na innych miejscach sila gwałtom poczyni-
li / y czynia. Dla czego by im dobrze Choragwach Chrescician wysta-
nowic / a Tatarow znieśc. Trzebaby na to Tatarstwo wyko-
nania dekretu Valer. Aureliana Cesarza Rzymu. z strony swey
woli Tatarskiej. Przed Ktorem gdy sie iedna gospodyni skarzy-
la na Zolnierza / Ktory z nie gwałtownie z cudzołozyt / Razal po-
manego wiazac za nogi w wierzbow dwu drzew nachylonych /
niedaleko od siebie stojacych / wiazawszy Razal drzewa puscił:
Ktore gdy gwałtem na swe miejsca przychodzily / rozrywaly na
dwoie onego Zolnierza. A z strony zas wybierania stacy / kont-
brania / y Komor wybiłania / Ktore Tatorowie wykli czynic: ta-
kichby im Choragwach Chrescician namaczac / Ktoryby ich w Pa-
nosci mieli / wedlug ustawy tegoż Aureliana Cesarza / Ktora iedo-
nemu Pulkownikowi swemu abo Namiestnikowi pofylal / w te
slowa: Jesli chce Pulkowno-
kiem byc / y owsem iesli zywym
byc chce / miew Zolnierze w Pa-
nosci. Zaden niech nie wydziera
konia cudzego / owce niech nie ty-
ka / C Takze y ty Tatarzynie / ie-
sli chce Choragwym byc / y owsem
iesli chce zywym byc: miew ko-
zinice Tatory w Parnosci. Zaden
niech nie wydziera konia cudze-
go w podwody / ani od użdnego po zlotemu od nich niech nie bio-
rze / barana ani kozy niech nie ruffa / dobre Tatarzynowi ogurki /
stacyy niech nie wyciagaia / zboza nie psowac / oleiu / soli / drewna
nie wyciagac / z lupu nieprziatciol nie zplacu sasiadziwego niech
ma /

ma / zc. Ponia swego niech cudsi / ieden drugiemu niech służy: wie-
szkom nie nie dac / w gospodzie czysto sie sprawiac powinni / a
Kto sie poswarzy niech bity bedzie. Zagadza sie ta ustawa z nauka
Janá swietego Baptysty do Zolnierzow. b. Krol zas Francuski
Alouens / iako Greg. Turon. hist. Franc. lib. 2. cap. 27. pisze / Zol-
nierza Ktory nad zapaz siano miasto trawy bral / sciag Razal. Ta-
Koby exekucya nad Tatory swowolnie sie w ciagnieniu zachowu-
igcyi dobrze wykonywac. w Turcedz disciplina militaris surowie
zachowywana bywa / bo gdy tam woyna odprawia Tatarzy a
bo Turcy / tedy w wielkiej Karze ich maia: tak iz Tatarzyn ani
Turczyn nie smie nic brac / narwet y iablika / drzewa rwac / pod
gardiem bez woli gospodarskiej. A Koby iaki exces uczynil / tak
ze bez milosierdzia zaraz gardlem Karza / iako z tych przykladow
zrozumieć. Wspomina Bart. Georgeu. iz gdy Soliman Cesarz
Turecki wielkie woyska wyslal przeciw Persom: na Ktora tez
expedycia zaciagnal Tatarow. przydalo sie w ciagnieniu / iz Ta-
tarzyn na noclegu puscił konia samopaso w gospodarskie zboze /
gdzie nie bez szkody bylo. Gospodarz poimawszy konia / y szkoda
wkazawszy / do Zetmana posłedzil / Kargu / Razal stanc Tatarzy
nowi przy koniu: gdzie z dekretu Zetmanskiego / o one szkoda / po-
niowi leb / a Tatarzynowi byie wcieto. Drugi zas Tatarzyn abo
Janczaryn / w iedney wsi spodkał niosaca niewiaste mleko do
miasta na targ: wsiawszy iej gwałtem ono mleko wypil / a za-
platy iej nie dal. niewiasta szla za nim upominajac sie zaplaty /
ale miasto zaplaty nasukal y ubil. Sila niebogá do Zetmana /
zaluigc sie o gwałtowne wydarcie mleka / Tatarzyn przal sie ia-
Kto mogl / naostatek y na Machometá przysiegal / lecz iz w Tatar
przysiegá tania / y waznosci nie ma: na doscie prawdy / Razal
Zetman onego Tatarzyná za nogi wzgure obieśc / Ktory gdy tak
chwile wisial / pusciło sie gardiem mleko niewiaste wydarce z
niego. Co widzac Zetman / Razal go zaraz stacecznie o-
bieśc. Takieze surowosci zazywal on Tamerlanes Tatarzyn
walecznik wielki (Ktory Baidzeta Cesarza Tureckiego poima-
wszy w Klatce zelazney po Zycy wcił / y z niego na konia wsiad-
bal) nad swymi Tatarami / iako Maiolus pisze. b. Gdy przez
mnicy

b. Luc. 3. Ne-
minē concu-
tiatis, nemi-
ni calumnia
inferatis, si-
tis contenti
stipendiis
vestris.

in li. de Tur-
carū mcrib.

Takby Ta-
tary Karac.

Georg. ibid.

A tu vnas
Tatarzyná
pozycwaj gól
co zbior.

b. Tomo. 3.
colloqu. 3.

de bellor.
rutili.

Wkrócenie Tatar w ciąganiu.

Droga s.
sprawiedli-
wości.Czytaj to
iako o gro-
no winą był
żołnierz Pa-
rany.Procop lib.
3. de bello
Gottor.Autor hora-
ru succisua-
rum cap. 5.
C. natur. 7.Scyth cerui
in bello.

mnieysza Azja / Ktora teraz Turcka ziemia zowia / z woyskiem id-
chali; zabiegla mu niezla niewiasta / starzac sie na iednego Tatar-
zynna / Ktory wsiawszy od niego skutka miesa y smat syra / ziabl /
zaplaty jadney za to nie dawszy / Kazal zaraz wszytkiemu woysku
stanc / y po parze przechodzie / rostazuic oneyniewieście aby wi-
nowayce swego poznawala / Ktorego gdy poznala / a on sie do te-
go przyznac niechcial: Kazal Tamerlanes onemu Tatarzynowi
brzuch rozproc / a gdy w szlaku znalazl sie ser / Kazal niewieście
z pozostalych rzeczy Tatarskich ono wydarcie nagrodzic: a gdy
by sie tez byl ten ser w brzuchu Tatarskim nie znalazl / niewiasta
sama toz spodkac mielo. Simon Vignosius Ligur, armaty wodney
Genenskiej Hetman / sprawiedliwosci wojennej wielki mi-
losn / iako Vbertus Foliet in Elogis wspomina: Ten dostawszy
miasta Chio nazwanego / zakazal / aby niczego z folwarkow mie-
skich żołnierz jego nie ruszal. Syn jego iedynak / w nadzieie ta-
skiej oycowskiej / zabiedz do iednego folwarku / nad zakaz nabral
nieco gron winnych / poimanego do oycy Hetmana przywie-
dli / ociec na wiezla w garde / Kazal mu na szysie one grona winne po-
wieścić / y po mieście rozbranego wozac / rozgami bić. Totilas
Prol Gottow / kiedy walczyl z Helizariuszem we Włoszech / zakazal
surowo poddanym przynudy czynić / ale oddawszy iemu dan / be-
spiecznie kazdy szal / y z pola zbierał: Bellisarius tenze Hetman
Justiniana Cesarza / wielkie staranie o poddanych mial / iż im w
ciąganiu żaden żołnierz przynudy nie czynil / y tak w karności żoł-
nierze mial / iż iabla wissacego żołnierz bez pozwolenia wrwać z
drzewa nie smial. Pamiętali bowiem na to / iż militaris discip-
lina, imperii est tenacissimum vinculum. Tymi przyklady przywie-
dzieni / mogli bychmy sie o to starac o Je^o Krol M. aby disciplina
militaris nad Tatarami wykonywana / y do exekucy pilnie przy-
wodzona byla / obaczyli bychmy izby wiecl placz ubogich ludzi /
zapomniałby Tatarzyn stacyi wydzierac / przynud y excessow na
bogim ludzjom w Państwie czynić. Przejstane iuz o wyprawie
Tatarskiej pisac: chcialam tez byl nieco / iako sie tez w potrze-
bie zachowuig / iesli nie sa cerui in bello, pisac / ale iż do konca nie
wiem / bom ieszcze żołnierskiej nie sluzyl / szolg sie y czytaniem za-
bawiam /

Tatarowie gratis y fortelnie ródzi sie napiciu.
Ariam / plonnych tez rzeczy niechce pisac. Wszakże szysalem iż
sie Tatarowie gotuig na szysliwie wyiachanie Krolewica Je^o
M. do Moskwy / prowadzic we dwu tysiacu Pon / za ow erces /
Ktory ci zbraycy pobroili przeszlego lata / zebrawszy sie ich kilka
set Państwo pustosyli. Tam iesli te dwa tysiacu Pon Tatar /
znacznia iaka posluga Krolewici J. M. uczynig / nie przepo-
mnie ich w Alfurkan wpisac, Przypatrzmy sie daley domcipowi
ich y w tym /

Jako Tatarowie w Wilnie y indziej bez
grossy piicia.

Acute.

Nietylko do wybierania szysli / nietylko do ogurkow sadzenia
y do cebule plewienia / abo do roz dubienia y skor wyprawowa-
nia / ale tez y do daremnego napitku / w gospodach y w karcz-
mach / ten rodzaj poganski Tatarski wymysly swoje ma. Abo
wiem gdy iuz zdobycz w Ponarskich gurach / abo w innych go-
scinicach nie powiedzie sie im / a nie mair za co pic / Ciez Mair
met zakazal sie im xpiciac / widzac ich sie przymioty / ze rozbiadig
podpiwsky / y piianice kazdego tymi osmdziesiat razow kazal bić
tedy w Wilnie / abo w innych miastach / abo tez y w karczmach /
piec / szesć abo dziesiec znowiwszy sie / wstapic do gospody / gdsie
miód dobry zwietrza / a do tego onych samych y zwyczajow ich
przemysłnych nie znair / tam zaszadłby miódu dostatek kaza da-
wac: a gdy iuz dobrze w krase podzitia / a czas widig ku domo-
wi / zeby oblowu z przeciwdych na goscinicach nie omieskali / a za-
platy za miód nie dali / umyslnie zwade zacinig / y szabel dobywszy
poczna sie w rzeczy wysiekac / iedni sie wzad umyslaig az ku wro-
tam; a drudzy za niemi nacieradig. A gdy iuz beda za wrotami
na vlicy / daley sie gonig az gdsie w zawolek / aho ku bramie wy-
tocza sie / a potym rosiya sie kazdy w swa wiekaiac. To takim
sposobem bez zaplaty Tatarowie ródzi sie napiciu. Nie klas
mam / izem sam na te przemyslne tragedie Tatarskie w Wilnie
patrzal / a potym y od innych toz szysalem. bo y w karczmach / y
w goscinicach zwykli tak czynic / y w Panamengo karczmie na
Wace iuz powypali tak piian / dla czego ich tez kazal przez Piy prze-
sadzac /

Tatarowie
rozbiadig
podpiwsky.nielada prze-
mysl kozim
wymyslaig

Czemu Tatarowie łozim pątkiem śmierdza.
śdząc/ tak iż już teraz miazg. Jesliś nie zabawni / możesi y to
przeżytać y wiedzieć:

Czemu Tatarowie łobylem potem/ łozim pątkiem tak iako y Żydzi śmierdza/ abo woniaia? § 82. Fetide.

Wszystkim świecie pod słońcem / niemają brzydliwego narodu/ iako Żydzi y Tatarzy. A iż sie tu wniósło pyta- nie o tym/ czemuby Tatarowie pątkiem łozim iako y Żydzi śmierdzą? Na to powiadaia jedni / iż z przyrodzenia ten smród mają: a druzi iż nabycia. Ja z tymi co z przyrodzenia trzymają/ prześtawam; będąc przyprowadzony wiadomością pewną czeladzi y białych głow Chrześcianańskich / którzy dziećmi ich łarmią pierśiami swemi / czego niegodni / powiadaiających: iż smród iaktis przytry przyrodzony / od małych dziećmi Tatarskich czuia / Ktorego od Chrześcianańskich dzieci nigdy nie czuć. Tego zaś smrodu podroży / Kojedowie / Kurodubowie / z plugaństwa swego / y z iedzenia łobylego y łoziego przymnażają. Poczuł ten smród Tatarski y Żydowski Marcus Aurelius Cesarz Rzyński Páńśtwa swe przejeżdżając; gdzie nie tylko dla rebellii / ale też dla plugaństwa y smrodu przyrodzonego / Żydzi / Marcomani, Quady y Tatarzy nie podobali sie mu. A gdy do Egiptu przez Palestynę iachal / gdzie ziemią Żydowską była / a od Żydów także smród poczuł / y sedyciey ich doznał. Zametal one słowa. O Marcomani, o Quady, o Tatarzy / iasem takie abo gorse ludzie znalazł iako łości wy? Ato w domach Żydowskich y Tatarskich bywał / o

Quo etiam odore seu fatore potius, vltq ad op. smrodzie ich y oplugaństwo spes- pleti sunt, vt nullum alium quantumvis suauissi- tnym sprawa daie. Wszakże cho- mum, verbi Diuini odorem ad vitam percipere- ciaż Achmeć Affendeiowicz y As- quant. san Aleiewicz / y wszyscy Tatarowie brzydko śmierdzą / także y A zwłascia domy ich smrodem zaráżone są / iednak gorse ich / Których z niezbos- Aśnowe żney lichwy y z innego wydzierstwa pobratimow swodich / bą y ná- grose. bych niścąc / y z majątności wyrzucając ná mnożyli / bezmála nie woniaia / bo ich daleko czuć. Ale małoć też już Tatarom po gro- roku 1616. śach / gd yż zaś J. Arol. M. ná przeszłym Seymie wyszedł /

fol. 47.

Abp

Abp dobr Ziemskich nie skupowali.

Abp Tatarowie dobr Ziemskich

nie skupowali. § 29.

Ale aby y Kupne Szlachectkie dobrą do dwu lat poprzeda- wali / a iesliby tego nie uczynili / tedy daie J. Arol. M. po wysciu tych dwu lat / potomkom dziejicow majątność i przez Tatarzy Kupionych / wolność polowicz tary w Sądzie opisanej dziejstwo swoje rokiem jawitym skapic. Przytym iesze tam je w tey Constituciey J. Arol. M. zakazuje:

Abp Tatarowie Chrześcianań za żony

nie poymowali. § 30.

Czego iesliby sie Ktory powazył / a Chrześcianań za żonę wziął / tedy ohoie za takowy exces gardlem Karani być mają. Statut J. Arol. Lit. w art. 9. z rozdz. 12. zabrania:

Abp Tatarowie Wamie Chrześcianań

nie chowali. § 31.

Akiebyby Tatarzyn Chrześcianań ku temu przyniewolił / abo náymował / a toby słusnie wedle prawa nań bylo przewiedziono / tedy takowy od Kogozkolwieł będzie pozwany / temu Ktory pozowić / winy dwadzieścia Kop groszy zapłacić powinien będzie. A dbać co Tatarowie ná prawo? bynamniej. Ato Tatarzyno wi Wákiemu Afsanowi Aleiewiczowi / mąmłá Chrześcianańá wszystkie iego Tatarczeta wyłarmilá / y gwoli dzieckom iego Kto- re łarmilá / swoje / Ktorego y Tatarzynem w domu iego nabyłá / vmorzyłá. Ustanowiono też tak rok ná Seymie Constit. ná nie /

Abp Tatarzy Chrześcianańskiey czeladzi

nie chowali. § 32.

Abp w Niedziele y w święta do robot Chrześcianań poddanych nie przyniewalali / y sami nie robili. § 33: Catholice.

Ato co oni ná te Constituciey dbaia / kiedy winy wielkiey o to nie záłożono ná nich. Jest też y to aby pogłowiczyn pod przy-

Consulte.

Tatarzyno- witość śla- chec- chę- mac- nie- godzi.

Christiane.

Tatarzyná gardlem Ka- rza o żonę Chrześcianań

Iuste.

z rozdz. 12. Art. 9.

vt supra.

Pie.

przysięga oddawali/ a oddawajomi pogłowscyżne zupełna/ a bo przysięgajcie oni sprawiedliwie? nigdy. Ale iako nas przysięgami swemi w prawie y w gruncich oskubawia/ tak y starb J. Xrol M. gdy to ich wiechd y odpust wielki Chreścianina o s kupać. Dobrze ieden o nich napisał/ iż Żydowski cnoty/ plonę ká/ a Tatarskie y Cygáskie przysięgi/ są iednakiego efektu/ iednieszje potęgi. Ale izechmy tu Cygány y Żydy wspomnieli; nie zowiądzi też tu przypominacie/

Tres caligae
ciusdēpanni.

Który też z nich cnotliwyszy/ czy Tatarzyn/ czy Żyd/ czy Cygan? § 34.

Scythae &
Zyngari ma-
nipulus furū
& colluices
otiosorū &
fraudulēto-
rū hominū.

Wszystkich trzech mówić w dłuższy pości. Chcąc tedy cnoty ich pokazać/ stracam: a Tatarzyną Cyganowi/ w cnotach/ obyczajach/ y w postępach rownam/ wyiawę wiary/ iż sie Cygan z Chreścianiną ndaie/ dla tegoż obie osobie z iedną klade. Żydem zaś Tatarzyną conferruie/ w kázuie/ iż w wielkich rzeczach zgadza sie Tatarzyn z Żydem/ a w wielu nie. Zgadza sie tedy rodząy Tatarski z Żydowskim naprzód w tym/ iż są wielkimi y glownymi nieprzyjaciolmi nie tylko wzajemnie Chreścianinami y glownymi nieprzyjaciolmi nie tylko wzajemnie Chreścianinami/ ale y w wszystkiemu narodowi y majątnościom Chreścianin/ y te oba rodząie mają sobie z wielką laskę Bożą/ Chreścianiną zabić/ rozbić/ oskubać/ y majątność iedną wydrzeć. Żydowie oba chodzą iedno święto w Marcu na pamiątkę Mārdechusek/ Którego świętą nánoszą górcow gwałt do swej bożnicy/ Ktorę górcę służą na malé czastki/ w bożnicy swojej: przykínajac Zmianą y imię Chreścianiskie/ mówiac: Jako jest skrušony Zmian tak niech Krolestwá Chreścianiskie przedko sie rozkruszą. Tatarowie zaś z wielkiego iadu przeciwko Chreścianom/ wybierajac wssy ze lba/ y z Pójudowu ieden y drugiego/ iedną ie mówiac: tak nieprzyjaciolom naszym Chreścianom/ czynić bade. A nie trzeba dziwo- wać/ bo z lotronskiego swego zakonu máia to pozwolenie od Máchometá: iż tych Ktorzy ná ich brzydka sęte przysięść niecheg wolno zabić/ wszelakim sposobem przesładując ich. Do tego/ máia ten zwyczaj Tatarowie/ iż kiedyby Ktory nie zabił Chreścianiną/ tedy z srebrnego kubká pić sie mu nie godzi. Żydowie też máia

Maiolus 15.
3. col. 1.

Aubanus li.
2. cap 10.
Tatarowie
wssy iedną.

A oara 19.
Żydy y Tatarzy
czym iedną
bedzie pić.

máia w swoim Talmudzie/ iż iako dobra rzecz jest zetrzeć głowę wozowa/ tak też jest dobra każdego Chreścianiną zabić. Dla tegoż Żydowie czyniac temu do-
Pium esse quouis modo, sine dolo, sine vi, sine furto, facultates Christianorum sibi vendicare, aut etiam eos e vita tollere. Talmud Iud. ord. 1. tract. 1. distinct. 9. apud Sixtum Senen. lib. 2.

Żeliaz y Joseph Abramowiczowie; Joachym Samułowicz Żydowie uczynili/ zatkoli w Wilnie przed bożnicą swą Janá Bártłomieiewiczá poddanego Pána Krzysztofa Oleśnickiego/ Którym trzem Żydom y czwartemu przy nich skazano przysięga Máia wtorego dnia wykonać. Niewiemże iesli przysięgali/ to wiem iż Pánu Oleśnickiemu osmdziesiąt kop z tego chłopá dáli/ y żone tego poddanego dobrze opatrzyli. Tak też y Tatarowie często Chreścianów rozbiłi y mordui; tak iż często w Pónárskich gurach zabitego náduia/ y tak rok lećie po dwakroć zabitego od Tatar náleżono/ iednego z nich ludzie/ Ktorzy ná nabo-
iśtwo do Trok iacháli/ pochowali. Zgadza sie Tatarzyn z Żydem w lichwie: Żyd wielką lichwę bierze/ Tatarzyn także. Zgadza sie w chowaniu mamek y slug Chreścian. Zgadza sie y w smrodzie: bo iako Tatarzyn śmierdzi Kósim pátkiem/ tak też y Żyd. także y w ciarách/ Tatarowie bowiem y Żydsi ciarámi/ burtami/ zc. bawia sie. Do tego y w niecnoty plodzeniu Chreściankami/ oba dobrzy do tego. W pogłowscyżynie/ Tatarzyn dáie pogłowscyżne/ dáie y Żyd. W nabożeństwie. Kiedy Żyd grzechy iakie wielkie ma/ a kiedy sie wyszyte y z głowa w wodzie wmyie/ iuz bywa wolen od nich. Tatarzyn też by nawietż nie cnote zroził/ gdy sie wszystkiego omyie/ wolen. Alesli wody nie ma tedy piastiem chodogim ma sie ocierac. b. Tatarzyn Przywo- przysięgá/ Żyd także. Żydowie w Niedziele y w świętá robią/ dla czego też w myńcy robiac w Niedziele tego przestępnego roku/ ledwo co miastá Wileńskie nie spalili/ zgorzálo iednak kłká nasćie domow. Tatarzy także gdy Niedziela/ ábo iakie inſze zao- ene święto/ do orania/ żecia/ y do Kóſzenia siána tloki zbieráia/ y nawiecey w te dni robią. Nie zgadza sie zaś w tym/ iż Żyd Pójudales dáie: a Tatarzyn zaś po gościńcach odbiera Żyd ma w uczęci

Ex operum
specie clare
ſcunt intima
cordis.

Tartarorum
& Iudeorū
actus ſcele-
rati.

b. Azoara
5. & 11.

Periuri.

Inuafores &
exspoliato-
res.
Iudaei fallaci
monetae.

Mercatura
Scytharum.
Petrus Abbas
Cluniacensis.
2. contra Iu-
dæos cap. 7.
Lex Macho-
bi paradiſo
voluptates
admittit:
quas nec So-
lone Lycut.
permisit in
terra.

Veneris Deus
tutelar is er-
go.

Plato.

Ofultus ho-
minū men-
tis, & ſpecto-
ra acce.

Patrii & tu-
telares Dii.

w wężliwości namnieyſzego Studenta; a Tatarzyn Duchownych y Słachta znieważa/ y żadney wężliwości im nie czyni. Żyd ſta-
cyey nie wytiera/ ani confederacyey podnoſi / ani Dzierżawcow
J. Krol. M. naieźdża: Tatarzyn ſłacye bierze/ do confederacyey
ſie wiąże/ Dwory J. Krol. M. naieźdża. Nie zgadzają ſie ieſz-
cze y w tym/ iż Żydowie pieniądze ſie kują / a dobre wſytkie precz
z pańſtwa wygubili: potroynych/ groſzy y pulgroſtów Lit. gro-
ſzow Pruckich y Poſkich/ iuż wiecey nie obaczyſ / wſytkie Ży-
dowie wygubili (bogday y ſami przepadli) a Tatarowie zaś wo-
lą gotowe odbierać po drogach. Żydzi robotę iedwabną y ſre-
brem handluia / a Tatarzy ogurkani/ cybula/ ſłapiemi y koſie-
mi ſkurami. zc. Niezgoda też maia między Talmutem a Alkoran-
nem/ bo Talmud obiecuie Żydom wypelnienie onego piſma / iż roz-
mnoże narod Żydowski iako gwiazdy niebieſkie / y piaſek mor-
ſki/ gdy Meſyſ przyjdzie/ tedy na ten czas na każdy dzień Paźda-
Żydowska ma znieść albo wrodzić dzieckę tedno. Alkoran zaś ina-
czej obiecuie Tatarom po śmierci białki torować w każdy dzień /
żonek/ dziewek y nalożnic do niezładu y do wſelakiego wſtętecz-
ſtwa doſtatek mieć. Żydzi Sabbaty ſwiecą/ a Tatarowie Pią-
tek. Wſzakże przyczynę powiem/

Ola cze° Tatarowie piątek ſwiecą? § 35.

Mówiliśmy do tych czasow o exceſsach Tatarskich/ y o na-
prawie ich: teraz też iuż mowmy na koſcu o Duchownie-
ſtwie y nieco o ſakonie ich: A napierwey przyczyny
ſiadzmy ſwiecenia Piątku przez Tatarzy/ rozmaicie bowiem Ta-
tarowie białę gdy ich pytaſ: iedni mowia/ iż dla roznoſci Chre-
ſcjan od Żydow: drugi/ iż tego dnia ieździł Machomet na ko-
byle do niebá/ y przywoził go. inſzy/ iż tego dnia ſie wrodził y ko-
lem zoſtał/ a drugi/ iż dla tego ſwieca Piątek / maiać prakty-
kę iż tego dnia wpaść ma pańſtwa Tatarskie y Tureckie. Ale te
racye opuſciroſy/ rozumiem być przyczynę ſwiecenia piątku przez
Machometá przykazanego/ nie inſz tylko te. Abowiem pogano-
ſtwa mieli zarządy Bogi ſwoie / ktorych oczyszczymi albo obroni-
cielmi Zogami nazywali. Ci ktorzy ſie naukami bawili/ mieli

za

za Bogá Apolliná/ Minerwę y Muzy. Ci zaś ktorzy leſtářſtwem
albo Medycina Aesculapiusá/ Żolnierze/ Mársá/ Palládę y Belo-
lone. Arzywoprzyſięscy/ impoſtorowie y złodzieje/ Merkurioſá.
iákomi/ Platoná. Lotrowie/ naieźdnicy/ y rozboynicy mieli
Zerkuleſá. Piłanice/ Bachuſá. Ták iż żaden wiek/ żadna nau-
ká/ żadne miáſto/ żadne pańſtwa albo miayſce nie było/ bez ſwego
Bogá opiekunne°. Między ktorymi też ludźie wſtęteczni cudzolo-
żni/ plugawi/ cieleni/ nierządnicy/ y przeciwko przyrodzeniu czy-
nicy/ iákowi ſa Tatarowie/ Machometem/ obráli ſobie pro Dea
tutelari za pánia y za Boginią ktorey ſie w obronę podáli / We-
nere/ albo Venusá. A to nie bez przyczyny Machomet uczynił /
ne Dominam ſuam Venerem, in qua ſe potentiffimum iactab. r. penitus ſine
hon. re relinqueret, Nam tantam ſibi Venus praſtitit affluentiam intempe-
rantia, quantum quad agita hominibus: unde & ſuis praecepit Vxor-
ducite & concubinas quot placet: b. nam ego quadraginta virorum in meis
lumbis vires habeo, & vxoribus atq; ancillis permittor plurimis. A iż
Paźdy dzień ma ſwe wlaſne nazwiſko według biegu plén. tow/ iá-
ko Niedzielny/ dies Solis, Poniedziałowy/ dies Lunae, A torowy/
Martis, Średni/ Mercurii, Czwartkowy/ Iouis, a Piątkowy dies Ve-
neris, nazywany. Dla tegoż też poſłanowit Machomet dzień Pią-
tkowy ſwiecić Turkom y Tatarom/ ku wężliwości Weniſewey/
iako Bogini ſwozey Kochaney / ktora ich pomnaja we wſytkich
niecnotach y ſproſnoſciach cielesnych/ y pod ktorey tytułem wſy-
tek zakon Machometow iſt záłożony. Abowiem ſunt owány ieſt
ná zalotach/ ná cielesnoſciach y nieczyſtoſciach biále glonſkich /
nietylko zá żywota/ ale y po śmierci/ ták iż ſuſſnie wſytek zakon
Machometow y artykuły nim opifańe nazywam / Articuli Veneris
iako v nas Articuli fidei. Atore to Articuli Veneris ſkąd ſie wſie-
ly/ przeczytay/

**Jako Machomet Abdulowicz ieździł na
kobyle po Alkoran y Alſurkan do niebá? § 36.**

Tatarowie ták porządai / co y ludźie wężni / ſa: iż Ma-
chomet ſam tylko ieździł (bo żony z ſobą nie brał) ná ko-
byle Alberách nazywanej / aż do niebá/ a za nim ſiedł Gá-
brul Anzol. Tá beſtia tárzo wężona była/ y nie dopuſciła mu ná

Scytharum
Dea tutelari
Venus.

b Pius 7. in
epiſt. ad prin-
cipē Turcarū
circa finem

Mahometes
ſenia vendit
Tartaris

Bellon li. 7.
c. 7. & Rich.
ord. predica-
in conf. tur.
legis Sarices
nec p. 1.

Jazda Máchometowa ná Kobyle do nieba.

se wśieść / ázby se z nią disputował pierwey / y Bogá prosił zą
nią / y ázby obiecał / że nie miał iej przed niebem zostawić / ále
prosto z nią do nieba wiać. Tām áz do siódmego nieba przy-
iachawóży / do káždego kólatál Gábriel / kórego nie otworzono /
áż powieǳiał iż Máchomet przyiáchał. Ale gdy tām w sámo nie-
bo wiać / obaczył tām wielkość Anyolow: á káždy Anyol wiet-
sy był niż wósyteł swiát / máigcy siedmǳieśiat tysięcy glow / á w
káždey glowie siedmset tysięcy wóst / á w káždych wóciech tysięcy
siedmset iezykow. y wyszł tām Anyolá pláczącego / á gdy se do-
wiádomwał od niego przyczyny pláczu: powieǳiał mu zgrzešenie
swoie przeciwko Bogu / zą kórym Máchomet modlił se. Potym
oddál Máchometá Gábriel inšemu Anyolowi / ten zás trzecie-
mu / áz go blisko Boga przyprowadzono: kórego zą kóbiereami
pięknymi ná stolicy siedzącego widział / y dšimy wielkie. Gdy
miał z niebá odieǳiáć Máchomet / dotknął se go Bog ręká mie-
dzy rámiony / kórego dotknięcia siłmość áz do špięku grzbieta-
wego przešlá / y tām mu dáł Bog Alforan y Alfurkan roztázuic
áby go ludu náuczáł. Wšák se przypátrzył se /

Jako Máchomet Obdulowicz Alforanu

Móhłom ábo ministrom swoim kázal náuczáć ¶ 57

Wszakle y chytry Máchomet / obaczywóży iż one plotki
Alforanicke y baśni wymyšlne / trudno bylo ludziom ba-
cznym wdáwáć y onych dowodzić / zą kázal áby ništ o tego
zakonie nie disputował / áni pytánia czynił. Dla tegož teŷ y Mi-
nistrowie Tátárscy / kiedy Alforanu swoich sekarzow náuczáig /
tedy miecz goly záwiešáig / ábo ná stole kładg / wšázuic / iż o wie-
rze Máchometowej nie słowem ále mieczem disputowáć trzebá.
Do tego / iešliby kóry co śmiálkowić przeciwko Alforanu / á-
bo czemu nie wierzył iáko w Alforanie stoi / áby zaráz mieczem
był ná gárdle kárány. b. Dla tego teŷ Turcy y Tátárowie z ná-
šymi disputowáć nie śmieig / á nietylko z nášymi / ále y między sobg
dobrali ábo zlá wiárá ich / nie śmieig gadáć / y kiedy kto przeciw-
ko Alforanowi mówi ábo piše / bázno se oni o to frásuia / y nie
rádšiby áby kto wieǳiał o ich Alforanie. Wšimna spráwá / kto
b. Si quis de Alcorano dubitat, aut quæ. de Alcor. moueat, ex tēp. o morte moriáť. proŷe

Pisa teŷ o
teŷ jazdę do
niebá Máchometowey
po Alforan.
Pius 2. in e-
pišt. ad Mor-
bisani prin-
cipem Tur-
carum.

Arabes &
Gethstupidi
capiuntur
inoposturis.

Nō in chari-
tate neq. in
spiritu man-
suetudinis.
sed in virga
ferrea.

Reponŷa e-
nim diuina,
in dubiū vo-
care nemini
cuiq. licere.

Christiani
vero docen-
t. s. non enŷe
sed Crucem
tollunt, nou
violētę sed
mansuetudi-
nis signa o-
stendentes.
b. Si quis de Alcorano dubitat, aut quæ. de Alcor. moueat, ex tēp. o morte moriáť. proŷe

proŷe iešł tákiego bláhego rozšádu / kóremu bym iá plácać zą iá-
kú robete / dáwałbym pienigdy w wórkú záwiázáne / mowiáć: lex tota frau-
ditur / zą robete / y dobra menŷta / ále nie ogláday iej / áni ná
štriátlo wšázy. Ten kóryby mnie przedtym zą nie podeyšrzáne-
go cšlowieć / miał / á iáko by mnie táká rzecza / gdybym mu pie-
niebzy nie kázal oglédać / zą podeyšrzánego nie miał. Tákci y Za-
kon Máchometow / tym sámym se podeyšrzánym czyni / iż o nim
nie godži se gadáć / disputowáć / y ná inŷe iezyki okrom Árabo-
škiego / tłumáczyc. Nie kryli se zydowie z Zakonem swoim / gdy
do nich pošł Ptolomeus Philadelphus krol Egiptu / trzeci po
wielkim Alexandrze / proŷac áby mu pošłáli swoy Zakon / pošłáli
nietylko Zakon / ále y siedmǳieśiat y dwu przednich Doktorow /
kórzy w rádsie / kórg zwano Sinedrin, zásiádáli / kórzy go prze-
tłumáczyli. Nie kryg se Chrešćianie z swoim nowym Zakonem /
nietylko iż go ná rozmaite iezyki przetłumáczáig / ále teŷ y do pogá-
now y do kóńcow štriátá zóchodzą zakonu Chryšusowego ná-
uczáć: dla tego / iż prawdy iest iáko cšyste y dobre złoto nie boi
se áni wody / áni ognia / áni probierzá: ták teŷ Zakon Chryšusow.
Máchometá kšłzi zakon ináczey / krył se / áni se ná štriátlo wšázu-
ie. ták bo wtem káždy kóry zle czyni / y zle náuczá / nienawidzi
štriátá. Nie wáǳi y to wieǳieć /

Dla kórey przyczyny Máchomet Obdulowicz Pro

reŷ Tátá: si Tátárem pié winá zó kázal ¶ 38.
Wszakle et dozwólá se swoiey seŷty nášládemcom. wšelkiey
rošpustnošci y cšlešnošci. á lity se do kóńcá we wšelkim nieue-
šimy iego zakon nie zóal: przykázal modlitwy / poŷty / y niektóre
nie do kóńcá zle rzyńki. przy tym teŷ áby winá nie piáli / y wóla-
šnie se onym dšimem Zetaci se wym / do cšlowieć glowy šyig
kóška / y pierie ptašy przyprawuic / wšyrił. Doktorowie zás
Máchometá kšłzey seŷty / zábronionego winá táká przyczynę w
swoich riegách b. dáig. Cšásu iednego / pošłal Beg dwu Anyolow
ná ten šwiát áby naród ludzki roztšili / šáǳili y náuczáli / iedne-
mu bylo imie Arat / á drugi imie Marek. kórym Beg trzy rzeczy
przykázal / żeby niškogo nie zóbiáli / żeby niešpráwili dšimie nie ša-
ǳili / á trzeci / áby winá nigdy nie piáli. A gdy oni Anyolowie in ca. narrat.

Mahometi
lex tota frau-
dulenta.

Cirylus Cas-
thech. 4.

Omnis qui
malum facit
odit lucem.

Vinum enim
donū Deorū
optimum A-
thaus li. 2
kó. go nie-
godni Tátá-
rowie.

Humano ca-
piti ceruicē
equinam, &
plumas auīū
copulat.
De doctrina
Mahometi
in ca. narrat.

Tátárowie czemu winá nie piiaia.

Piszę o tym
Pius 2. in e-
pist. ad Mor-
bisani Prin-
cipem Turc.

Aniolowie
w Tatar
podpusia

Aniolowie
Alforanie
cy cudzo-
loz-
nicy iako y
Machomet.

Angeli Al-
coranici a-
mare flebär.

Aniolom
Tatarskim
cudzo-
lozyc
wolno iz sa
Incubi &
Succubi.
Tatarowie
w raju beda
pado iaci.
Azura. 13

dlugi czas świat rzadzili / y ze wszystkiego świata do nich na sady
sie zbiegali: trąsilo sie / iz nieiała białagłowa wrodziła / y ze
wszystkich prawie napiętnieysza / mając sprawę przeciwko mejowi
swemu / przysła do nich prosić aby ia z mejem rozdżili. A chcąc
mieć sobie te Anioły iako sedzie przychylne / żeby za nią stawali: pro-
siła ich pilno do siebie na obiad. Tę który przysć gdy przyobie-
cáli / kazała zgotować dostatni bankiet / sama onym Aniolom do
stolu siusząc / potrawy rozmaite y wino nośąc. Ktorego gdy sie An-
iolowie pie zbierali / ona swymi łagodnościami białogłowąskimi
wprosiła w nich / iz wino pie przyzwolili. Ktorem gdy sobie pp.
Aniolowie Alforannicy dobrze podpili / y mogli sobie zagrzali /
będąc sieci wroga oney białegłowej / poczęli zaloty stroić do niej:
prosić gorąco / aby im na cudzołstwo pozwoili / obiecując za nią
stawać. Pani na prośbę ich nierządna przyzwoliła / taką iedną
umowę: aby iej nauczył ieden Aniol iako do nieba wstępować: a
drugi iako zstępować. Obiecali iej to. Ta zaś iako sie przedko te-
go od nich nauczyla / zaraż do nieba wstąpiła / Aniolom obietnice
nie ziściwszy / o co Aniolowie oni bärzo plakali. Ktore to białe-
głowe w niebie Bog obaczywszy / a zrozumiawszy co pobroili iego
Aniolowie: a widząc chędogo białagłowe y głódka / posłał ia
miedzy gwiazdami na niebie: Luciferem ia mianowawszy / aby tak
śliczna byla w niebie miedzy gwiazdami / iako byla na ziemi mie-
dzy niewiastami. Onych zaś Aniolow zakonikow P. Azota y P.
Marota (byabły tak w nas nazywają) Bog zakazał przed sie / o
to iz przestapili iego przykazanie wino piiać. (Ale rozumiey iz nie o
cudzołstwo / bo im wolno bylo cudzołzyć / tylko o to iz wino pili)
Kazał im obierać Karanie albo tu na tym / albo na drugim świecie.
Wprosił / aby tu na tym świecie Karani byli. A kazał ich Bog za-
nogi powiesić w studni Babilońskiej / gdzie maia wisieć aż do sa-
dnego dnia. Dla tey tedy przyczyny Tatarom zakazał winá pie /
ktorego iednak w raju dostatek im obiecał / y tam podpiciac nim
dobrze beda. Tu iednak ktoby go chciał pie / taki ma być według
Alforanu osmdzie siat plag biciem kłowym w brzuch albo w po-
desi y Karany. Ja zaś przyczyny zakazanego winá pie Tatarom
y Turkom / naturaliter nie inſe rozumieć tylko te. Pierwsza. Iz w
tamtych

Bibl. Joa.

Bo dobry masłok Tatarom nie wino.

77

tamtych gorących krajach: iako w Arabiey / w Egipcie / wino
ktore z siebie jest gorące / do picia nie służy / y wiecey sie tam kocha Plus delecta-
iz w zimney wodzie / aby sie ochłodzić niż w winie. Nie rozumiey tur in frigi-
aby to Machometowi z nabozeństwa przysć miało / albo dla iakiey dis poculis,
powściągliwości / ato zakazał tego co widział być wdziecznego quam in ca-
do wykonania y uczynienia. Jako y tu w naszych zimnych kra- lidis.
iach / kiedyby w zimną owe wielkie / zakazował nam kto zimnego Bene monē-
piwa pie / wierzebychmy go wszyscy vsłuchali / widząc iz dobrze ro- ris consilia
stawaie. Tak tey Turcy wdziecznie ten zakon przyieli. Alias, de non sunt
Krom zakazu / nie pitaliby oni winá / w tak gorących krajach / gdzie spernenda.
stońce pali / iak piec Babiloński Jako y nazy Chrześciane tam
mieszkaicy / dla zbytniego gorąca winá nie piiaia. Zakazał tedy
Machomet winá / iz wiedział iz to wdziecznie uczynić mieli. Ale
czemu nie zakazał cudzołzyć / lichwić / przywoprzysięgac / żon sila
y nalożnić mieć / rozbicić / fałszywie świadczyć: pewnieby Tataro-
rowie nie przyieli iego zakonu / kiedyby im byl tego zakazał. Dru-
ga iest cze przyczyna rozumieć być zakazanego winá przez Macho-
meta / niegodnymi czyniac to chłopsko Tatarskie do tak postro-
nogo napoiu / ktore y rozumy ludy ostrzy / y serca podwiesela.
Tylko to ludziom mądrym / uczo-
nym / cnotliwym / y tym którzy o
Rzeczyposp. radzą / dla iasności
nia dowcipu y rozumu zeydſie sie
wino mienić pieć. Ktore to dobre
przymioty winu należące / wpastru-
iac Machomet / a zabiegając te-
mu aby Turcy y Tatarowie wino piiając / rozumu sobie nie zao-
stawali / zaezymby potym przysć musiało / żeby o zakonie iego dispu-
towali y Alforanby roztresali Przysłoby do tego / żeby sie oba-
czyli / y od zakonu iego odstapili. Zamykam iuz / Ludami Macho-
metowymi / wkażuiac /

Jako Machomet Obdulowicz Prorok Tatarski /

Alcudá wielkie czynil / za żywota y po śmierci. ¶ 30.

Napiierwey te wkażmy / ktore za żywota czynil. Pierwszy cud.
Scythae a veritate auditu auerrent, ad fabulas autem conuertentur. 2. Tim. 4.

Mira miro-
ra stupenda.

Vinum equus est Poetarum, & sapientum, nam fa-
pientiam, docilitatem, prudentiamq conciliat. Vi-
num fons virtutis, ingenij. Gellius & Macro-
lib. 2 Saturn. Vinum, salutaria Reipubl. suggerit
cōsilia. Perfer enim & Haleni, volentes differrere,
ratio inari, consilium dare Reipub. versus conde-
re, Musicam exercere: vino prius utebantur, existi-
mantes, vino mentem hilarem reddi, veritatem
pandi, ingenium acui & rationem Plutarch. li.
7. Simpos. probl. 9.

Miesiąc r. Cząsu iednego miesiąc ná dwie części prześcierał się był/ábo prze
zdrowia somil/nád którym zmilowawšy się Máchomet wziął go w rece/
Máchomet. spoil/y táż zdrowy odesłał ná niebo. Drugi. Zadano Máchome-
towi w kózinie ábo w bóránínie truciźne / y gdy ná stol przed
czony mówił polożona była kóžina wórżona do niego przemowila: nie iedź mnie/
do niego. bo mam w sobie truciźne. Jedną potym/iáko niektorzy piša/od
Qualis legis truciźny zdechł. Trzeci. Vstýřkal raz wilk wyięcego miąřnym
lator talis glosem/rzekł Máchomet iáko Prorok do swoich/áto mia z tego
lex, & realia głosu poznal/iż ten wilk stárřy iest/y przednieyřy nád wřyřtkim
miracula & wilkami. A przydał to/iż go ten wilk tym glosem swym/zá prawo
prophetia. dźiwego Proroká przyznawał. Czwarty. Drzewu iednemu rořka-
 zał áby mu chwale dáło/które wćciwořć mu wielką wćzynilo/ále
 tego niřt nie wiedział/tylko sam Máchomet. Piąty. Cząsu iedo-
 nego Máchomet modlił się/y vprořil Boga/áby ná budowanie
 kóřciotá w Meře/guá okolo tegož miářtá káždá/pewną kupa
 kámienia zniósłá/predko to wřyřtkie odpráwily/okrom Drá-
 phar/ktora niewiem czym zábáwiona/pozno przybyłá. Plákałá
 tedy rzewno/áż iá Máchomet pocięřyl/y kazał áby ná bliskie miej-
 sce ono swoje kámienie słożyłá. Co gdy wćzynila/wderřyl noga w
 kámienie/y wystoćzyło řzodło/które dáleko przez Áziá y Euro-
 pe bieży. A w káznia go pielgrzymom Turcy/by iáki Máchome-
 tow stárb ábo Sákráment / z ktorego obiecuia sobie wielká lářřa
 Bóža. Co to záplotki/deklárowác ich nie potrebá. Řiořty/iż
 mu Bog cudzolořřtwa dopuřcił/y wřyřtki go wřeteczeńřřtwa/dá-
 iąc mu tantá vim in agēdo & influentiá interperantiá, quantá in quadragin-
 ta hominibus. Po řmierci zás ten cud wćzynil. Włoch ieden z Já-
 nuř/mieřřtáiąc w Turced/prágnąc wiedzieć y widzieć/iákiego
 by teř nabóženřřtwa Turcy y Tátáři w swoiey bořnicy zářywáli.
 A wiedząc/iż káždego Chřeřćianiná/ktory do ich zabobonney bo-
 řnice wniđřie/záraz ábo gárdlem kářza/áko do przyřtánia ná
 Máchometowa řekte przymuřřáig. Przetóž odwáżywřy sobie/
 wdał się w niebespieczeńřřtvo/y potáiemnie do bořnice ábo do
 miećřytu ich wředł. Tám będąc czás nietáři we řzodku/miedzy
 wielkóřřciá ludži/á niemogąc w ćizbie wynieř z bořnice/á ná ten
 czás przypádlá mu potrebá przyřobzona brzuch wyproćnić/á nie
 mogąc

mogąc

mogąc zátřzymác/w nábrázi po nogách nápuřcił. A gdy Tur-
 cy řmrod nieznořny pocřuli w oney bořnicy/pátrřáli po sobie křo-
 by był przyćyna onego řmrodu/w tym po iřřrách/ábo po zápa-
 chu dořřli onego Włochá: ktorego wyprowáđřiwřy z bořnice/á
 widząc go być Chřeřćianiná/wćieli go według zákonu swego
 zábić/rozumiejąc/iż to ná wýgárdę nabóženřřtwa ich wćzynil. On
 bádř przez tłumácjá/bádř teř vmićiac ieřyř ich/tářřa o sobie sprá-
 we dáwał: ižem iá nie ná žádná wýgárdę nabóženřřtwa wářřego
 do miećřytu wředł/ále gdym dlugi czás miáł constipacyá/ábo zá-
 twárdzenie řoládká/á řtolcám nie mogli mieć: wředłem do wářřey
 bořnice/ábym się Máchometowi polećiwřy/o odmieřćzenie zá-
 twárdřiálego řoládká mego prořil. Aliřci tylkom wředł do mie-
 ćřytu/á Máchometowi się poklonil/y sam niewiem iáko mi się
 lećuchno po nogách constypácyá przerwálá. Co vřřřřawřy oni
 nićzemni ludřie/á teř wymowce iego wćterzywřy: kážáli mu
 zdiác one nábrázi řplugáwione/y záwieřiwřy ich w swoiey bo-
 řnicy/woláli z weselem: Cud/cud wielki nář Máchomet pro-
 řok prawđřiwý wćzynil. Poty Bern. á Buř. Godny záprawde cud
 tákiego proroká ná potwierdzenie swoiey řekty: mogli by go so-
 bie Tátárowie ná miře náklářć y Máchometá swego nim częřřo-
 wać. Juř teř kóńcąc/

Tátárom wřyřtkim vpámietánia Autor řyćřy. § 40

K y Bairam Glutioczong.

O řińcy Tátárowie. Zápal ogniowy nigdy nie bywály ná was
 się rozřwiećil: wřářřie zá wářřa nie zá mořřa przyćyna. W pra-
 wdieć ogień ten był zářáiony v mnie w řřemieniu/ále iáko řćie
 řřala/ábo řáblámi swymi okolo głowy moiey pocřeli řřeřác/tá-
 řeřćie ogień wřřřeřáli. Ktory áćř się wam teraz mála iřřierřa zda/
 y zmiwájąc go bediećie: wřářřie ieřři teř iřřierři nie vřářřiećie/
 nápotym gdy się Páńřřtvo to obáćřy/w wielki się ogień ná was
 obroći. Řda Pan Bog za ciářem doczeřkami/y vřřáńg od was
 nářářdy: rozboie/mordy/confederácye/lupieřřtwa řřácy. Jeřři
 teř nie přeřřáníćie tych swoich zbrodni/tedy prořieć bedřřiem Je-
 řřol,

Cytay pil-
no to.Nie rezeba
do Apreli
po Plukere.mogliby Ach-
meć y Asaan
brodái
swemi te cu-
dá chodáři.vt opus istud
pro pabulo
animi susci-
pant.Compulisti
nos pauca
ex multis
scribere.

Ich m. pp.
 enatorom
 tuby sie je
 sto pr y u il
 nie mie. fol
 wa. ki swo.
 ie. Tatarom
 precz od
 Wilna/ iety
 nie rozbuc
 li.

Krol. m. y Jh m. pp. Kad / aby was z tad / a wlaszcza od
 Wilna zmesli / a gdzie indzie wam tam na pograniczu odmianno
 dali. Abychmy tu tak sami/ iako y czeladz y podwody nasze/ wol
 ne y bezpieczone przejazy od rozboystwa waszego mieli. A do tego
 slusniey wam tam gdzie na stronie na pograniczu mieszkac y osad
 dy miec / niz tu wescrodku Panstwa / a prawie in visceribus Domini.
 Krew nasza Chrescianska na pograniczu mieszkajac / z wielkim
 zalem swym / od Moskwy y Instanc y zdrowia y maietnosci po
 zbyli / a wy tu przy Wilnie mieszkajac z nalożnicami swymi / po ko
 zu y bezpieczenstwa zazywacie / a nasze bracia placza. Nie zabar
 wiam was dluszym czytaniem / gdyz nie za dlugo / iesli da Pan
 Bog zdrowie / wygotuje wam dwore ksiag / iedne Mussaphum / a
 drugie Ertiet y Qzalamet. Przytym bedzie y Apologia przeciw
 ko wterze waszey plugawey y poganiskiey. A tym czase m prze
 stawacie rozniac / nalezdzac / Przywoprzyzegac / sa
 bywie swiadaczyc / z Chrescianskimi sie zenic / bo
 znie budowac / w Niedziele y w swieta
 robic / 2c. Dosyc Tatarom:

Modlitwa
 Tatarska.

La illach illechach / Machemet ire ul allach /
 tanebir pagamber bach. ir pir.

O wpadnieniu sekty Machometanskiey y panstwa
 Tureckiey Tatarsk. Proroctwo od samych Turkow wydane.
 Patissahomoz ghlur / Ciaserun memleketi alur /
 feuzul almai alur / kapzeyler / iedi yladegh Gyaur
 kelec Ciskmasse / on iki yladegh onlaron begblich
 eder : eustiapar / baghi difer / bahc'ai bagblar /
 ogli fezi olur : oniki yldenffora Chistianon kelec
 Cskar / ol Turki gheressine tus fure.

Lesior meus salve.

Auctor Lesior. Liberae sunt voces & cogitationes Polonorum & Lithuanorum. contra
 Tatars, Christiani nominis hostes. Vale.

